GRÂFICA MONUMENTAL, LIMITADA
LISBOA - PORTUGAL

400 fr.

DUMITRU NIMIGEANU

ÎNSEMNĂRILE UNUI ȚĂRAN DEPORTAT DIN BUCOVINA

1958

DUMITRU NIMIGEANU

ÎNSEMNĂRILE UNUI ȚĂRAN DEPORTAT DIN BUCOVINA

PREFAȚĂ
DE
GRIGORE NANDRIŞ

PARIS
FUNDAȚIA REGALĂ UNIVERSITARĂ CAROL I
1958

ÎNSEMNĂRILE UNUI ȚĂRAN DEPORTAT DIN BUCOVINA

DUMITRU NIMIGEANU

ÎNSEMNĂRILE UNUI ȚĂRAN DEPORTAT DIN BUCOVINA

PREFAȚĂ
DE
GRIGORE NANDRIŞ

PARIS
FUNDAȚIA REGALĂ UNIVERSITARĂ CAROL I
1958

Această hartă a fost alcătuită de Domnii I. G. N. și R. B.

D. Nimigeanu în port românesc

D. Nimigeanu cu soția și fiica lor, când au scăpat de după Cortina de fier

D. Nimigeanu cu soţia şi fiica, pe care le-a salvat din Siberia, aşezat acum în Australia

ÎNCHINARE

1918—1958

ACELORA CARI PRIN JERTFIREA VIEȚII LOR AU ÎNTREGIT PĂMÂNTUL ROMÂNESC, ACUM PATRUZECI DE ANI,

ACELORA CARI PRIN SUFERINȚA ȘI MOARTEA LOR AU APĂRAT INTEGRITATEA HOTARELOR ȚĂRII, ÎN CEL DE AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL,

ACELORA CE VOR REÎNTREGI HOTARUL NISTRULUI, CÂND VIRTUȚILE ANCESTRALE SE VOR RĂSVRĂTI ÎMPOTRIVA NĂVĂLITORILOR ȘI ASUPRITORILOR DE AZI, PENTRU A REDOBÂNDI LIBERTATEA PIERDUTĂ,

ÎNCHINĂM ACESTE PAGINI DE SUFERINȚĂ, DE DURERE ȘI DE IZBĂNDIRE A VOINȚEI DE A TRĂI ÎN LIBERTATE.

ROMÂNII DIN EXIL

SĂ NU-I UITĂM!

Aceste Însemnări *ale lui Dumitru Nimigeanu din Tereblecea povestesc nu numai suferințele lui, în timpul anilor de exil în Kazakstan și Siberia, ci și fuga lui de acolo, până a ajuns cu familia sa în Australia. Această carte este mărturia unui om despre pătimirea milioanelor de ființe omenești smulse dela vetrele lor și deportate, pentru a fi distruse, departe de ochii lumii civilizate, în ghețurile Siberiei, în pustiurile Mongoliei, în pădurile sălbatece ale Uralilor sau în minele nopților eterne de moarte înceată din basinul Donului.*

Paginile acestea descriu numai ceea ce a văzut și a suferit un sătean român din Bucovina, care a putut scăpa din turma de jertfe nevinovate sacrificate de barbarii vremurilor noastre Molohului unei civilizații închipuite de creiere bolnave. Avem datoria să nu uităm aceste jertfe și să cinstim amintirea milioanelor de deportați în iadul imperiului sovietic, unde acești frați ai noștri își dau sufletele, în uitare și părăsire, după ce din trupurile lor a fost stors și ultimul dram de vlagă pentru «clădirea raiului comunist». Dar, mai presus de amintire, avem datoria să luptăm fără încetare pentru repatrierea celor rămași încă în viață.

Să nu uităm sutele de mii de Basarabeni și Bucovineni smulși din satele și orașele lor și duși în robie pe pământuri păgâne, în vreme ce căminele și ogoarele lor sunt luate în stăpânire de străini aduși în țară de armatele de ocupație rusești. Scopul acestor colonizări este slăbirea națiunii române și crearea unei confuzii etnico-politice în regiunile anexate de Ruși, după cel de-al doilea război mondial. Pe aceste schimbări forțate de populații Rușii intenționează să-și întemeieze apoi stăpânirea de drept peste aceste regiuni.

Să nu uităm sutele de mii de soldați și ofițeri ai armatei române prizonieri în URSS, care au apărat pământul strămoșesc împotriva invaziei despotismului asiatic rusesc îmbrăcat în haina comunismului. Contrar tuturor legilor din lumea civilizată, prizonierii armatei românești sunt ținuți în robie până astăzi. Cu toate intervențiile făcute, mulți dintre ei nu au fost repatriați nici până astăzi.

Să nu uităm pe toți cei întemnițați în propria lor țară pentru a nu fi piedecă la jefuirea permanentă a avutului țării de către năvălitorii ruși și de uneltele lor. Numărul celor din închisorile politice, în 1956, era de peste

300.000. La aceștia trebue adăogat un număr și mai mare al celor din lagărele de muncă forțată și al celor cu domiciliu impus de poliție. Toată țara românească este un lagăr de muncă forțată, unde este liberă numai teroarea unei poliții politice sprijinită pe armata de ocupație rusească. Această carte scrisă, acum câțiva ani, de un martor ocular, este mărturia autentică a acestor stări, care de atunci nu s'au schimbat decât în mai rău.

*

Acest strigăt de durere se îndreaptă în deosebi către frații din America și Canada, emigrați mai de mult în lumea liberă, în vremuri când pământurile românești încă nu fuseseră unite într'un singur Stat. Unirea lor săvârșită în 1918, a fost zădărnicită, după o durată de numai 20 de ani, înainte ca să-și fi dat roadele depline, prin invazia rusească din 1940.

Această invazie este a douăsprezecea năvălire moscovită de când Imperiul rusesc a ajuns la frontiera Nistrului. Să cumpănească fiecare, în judecata sa, dacă Istoria se încheie aici, dacă agresiunile ciclice ale despotismului

asiatic în continuă expansiune se vor opri pe linia ocupată în 1945! Această linie a încorporat în imperiul colonial sovietic peste o sută de milioane de oameni, liberi până atunci în Europa de Răsărit.

*

Însemnările *lui Dumitru Nimigeanu caută drumul către inimile fraților din America, în numele părinților, al fraților de sânge și al prietenilor dragi rămași acolo în satele martirizate din Basarabia, din Bucovina, din Transilvania și de pretutindeni. Cei rămași în acele sate și cei duși în robie își așteaptă mântuirea prin stăruința și protestul fără încetare al fraților lor liberi de pe Continentul Americei. Românii americani au o patrie liberă. Pe lângă conducătorii acestei patrii ei pot stărui neîncetat ca frații lor căzuți în robie să nu fie uitați, ca cei deportați dela vetrele lor să fie repatriați. Luptând pentru scoaterea din robie a patriei de origine și pentru repatrierea fraților smulși de lângă vetrele lor, Românii americani își vor îndeplini o îndoită misiune: aceea de a continua lupta pentru libertate, prin care patria lor nouă s'a ridicat la*

puterea de azi, și aceea de a veni în ajutor patriei de origine, căzută azi în robie.

Această patrie își îndeaptă, în tăcerea suferinții, gândurile către fiii ei așezați pe pământul Americei. Asemenea mamei, ai cărei copii au plecat de lângă ea în acea lume nouă în căutarea altui destin, ea se îndreaptă azi către acești copii din depărtare cu rugămintea: «În suferința noastră, noi cei de acasă vă vedem și vă auzim, în gândurile și în inimile noastre. Rugămu-ne vouă să nu ne uitați! Ridicați glasul vostru de protest pe lângă acei ce au puterea să ne scoată din robie!»

Grigore NANDRIŞ

CUVÂNT DE INTRODUCERE

In ziua de 23 August 1939, Molotov și Ribbentrop au încheiat un pact pentru împărțirea Europei între Rusia lui Stalin și Germania lui Hitler.

In ziua de 1 Septemvrie 1939, armatele lui Hitler au invadat Polonia.

In dimineața zilei de 17 Septembrie 1939, Rusia Sovietivă a atacat Polonia, care lupta împotriva Germaniei hitleriste.

In ziua de 30 Noemvrie 1939, Rusia Sovietică a atacat Finlanda, cu care încheiase un pact de neagresiune în 21 Ianuarie 1932.

In 28 Iunie 1940, Rusia Sovietică a invadat România cu care încheiase un pact de neagresiune, la Londra, în 3 Iulie 1933. In articolul 2 al acelui pact se declara solemn că: dacă una din puterile semnatare va invada teritoriul altei puteri «declarând sau fără să declare război», acea putere va fi considerată ca agresoare.

In 26 Iunie 1940, ora 22 (ora Moscovei), Rusia Sovietică a trimis României un ultimat cerându-i să-i

cedeze teritoriile de răsărit numite Basarabia și Bucovina de Nord. In 27 Iunie, Rusia Sovietică a trimis României o altă notă-ultimat, cerând ca evacuarea Basarabiei și Bucovinei să înceapă în ziua de 28 Iunie la ora 14. Prin această notă s'a acordat un termen de patru zile pentru retragerea armatei și a autorităților românești din Basarabia și din Bucovina de Nord.

In ziua de 28 Iunie 1940, Rușii au invadat România, au încercat să dezarmeze armata română, care primise ordin să nu deschidă focul pentru a nu da nici un pretext de război năvălitorilor. Armatele năvălitoare au închis drumurile populației care părăsea satele și orașele Basarabiei și Bucovinei pentru a se salva în interiorul țării. Nici magistrații, cari se găseau în acea zi în ședințe la tribunale, nu au avut timp să meargă acasă, ci au apucat drumul pribegiei împreună cu împricinații pe cari îi judecau. Acei ce erau ajunși pe drumuri de tancurile rusești, erau forțați să se întoarcă în localitățile de unde fugiseră.

In Aprilie 1941, Rușii au început deportările populației în Siberia și în Asia Centrală, până în Mongolia și Kamciatca.

Însemnările tipărite în această carte au fost scrise de către țăranul român Dumitru Nimigeanu, din comuna Tereblecea în Bucovina de Nord. Impreună cu milioane de săteni și orășeni din Europa de Răsărit, el a fost deportat cu familia sa în Siberia. După șapte ani de chin, a reușit să fugă înapoi în satul său din Bucovina. De aici a fugit peste frontieră, în România, unde a trăit ascuns de poliția ce-l urmărea. A reușit să fugă cu familia sa în Iugoslavia, unde a trăit un an și jumătate prin închisori și la muncă forțată în mine. Izbutind să treacă în Italia, a stat în lagărul de refugiați din Triest, apoi a emigrat în Australia, unde trăiește acum cu soția și cu fiica sa, pe care le-a salvat de atâtea ori din ghiarele suferinței și ale morții.

Aceste însemnări scrise de Dumitru Nimigeanu cuprind numai fapte trăite și întâmplări văzute de el sau de cei ce au trecut prin ele. Cartea aceasta este un document istoric, nu o operă de imaginație literară.

G. N.

I

DRUMUL IN ROBIE

O GRANIȚĂ NOUĂ
CARE DESPARTE DOUĂ LUMI

...Peste noapte, satul meu Tereblecea s'a găsit într'o altă lume. Toate s'au schimbat în mai puțin de 24 de ore. Credeai că puterile iadului au fost deslănțuite de stăpânul lor asupra satelor pașnice, ce așteptau rodul trudei lor după muncile de primăvară.

Ucigașii și toți făcătorii de rele au fost sloboziți din închisori și aruncați asupra noastră. Nebunii au fost scoși din casele de sănătate și s'au întovărășit cu toți vagabonzii și criminalii, făcându-se șefi de poliție și apărători ai regimului comunist. Venetici cunoscuți și necunoscuți au fost făcuți primari și prefecți de către armatele de invazie. La aceștia s'a alăturat pleava doritoare de pradă din fiecare localitate, pentru a-și împărți avutul altora. Aceștia erau instrumentele prin care comuniștii distrugeau o lume așezată de secole prin muncă și omenie, căci partid comunist pe la noi nu era. Noi ne-am fi putut apăra cu pumnul de acești nemernici, dacă ei nu ar fi fost sub protecția armatelor de invazie rusești.

După zvonurile răspândite cu iuțeala fulgerului despre ultimatul Rusiei Sovietice, în 27 Iunie 1940, oamenii se pregăteau să apuce calea codrilor, dar nu se puteau despărți de pământul muncit de ei și de toți strămoșii lor. Tot felul de zvonuri hrăneau din oră în oră nădejdea într'o mântuire supraomenească. Credeam că mai avem o zi, două, în care să luăm ultima hotărîre, dar armata comunistă ne-a zădărnicit toate nădejdile revărsându-se peste noi ca un puhoi de mocirlă. Peste noapte am intrat în împărăția morților și a robilor.

Armata comunistă nu s'a ținut de cuvânt după cum se legaseră stăpânii ei, prin ultimatum-ul din 27 Iunie 1940, anume ca armatele române să se retragă în timp de patru zile. In realitate armatele bolșevice au ocupat teritoriile românești în curs de 24 ore.

Bieții ofițeri români, văzând că puhoiul comunist vine peste ei, se retrăgeau scrâșnind din dinți, dat fiind că aveau ordin să nu deschidă foc.

Veneticii și ticăloșii, rămășițele satului, începuseră să se bucure de venirea comunismului. In fiecare comună a fost pus primar câte un venetic dintr'aceștia, sau dacă comuna nu avea venetici, a fost pus primar cel mai prăpădit și cel mai rău; și astfel, cu acești oameni, au început comuniștii a-și face jocul. Alții au fost numiți șefi de sectoare. Aceștia trebuiau să ducă în fiecare seară rapoarte, în care arătau tot ce s'a întâmplat în timpul zilei. Şeful de sector se prezenta la primărie dimineața și seara. Seara primea ordinul care prevedea câte care din sectorul

său trebuesc trimise a doua zi la pădure, câte pluguri au de mers la arat pentru obște, câți oameni să meargă la tăiat în pădure și multe altele de felul acesta.

Dacă în timpul nopții dispărea vreunul fugind peste granță, în România, tot șeful de sector trebuia să anunțe cine a fugit din sectorul lui. In fiecare comună erau câte 10-15 agenți de miliție, aleși tot din rămășițele satelor. Acești agenți erau bine instruiți, căci în fiecare seară aveau cursuri politice. Ei deveniseră periculoși pentru toată lumea și populația avea groază de ei pentru că erau apărați de armata rusă. Misiunea lor era să urmărească orice mișcare contra regimului. Astfel, ei ascultau seara pe sub ferestrele caselor ce vorbesc oamenii, și când cineva vorbea rău despre regim, era anunțată miliția, care înconjura casa respectivă. Oamenii erau arestați și nimeni nu-i mai vedea. Dacă cineva venea din satul vecin, era legitimat de acești agenți. Ca să mergi în comuna vecină, îți trebuia neapărat adeverință specială dela primărie, semnată de primarul comunist și de unul din agenți, în care se spunea că ești «om bun» și că poți merge până în acea comună!

Seara la primărie acești nemernici discutau numai ce măsuri să ia împotriva sătenilor, care nu erau pe placul comuniștilor. Intrase groaza în oameni și-ți era frică să vorbești ceva în casa ta și în familia ta, fiindcă nu știai de unde puteai fi auzit. Pentru un cuvânt spus contra comunismului, erai interogat și schingiuit.

Populația dela orașe căuta scăpare, încercând să se strecoare peste granță, în România. Cum în Bucovina

granița era încă necunoscută, din cauză că provincia fusese împărțită în două, noua graniță era demarcată ici și colo prin câte o ciuhă, adică o bâtă lungă având în vârf o legătură de paie. Această demarcație a fost în prima lună, căci mai târziu granița a fost atât de întărită încât s'ar fi putut numi nu numai «cortină de fier», ci «porțile iadului»!

După cum am spus, oamenii dinăuntrul «cortinei» căutau să fugă în România. Necunoscând granița, ei căutau să vină în contact cu cei de lângă ea. Dacă nimereau peste un om bun, erau salvați, dacă găseau unul care voia să-i jefuiască, acesta îi ducea pe câmp unde știa el și îi încurca cu fuga, încât bieții refugiați își pierdeau bagajele. Au fost și multe cazuri când refugiații au căzut în mâinile grănicerilor ruși.

Un Ucrainean din comuna Stârcea, care-și schimbase numele în Smit, se ducea la Cernăuți și lua persoane pe care le aducea până într'o luncă pe granița de pe malul Siretului. Aici le lua bagajele, spunându-le că merge să le treacă peste graniță, iar ei să aștepte că el va veni peste o jumătate de oră. In timpul acesta se ducea la comandamentul rus, unde anunța că la punctul cutare sunt persoane care vor să fugă. In mai puțin de cinci minute bieții oameni erau prinși și duși din nou la Cernăuți. Pe deasupra, la închisoare li se mai lua și hainele, dacă nu denunțau numele călăuzei care-i dusese până pe luncă.

Aceasta am aflat-o dela persoane care primiseră scrisori dela Nemți repatriați din Bucovina în Germania

în toamna anului 1940. Printre cei arestați se găseau și Nemți, iar după convenția germano-rusă, orice persoană de naționalitate germană, oriunde s'ar fi aflat, avea dreptul să se repatrieze; și atunci Nemții au fost scoși din închisori și trimiși în Germania. Multe persoane au putut fi astfel salvate, dar și mai multe au căzut în ghiarele anticriștilor.

Cu jale mare ne uitam la soldații sovietici, care veniseră și ocupaseră Bucovina noastră, de unde cu o săptămână mai înainte se retrăsese frumoasa armată română. Vedeam numai chipuri de oameni străini, care nici nu semănau a oameni, cu umerii obrajilor ieșiți în afară, cu ochii mici, între care nu era niciunul mai îmbrăcat și mai spălat. Nu era nicio diferență între soldați și ofițeri. Pe toți îi vedeai scărpinându-se mereu pe la subsuori. Noi râdeam, dar ei se mândreau, spunând că e o cinste să fii murdar! Spuneau că ei fac parte din clasa muncitoare și sunt oameni pentru țară.

Văzând acest dezastru, nimeni nu mai avea curajul să lucreze. La primărie, la școală, la cârciumă, pretutindeni pereții erau plini cu afișe comuniste. La primărie aduseseră cărți de Marx, Lenin și Stalin, pe care le traduseseră în limba română. Ne întrebam unul pe altul: «Ce înseamnă asta, frate, suntem străini în țara noastră?» Vedeam grupuri de femei plângând, oameni disperați și vedeam totodată pe derbedei, pe beți și pe leneși cum se învârteau prin comună. Se bucurau văzând cum le vine pomana, căci avutul lor și-l pierduseră de mult bând și chefuind, iar acum căutau să se răzbune pe noi.

CĂLĂUZĂ PE GRANIȚĂ

Comuna mea natală devenise comună de frontieră. Granița trecea chiar peste un ogor al meu, care era jumătate de partea României și jumătate de partea Rusiei. Foarte des mergeam la lucru pe acel ogor, fie că aveam de lucru, fie că nu, mai mult pentru a vedea cum e păzită granița. Curând am început să dau ajutor celor care voiau să fugă în România.

Astfel am călăuzit pe directorul școalei din Tereblecea, pe niște doamne din Storojineț, pe un comisar de poliție din aceeași localitate, și pe mulți alții.

In timp ce treceam pe doamnele din Storojineț, am fost descoperiți. Persoanele respective erau conduse de o călăuză a mea, iar eu stam la un punct de observație pentru orice împrejurare. Totuși au avut timp și au trecut, cu călăuză cu tot, în România. Călăuza s'a dus împreună cu refugiații la poliția din Siret, care a felicitat-o pentru felul cum a procedat. Dar refugiații nu erau mulțumiți, fiindcă o parte din bagaj le rămăsese netrecut, aflându-se încă pe un ogor de porumb, lângă postul meu de observație. La întoarcere, călăuza mea a fost condusă pe granița de lângă Siret, de un locotenent de grăniceri român, care-i dase o scrisoare cu rugămintea s'o ducă soției lui la Cernăuți; urma să se refugieze și ea împreună cu alte soții de ofițeri.

La trecerea înapoi în satul nostru, călăuza a fost descoperită de grănicerii ruși; norocul a fost că porumbul

era mare până în brâu și, văzând Rușii venind, călăuza a început să răărească porumbul, cu toate că nu era al nostru. Rușii nu au porumb în Rusia, așa că nu știau că porumbul nu se răărește la vremea aceea, dar erau siguri că acea persoană venise din România. Ei au dat semnalul printr'un foc de armă, după care urma să vină dela comandamentul din sat doi grăniceri călări ca să o ia în primire. In timpul acesta de așteptare, grănicerii ruși i-au spus călăuzei să se așeze pe iarbă, fără să-i facă percheziție.

Călăuza a scos scrisoarea locotenentului și, rupând-o în sute de bucăți, a îngropat-o în dosul piciorului stâng. Când a sosit escorta, călăuza a fost transportată la comandamentul din Tereblecea, unde i s'a făcut o percheziție corporală nemaipomenită, fără a i se găsi ceva. După aceea a fost băgată într'un beci cu apă până la genunchi. In aceeași noapte a fost scoasă de opt ori la interogatorii și tot de atâtea ori băgată din nou la beci. După multă suferință și chin, a fost transportată într'un lagăr de «arestați», care fuseseră prinși, la fel ca și călăuza mea, pe graniță.

Lagărul se afla în curtea proprietarului Gârjțchi din comuna Vadul-Siret. In timp de numai o lună de zile după invazia Bucovinei, în acel lagăr se aflau 2400 de persoane. Afară de acesta, mai existau încă nouă asemenea lagăre, toate pline. Acesta era lagărul pentru regiunea noastră, în care se aflau închiși: preoți, profesori, învățători, primari, funcționari și foarte mulți pensionari,

cărora comuniștii nu le-au mai plătit nicio pensie. Printre aceștia erau și doi generali ieșiți la pensie, al căror nume nu-l știu. Ceeace știu sunt cele ce-mi povestea călăuza, despre persoanele care se găseau acolo.

După o lună de zile a venit o comisie rusească și fiecare deținut a fost chemat din nou la interogator, dela care a ieșit fiecare după cum a avut noroc. Călăuza mea a scăpat susținând ceeace declarase la început, când a fost prinsă, anume că se găsea la lucru și să nu fusese în România. Când s'a întors acasă, ne-a povestit că numai 5 % au scăpat și că restul de 95 % au fost încărcați în camioane și duși la gara Vadul-Siret, unde au fost urcați în vagoane de marfă cu destinația Siberia.

Dar să ne întoarcem la restul bagajului, care rămăsese netrecut. Acum granița se întărise mult cu grăniceri care veneau și te legitimau pe câmp, chiar la distanță de un kilometru dela graniță. Eu aveam ascunse, în acel loc cu porumb, patru valize și trei pachete, ale unui comisar, care vrea să treacă în România. Văzând că se dau mereu semnale de alarmă, m'am înțeles cu comisarul să plec acasă ca să aduc ceva de mâncare, urmând să trecem în noaptea următoare, deoarece ziua era imposibil de trecut șoseaua Cernăuți-Botoșani, care e construită pe un terasament ridicat. Ne-am înțeles și am plecat. Acasă mă aștepta un consătean, Ostafi Crețu, un om bun de altfel, care voia să afle despre reușita noastră și căruia eu, ca un nesocotit, i-am povestit totul. Ostafi Crețu s'a dus acasă și a povestit, la rândul lui, nevestii-si și nevestei unui văr al lui,

Vasile Crețu, care, auzind toate acestea dela nevastă-sa, a plecat împreună cu ea și cu un frate ca să ia lucrurile părăsite pe locul lui. Neștiind precis unde sunt și căutând la întâmplare prin porumb, comisarul i-a observat și a fugit după indicațiile date de mine înainte de a ne despărți, reușind să treacă cu bine peste șoseaua periculoasă în spre România.

Ajuns în sat, m'am dus la primărie și am cerut noului primar Alexe Gabor o adeverință că am pământ lângă graniță și că am drepul să-l lucrez. Inarmat cu acest document pentru zonă, eram acum mai cu curaj, dar când am ajuns cu mâncarea la locul știut, ce să vezi? Nici comisar, nici bagaj! M'a apucat grija și mă treceau fiorii, pentru că nu era nimeni care să-mi spună ce se întâmplase. In drum spre casă, m'am întâlnit cu un băiat al lui Ion Cojocaru, care mi-a spus să a văzut pe Vasile Crețu și pe fratele său, Nițucă Crețu, căutând prin porumb. Atunci m'am lămurit. Eram acum sigur că aceștia luaseră bagajul. La intrarea în sat, l-am întâlnit și pe Vasile Crețu, care mi-a spus că merge la câmp. Bine înțeles că nu mi-am trădat ce-aveam pe suflet, dar în ochii lui am observat o bucurie nebună. Vasile îmi zise că el ar bea ceva și că să merg cu el la cârciumă. M'am dus, dar n'am băut nimic. Seara am aflat dela vărul său, Ostafi Crețu, că aceștia doi, Vasile Crețu și frate-său, Nițucă Crețu, luaseră bagajul și-l împărțiseră între ei. Erau lucruri de valoare. Intr'un geamantan ar fi fost și suma de 60.000 lei, care pe timpul acela însemna ceva. Mai târziu, când

și-au închipuit că eu am uitat întâmplarea aceasta, au început să poarte din lucrurile furate, care se deosebeau ușor de hainele noastre.

Dealtfel îi urmăream cu atenție, fiindcă primisem îndrumări printr'o scrisoare clandestină să predau bagajul grănicerilor români, iar dacă nu-l pot trece, să-l păstrez la mine. Ce era să păstrez, când bagajul nu mai era? Văzând odată pe nevasta lui Vasile Crețu cu mai multe lucruri străine pe ea, am început s'o iau la rost, spunându-i dela obraz:

«Ce credeți voi că n'o să crape asta odată? Dacă rămân Rușii aici, norocul vostru, dar darcă se vor întoarce Românii, vă vor pocni oasele în lanțuri și veți spune și țâța ce-ați supt-o!»

RĂZBUNAREA UNUI NEMERNIC

Pentru aceste cuvinte, Vasile Crețu s'a răzbunat a doua zi, spunând unui văr al meu, Leon Nimigeanu, și nevestei acestuia, Veronica, că «o să-i pocnească lui Dumitru al lui Niculai oasele în Siberia, nu Leontinei mele în lanțuri, când vor veni Românii.» Acest nemernic s'a vorbit și cu alți derbedei și m'au reclamat la N.K.V.D. Din această cauză am fost chemat de mai multe ori la poliție, unde m'au interogat după o coală de hârtie, la care se uitau mereu: reclamația contra mea. Mă întrebau foarte blajin, oferindu-mi scaun și țigări și scriind mereu.

Aceasta a fost în toamna anului 1940. Pe data de 13 Iunie 1941, pe când mă găseam încuiat în vagon pentru deportare în Siberia, deodată intră pe ușă un căpitan de miliție purtând o geantă cu actele celor care se găseau în vagon. Venindu-mi rândul, am fost întrebat de toți moșii și strămoșii, din ce neam mă trag și pe cine mai am în România. Cum stam aproape de acel NKVD-ist, am putut vedea *aceeași* coală de hârtie, după care fusesem interogat în Tereblecea. M'am îngrozit și mai mult când am văzut iscălitura lui Vasile Crețu, *în românește,* sub reclamația scrisă *în rusește,* limbă pe care consăteanul meu nu o cunoștea.

*

Din primele zile ale ocupației a intrat groaza în populația românească. Toate informațiile de care aveau nevoe noii conducători, le luau dela minoritari sau dela Românii decăzuți, cum era cazul unuia Costan Panciuc, zis Costălău. Această arătare de om era de mult uitată de Dumnezeu și de oamenii buni. Cele câteva hectare de pământ pe care le avusese, le vânduse pentru băutură sau la jocul de cărți. Altfel umpluse o casă de copii, care erau nevinovați. In tinerețe, făcându-și armata la regimentul 113 infanterie din Cernăuți, a luat parte la răscoala acestui regiment în 1922. In 1940, când au venit la putere comuniștii, acest nenorocit le-a întins mâna și, bătându-se cu pumnii în piept, le zicea:

«Tovarăși, eu comunist, eu ispravnic!»

A reclamat pe mulți oameni, cu diferite minciuni, căci un neadevăr al unui comunist era crezut. Puteai să aduci sute de martori și de semnături contra, ei nu-ți mai dădeau drumul și nici nu te credeau.

Când au început arestările individuale, Costălău însoțea miliția arătând locuința și tot el era cel care răcnea mai tare decât miliția la omul care urma să fie arestat, cerându-i să-și părăsească cât mai repede casa. Arestările se făceau numai noaptea, luând pe bieții oameni din somn și scoțându-i numai cu ce aveau pe ei, nepermițându-le să se îmbrace bine, fiindcă interesul lor era să te piardă cât mai repede.

Orașul Cernăuți avea în timpurile normale 150-200 de deținuți, care erau numai bandiți sau criminali. Când au venit comuniștii au dat drumul criminalilor, fărâmând ușile închisorilor și fotografiind eliberarea lor. Din comuna mea s'a întors acasă dela Cernăuți o persoană care dăduse foc casei lui Visarion Chirilă. Deasemenea s'a întors, tot din închisoarea din Cernăuți, și fata lui Niculai Sadovec, care-și omorîse tatăl. Toți acești nemernici și criminali erau voioși și fericiți, bătându-se cu pumnul în piept și strigând:

«Asta e libertatea poporului!»

După șase luni de ocupație comunistă, în închisorile din Cernăuți nu mai era loc pentru arestați, umplându-se și cazărmile cu oameni nevinovați. Astfel erau pline cazărmile regimentelor 3 Grăniceri, 11 Roșiori și 4 Pio-

neri. Mii și mii de oameni gemeau sub lacăt. Mulți din ei s'au stins chiar atunci, în 1940. Din satul meu au fost arestați următorii: Toader și Avrentie Nimigeanu, foști primari, Pintilie Nimigeanu, fost notar, Sârbu Nimigeanu, bun gospodar, Vasile Dubău, Dumitru Nimigeanu al lui Cozmuță și Leon Socaciu al lui Cozma.

Dacă un locuitor fusese primar chiar cu 20 de ani în urmă, comuniștii tot îl arestau. Aceste suferințe și chinuri de neînchipuit din beciurile închisorilor ni le-a povestit Ilie Socaciu, care a stat închis numai trei luni, după care, ca prin minune, i s'a dat drumul acasă. Alte știri mi-a dat Dumitru Socaciu, fost vecin cu mine, care a fost arestat pe nedrept în urma reclamației lui Dumitru Cojocariu, precum că ar avea armă ascunsă și că ar fi vrut să fugă în România. Pe baza acestor declarații false, Dumitru Socaciu a fost schingiuit groaznic și condamnat la 25 de ani muncă silnică.

Inainte de a fi trimis în Siberia sau în altă parte, la lucru, bietul om s'a îmbolnăvit de atâta nenorocire ce căzuse pe capul lui. L-au dus atunci la spitalul central al închisorilor din Cernăuți, vechiul spital militar de ochi. După ce s'a îndreptat puțin, Dumitru Socaciu s'a întovărășit cu încă doi oameni și au hotărît să fugă. Au rupt păturile, făcându-le funii și au lărgit gratiile dela geam. Legând funia de gratii, și-au dat drumul pe fereastră într'o noapte pe viscol.

Dintre toți trei numai Dumitru Socaciu a reușit să

scape, ceilalți doi au fost împușcați de gardieni: unul chiar lângă fereastră, iar al doilea după câțiva pași. Socaciu a fugit cât l-au ținut picioarele, ca la 5 kilometri, numai în cămașă și desculț. Aceasta era în Ianuarie 1941, pe un ger de foc. Undeva, lângă Cernăuți, a fost adăpostit la o casă, al cărei proprietar avea și el un fecior la închisoare. Gândindu-se la ce suferă și fiul lui, acel om l-a dus pe Dumitru Socaciu până lângă comuna noastră.

Urmărirea lui de către miliție era ceva groaznic: îl căutau zi și noapte pe la vecini, pe la neamuri și prin alte sate, pe la rude. La casa lui era mereu control, în speranța că poate va veni odată. Așa a ținut timp de patru luni. In Aprilie 1941, când s'au făcut primele deportări în masă, a fost ridicată și nevasta lui D. Socaciu cu un copilaș. In 1947, când m'am întors eu din Siberia, i-am citit scrisoarea ei din oblastul Murmansk: copilul îi murise în prima lună după deportare, încă pe drum, din cauza frigului și a foamei; cerea dela familie să-i trimită îmbrăcăminte călduroasă. Soțul ei, Dumitru Socaciu, luptase pe ambele fronturi, iar în 1948 era încă în viață, dar la ce mai era bun bietul om? Şi ca el erau mii...

«VREM SĂ MERGEM ÎN ROMÂNIA!»

In toamna anului 1940, când se repatriau Nemții din Bucovina și Basarabia, vedeam cum le străluceau ochii de bucurie, fiindcă scăpau de hoardele comuniste. Noi

însă rămâneam pierduți. In Tereblecea Veche locuiau, Români, iar în Tereblecea Nouă Nemți. Când venise comisia nemțească pentru repatriere, Românii din regiunea ocupată prinseseră de veste. Din comunele vecine veneau unii în Tereblecea Nouă, ca să vadă dacă nu cumva se găsește și vreo comisie românească. Astfel s'a răspândit știrea greșită că în Tereblecea Nouă s'ar afla o comisie românească, și într'o dimineață, pe ziua de 12 Octombrie 1940, valuri-valuri de Români din toate comunele vecine: Poeni, Poenii-din-cea-parte, Stăneștii-de-Jos, Stăneștii-de-Sus, Mihoreni și Sănăuți, toate așezate dincolo de pădurea Tereblecei, prin care trecea noua linie de graniță, — s'au pus în mișcare spre Tereblecea Nouă. Veneau bieții oameni, dornici să meargă în România, cântându-și amarul și chiuind după obiceiul românesc.

In pădure, pe teritoriul comunei Tereblecea, le-au ieșit înainte comuniștii localnici care erau Ucraineni, Poloneji și printre ei doi Români: Vasile Olariu și Vasile Cosic; făcându-se mai ispravnici decât comuniștii, erau călări, cu armele în bandulieră și cu harapnice căzăcești în mână, și băteau în oameni ca în vite, silindu-i să se întoarcă înapoi, căci nu aveau voie să intre în comuna Tereblecea fără adeverință dela primăriile respective. Asftel, încetul cu încetul oamenii s'au retras în satele lor, dar câțiva au luat-o prin altă parte și tot au ajuns în Tereblecea, crezând că agenții nu vor să-i lase să meargă la comisie. Unii din ei au căzut în

mâinile miliției, care i-a forțat să spună de unde au aflat că în Tereblecea ar fi o comisie românească. Oamenii au început să arunce vina unul pe altul, până ce s'au încurcat în declarații.

Mai târziu, un vecin al meu, Aurel Puiu, a fost pârît la miliție de un dușman vechi al lui din Poeni, unde se născuse și unde-și avea încă părinții. Dușmanul lui, ajuns acum primar comunist în Poeni, a spus că el, Aurel Puiu, ar fi venit călare din Tereblecea, colindând prin toate satele, spunând că în Tereblecea se află o comisie românească și îndemnând oamenii să treacă în România, lucruri de care bietul om nu știa nimic. Aurel Puiu mergea într'adevăr călare, pentru că-și tăiase cu toporul un deget dela picior și nu putea să mai meargă pe jos. A fost arestat cu cal cu tot, în Octombrie 1940. In 1947, când m'am întors din Siberia, încă nu se știa dacă mai era sau nu în viață.

Peste o jumătate de an, în Aprilie 1941, ca la 4000-4500 de bărbați, femei și copii din județul Storojineț, (comunele Suceveni, Prisăcăreni, Carapciu pe Siret, Petriceanca, Cupca, Pătrăuți și altele), nemaiputând îndura mizeria comunistă, cum n'o puteam îndura nici noi, s'au organizat cu steaguri tricolore românești și cu sfinte cruci din biserici și au pornit încolonați câte patru spre Adâncata. Acolo au cerut miliției să le dea drumul să meargă în România, căci ei sunt Români. Se dădea voie într'adevăr unora să treacă în România, dar cui? La străini și rar câte unui Român mai de rând.

Șeful miliției întrebă pe cei care-i înconjuraseră cabinetul, ce vor? Aceștia au răspuns într'un glas:

«VREM SĂ MERGEM ÎN ROMÂNIA!»

In fața miliției oamenii s'au prezentat fără comandanți, ca nu cumva să cadă vreunul în cursă, fiind luat cap de rebeliune.

Șeful miliției le-a spus:

«Vor pleca în România numai cei care au rude și neamuri apropiate acolo!»

Atunci oamenii au strigat în cor:

«NOI SUNTEM ROMÂNI, NEAMUL NOSTRU ESTE REGELE MIHAI, IAR MAMA NOASTRĂ E REGINA ELENA!»

Au fost poftiți câte trei să dea o declarație. Au intrat primii șase oameni și acolo au rămas, miliția socotindu-i comandanții gloatei. Celorlalți le-au spus să plece acasă, căci cei șase vor veni mai târziu. Careva din mulțime a știut rusește și a spus să li se dea drumul imediat acelor oameni, altfel cei de-afară vor devasta toată clădirea! Astfel cei șase au fost puși în libertate și tuturor li s'a spus că cine vrea să plece în România, să vină a doua zi pentru a li se întocmi actele necesare.

A doua zi oamenii au venit în număr și mai mare, încolonați câte patru în rând și cu gorniști în frunte. Drept comandanți puseră niște fete, care mergeau pe de lături. Când au intrat în Adâncata, au început a striga: «Ura, trăiască Regele Mihai, Regele Românilor», cântând apoi «Imnul Regal». La strigătele de «ura», au fost

alarmați toți comuniștii din Adâncata, ca și când ar fi fost vorba de un atac. Imediat a apărut în fața mulțimii un grup de milițieni călări, care au început a lovi cu săbiile, tăind crucile sfinte pe care oamenii le aveau cu ei, precum și steagurile tricolore românești, ceeace a făcut ca oamenii să se îndârjească peste măsură. Cei care aveau bâte, s'au repezit cu ele spre milițieni. In acest moment miliția s'a retras, lăsându-le drumul liber spre cazarmă, unde-i aștepta o miliție și mai puternică, cu mitraliere în poziție de bătaie și pistoale automate.

Așa fiind, oamenii s'au îndreptat spre graniță, la punctul cel mai apropiat, 12 kilometri distanță, la Climăuți și Fântâna Albă. Dar pe acest parcurs au fost întâmpinați din nou de grăniceri călări, care au încercat să-i oprească și cu care au avut încăierări fără a se deschide foc. La 5 kilometri de graniță au fost primiți cu focuri de mitralieră în rafale scurte. Cu toate că au avut câțiva morți și mulți răniți, oamenii nu au renunțat, ci au continuat să înainteze cu curaj.

După ce au ieșit dintr'o pădure, la doi kilometri de graniță, au intrat pe câmpul șes, fără niciun fel de obstacol și posibilitate de camuflaj. Aici, la câmp deschis, au fost secerați de mitraliere cruciș, fiind omorîți mulți, iar răniți fără număr. O parte din oameni s'au retras spre satele lor și numai foarte puțini au avut fericirea să treacă granița în România. Cei care au scăpat cu viață din acest măcel povesteau că, pe cei grav răniți, comuniștii nu-i ridicau ca să-i ducă la spital, ci-i omorau cu patul puștii.

Cei care erau mai ușor răniți au fost duși la Adâncata, în gospodăria unui fost proprietar, transformată acum în vestită închisoare. După ce au fost vindecați puțin de rănile primite, toți acești nefericiți au fost duși peste Nistru.

La casele celor plecați spre frontieră s'a instalat câte un milițian sau un soldat dela altă armă, care așteptau oamenii să se întoarcă, pentru că ei știau foarte bine că nimeni nu va putea să treacă în România; în același timp înaintau spre graniță, pe alte drumuri, camioane încărcate cu grăniceri care s'au desfășurat dealungul graniței, în direcția înaintării mulțimii. Gărzile dela casele oamenilor, îndată ce aceștia reveneau, îi luau și-i duceau la primărie, unde începea interogatorul.

Unora li s'a dat drumul, alții au fost arestați pe loc, dar și cei care-au scăpat la început au fost trimiși, la prima deportare în masă, în Siberia, pe data de 13 Aprilie 1941.

Toate acestea le-am aflat dela femei și copii, care umblau plângând pe străzile Adâncatei, neștiind de soarta soților, fraților și fiilor lor, dacă mai trăiau sau nu. Martori ai acestor scene tragice erau destui. Mie mi le-au povestit în Siberia Veronica Zatec din Suceveni și Sârbu Moțoc din Tereblecea, care se aflau prin acele comune, în timpul răscoalei.

FOAME ŞI MIZERIE

In județul Storojineț, care era acoperit în mare parte de păduri, lumea trăia bine în România, fiindcă oamenii vindeau lemne de construcții, cașcavaluri, carne, toate pe prețuri bune. In timpul ocupației comuniste, pădurile au trecut în proprietatea Statului, oricât de mică ar fi fost, chiar și de o jumătate de hectar. După aceea oamenii erau rechiziționați la lucru. Te mânau să tai lemne de construcție și să le duci la gară. Ți se plătea o sumă în bătaie de joc. Pentru o săptămână de muncă un om cu doi cai și căruță primea 17-18 ruble. Zece kilograme de ovăz pentru cai costau 11 ruble; un litru de rachiu costa 18 ruble; un kilogram de grăunțe de porumb, 3 ruble. Bieții oameni erau siliți sa-și taie pădurile și nu li se plătea decât transportul, și acela pe un preț de nimic.

Dacă aveai vite, trebuia să plătești către Stat bani pentru fiecare cap de vită și câte 40 de kilograme de carne. Dacă-ți murea o vită, pielea trebuia s'o predai în schimbul unei perechi de pingele... Dacă opreai pielea, te condamnau la doi ani închisoare, spunându-se că voiai s'o tăbăcești singur și pe urmă s'o vinzi la bursa neagră, ca să faci afaceri...

Răscoala din Aprilie 1941 a adus o oarecare îmbunătățire, fiindcă în urma ei s'au adus la cooperative saci de făină, lăzi cu bomboane, rachiu, pânzeturi și altele. Dar libertatea n'a venit; dimpotrivă, arestările se înmulțeau. Te culcai seara în patul tău, dar nu erai sigur că

te vei scula în dimineața următoare tot acolo. Când ieșeai dimineața în sat, era cu neputință să nu auzi ceva nou: astănoapte au arestat pe cutare, sau cutare a fugit în România, ori vedeai cum vin camioane cu miliție care umbla din casă în casă, legitimând pe toată lumea. Intrau până și în biserică, cu capela pe cap, și legitimau pe fiecare, chiar și pe preot. Acest lucru se întâmplase de multe ori.

Noaptea, când lătrau câinii, inimile noastre încetau să mai bată; imediat săream din pat la fereastra, să vedem cine este: civil sau militar? Când era un civil, ne mai linișteam, căci acesta era trimis dela primărie să te anunțe să te prezinți a doua zi cu caii și căruța sau cu lopata, pentru a merge la săpat șanțuri lângă frontieră.

Se săpase în Bucovina, în mai multe locuri, șanțuri contra tancurilor, la 100 metri de gardurile de sârmă. Când lucram, eram sub pază militară, soldații fiind înarmați cu automate, la 10 metri distanță unul de altul, pe partea dinspre România. Afară de aceasta, la capul taberei de muncă, lângă gardul de sârmă, stăteau în permanență doi grăniceri cu mitraliera în bătaie. Dacă ar fi încercat careva să fugă, în timp ce alții ar fi atacat vreun soldat de lângă noi, tot n'ar fi putut scăpa din cauza acelor grăniceri, care te secerau cu mitraliera.

Când s'a început săparea șanțurilor pe graniță, au fugit vreo șapte băieți din Stănești-de-Jos pe undeva, pe-o vale. A doua zi s'au dublat posturile de pază; cu

toate acestea, multă lume trăgea speranța că poate fugi în România. Chiar eu am purtat cu mine mult timp suma de 40.000 lei românești, și în fiecare zi chibzuiam cu toții cum am putea să facem saltul. De multe ori ne venea paznicul așa de aproape încât ne venea să-i dăm una în cap, să-l amețim și să-i luăm arma. Dar ce folos, căci cățeaua de mitralieră te secera dela distanță.

Multe persoane și-au găsit astfel mormântul pe graniță. In primăvara anului 1941, mulți oameni treceau înarmați cu grenade și arme automate, pe care le găsiseră pe câmp în timpul retragerii trupelor române din Bucovina și Basarabia. Unii reușeau să treacă, alții erau prinși sau împușcați. Dacă nu știau pe unde să se apropie de graniță, erau descoperiți și înconjurați. Descoperirea se făcea prin rachete luminoase.

La 10 Aprilie un grup de oameni din comunele Tărășeni și Provorochia, necunoscând terenul, au mers în direcția Siret. La un kilometru de graniță au fost descoperiți de grăniceri. Ei au deschis foc și au omorît grănicerii din față, dar până la graniță mai aveau încă un kilometru.

Granița la Ruși era și este atât de păzită, ca în timp de război. Aproape de graniță era un gard de sârmă ghimpată atât de deasă, încât era cu neputință să treci, afară numai dacă l-ai fi tăiat cu foarfeca. Mai înapoi erau doi grăniceri pe distanță de un kilometru, precum și patrule cu câini, care supravegheau pe o distanță de 4 kilometri. Ceva mai îndărăt, tot cam la 2 kilometri, erau mici cazemate prevăzute cu mitraliere în toate

direcțiile. In spatele lor se găseau alte patrule, pe la încrucișări de drumuri și pe coaste de deal. Toți erau atenți în timpul semnalelor luminoase, care se dau foarte des. In felul acesta oamenii din Tărășeni și Provorochia au fost descoperați de acele posturi și n'au mai putut înainta. Mulți din ei au fost împușcați și numai patru au reușit să fugă înapoi în comuna noastră Tereblecea, dar tot timpul în lumina rachetelor, până ce s'a făcut ziuă. Doi din ei s'au ascuns în cimitirul german, ridicând capacul dela un mormânt și băgându-se peste mort. Ceilalți doi s'au ascuns într'o șiră de paie. Dimineața au fost descoperiți de câinii grănicerilor.

I-au legat cu mâinile la spate unul de altul și i-au transportat la comandamentul de lângă gară. La gară mă duceam și eu de multe ori, fiindcă mereu se vedea ceva. Atunci deodată am văzut cum veneau acei oameni legați unul de altul, iar șase grăniceri călări țineau armele automate îndreptate spre ei. Printre acei oameni era și un vechi prieten al meu, Olariu, din Tărășeni. Văzându-mă, s'a uitat lung la mine, iar mie îmi era frică să nu înceapă să-mi vorbească, căci pe loc m'ar fi arestat și pe mine.

Incă de cu iarnă lumea își încerca norocul să treacă în România. Prin luna Februarie 1941, un grup de Români, cam 30 la număr, din Cuciuru-Mare, județul Cernăuți, au fost descoperiți de grăniceri tot în direcția Siret. Cu toate că erau îmbrăcați în cămăși albe ca zăpada, până în pământ, au fost descoperiți pentru că

în luna Februarie este frig și zăpada scârție sub picioare și în timpul nopții, pe liniște, se aude dela distanță. Oamenii erau înarmați cu grenade și s'au luptat ca pe front, însă cei din cazemate i-au secerat.

A doua zi eram la moară la Florea Cudelca și am văzut mai mulți oameni aduși de grănicerii ruși. Era o sanie plină de răniți si, alături de ei, patru grăniceri ruși morți, puși de-a curmezișul pe sanie. Numai unul din prinși era neatins, însă legat cu mâinile la spate și cu lanțuri la picioare. Șeful grănicerilor, un căpitan, ieșind din cabinetul său, care se afla în vila lui Florea Cudelca, și văzându-și soldații morți, a scos pistolul din teacă și cât l-au ținut puterile s'a repezit la acel om, care rămăsese neatins, lovindu-l cu pistolul în piept.

Ce s'a întâmplat mai târziu, nu știu, din cauză că santinela dela poartă a răcnit la noi să ne depărtăm. Oamenii care erau cu mine au recunoscut pe câțiva dintre cei răniți, ca fiind săteni din comuna Cuciuru-Mare.

Noaptea, nu rareori se auzeau împușcături la graniță. Ziua era cu neputință să încerce cineva să treacă granița, care era păzită, la Ruși, ca în timp de război. Din loc în loc mai erau și gherete pe stâlpi înalți de 10-15 metri, unde ziua sta un grănicer cu binoclul la ochi. Oamenii care lucrau în apropierea granitei, dacă se opreau puțin din lucru și se uitau spre România, erau observați din gherete. Observatorii telefonau la Comandament și îndată veneau în galop doi grăniceri călări, îi luau la Comandament, unde erau întrebați:

«De ce te uitai în spre România? Cu cine ai înțelegere de acolo? Care-ți este înțelegerea? Ce rude ai în România și ce te-ai înțeles cu ele? Când vrei să fugi?»

Și multe altele de felul acesta. Dar nu numai că te întrebau, ci te și schingiuiau în bătăi. Aveau beciuri pline cu apă, unde te țineau ore întregi în apă rece, cu picioarele în sus și cu capul în jos; te atingeau cu curent electric și câte alte chinuri. Pământul de lângă graniță, pe distanță de un kilometru, rămăsese nelucrat și pustiu. Din când în când scoteau oameni din sate la cosit buruienile sau iarba care creștea pe zona interzisă, ca să se poată vedea și mai bine.

PLANURI, NORME, COTE, CORVEZI

Din zi în zi viața se făcea mai grea și mai chinuitoare. In fiecare zi veneau dela raion (plasă) capi comuniști în mașini, cu ordine și persecuții pentru noi. Agronomul comunist dela raion întocmea planul pentru agricultură (însămânțare). N. K. V. D.-ul avea taberele sale de nemernici ai satului pentru propagandă și ordine, adică agenți care aveau misiunea de a născoci diferite minciuni despre oamenii buni. Li se încheiau fel de fel acte și pe baza lor erau deportați.

Zilnic apărea la primărie câte un ofițer comunist sau un agent al armatei cu câte un ordin care prevedea chemarea a 30 sau 40 de căruțe pentru a doua zi, pentru

corvoadă. Corvoada consta din: adus lemne din pădure, lucru la șanțuri contra tancurilor, sau tăiat pădure tânăra pentru camuflaj. Normele de cărat lemne la gară erau: 5 metri cubi pentru un cal și 10 metri cubi pentru doi cai. Aceste lemne se scoteau din pădure, din văi adânci, din bătrânul Codru al Cosminului. Sute și sute de hectare de fag și brad s'au tăiat prin muncă forțată și tot astfel au fost cărate la gară. Iar dacă cineva termina norma mai devreme, i se da altă lucrare: de tăiat pădure sau de săpat șanțuri. Fiecare uliță avea un om de serviciu numit șef de sector,care purta evidența locuitorilor din strada sa.

Planul agronomului suna cam astfel: cine are pământ arabil până la 2 hectare, trebuie să samene o jumătate de hectar cu sfeclă de zahăr. Cei cu 3-4 și chiar până la 5 hectare, au de sămănat un hectar cu sfeclă de zahăr. In același timp, planul prevedea ca fiecare să-și lucreze pământul fără ajutorul nimănui, nici chiar cu plată sau în clacă. Aceasta era răzbunarea comuniștilor contra gospodarilor buni, știind că nimeni nu poate să prășească două hectare de sfeclă singur.

Toți locuitorii trebuiau să declare exact cât pământ arabil au, cât fânaț și câtă pădure. Un consătean, Vasile Zaiți, a declarat cu o jumătate de hectar mai puțin, însă nemernicii satului l-au reclamat. I s'a măsurat tot pământul și pe loc a fost judecat și condamnat la un an închisoare. Judecata a avut loc la primăria satului. Omul s'a rugat să-i dea voie să meargă acasă sa-și ia alte haine, iar odată scăpat afară s'a dus către graniță, în

speranța că va putea fugi, dar acolo a fost împușcat.

Vasile Zaiți fusese om sărac în tinerețea lui. A muncit 12 ani prin mine și fabrici în America și și-a cumpărat câteva hectare de pământ. Totuși, pentru comuniști el era un «culac» («chiabur»).

Planul pentru însămânțare se primea tot dela primărie și prevedea cât și ce trebuie să sameni: atât grâu, atât orz sau ovăz, atâți cartofi, după cât pământ arabil avea fiecare. Odată cu planul de însămânțare, fiecare afla și cotele de bucate pe care le datora Statului. Cei cu 2 hectare aveau de dat câte 275 kilograme pentru fiecare hectar; pentru cei cu 3-5 hectare, cota era 500 kilograme de hectar; dela 6 la 10 hectare, cota era 700 kilograme de hectar. Aceste cote au fost fixate pentru prima dată în 1940, iar în primăvara lui 1941 cotele au fost sporite, însă nu le-au mai încasat, pentru că s'a pornit războiul.

Cotele variau și după calitatea sau clasa pământului, iar taxarea pe clase o făceau niște rămășițe ale satului. Care striga mai tare «trăiască Stalin», era notat și primea serviciu. Unul, care toată viața lui fusese slugă la un Evreu venit din Ucraina, acum era taxator. Altul care fusese mai mulți ani slugă la preotul din sat, ajunsese deasemenea taxator. Samoilă Cardaș, al treilea taxator, la fel: un fost servitor de origină ucraineană. Aceștia clasau pământul după bunul lor plac și, pe cine aveau ură, îl puneau în prima categorie.

COLHOZURILE

Toate aceste planuri se întocmeau pentru a descuraja lumea și a o face să renunțe la gospodăria individuală. In fostele comune germane din Bucovina s'au făcut imediat colhozuri. La noi în Tereblecea Nouă s'a înființat colhozul în Martie 1941. Colhoznicii erau elemente decăzute și în cea mai mare parte din nații străine, veniți din alte sate și căpătând casele Nemților repatriați. Din Tereblecea Veche, poate cea mai mare comună din Bucovina, s'au înscris în colhoz numai patru persoane. Unul a fost Clepac, un Ucrainean, pe care l-au numit președintele colhozului; altul Alexe Gabor, primarul satului, ales din prima zi a stăpânirii ruso-comuniste în Bucovina; al treilea era unul Ion Bulbuc, care nici el nu știa bine ce e, fiind «evanghelist» din secta pocăiților. Nevasta lui a fost odată publicată în ziarul «Respublika Moldavskaia» ca harnică gospodină, fiindcă făcuse în fața primăriei colhozului «Lenin» niște straturi cu flori cu steaua păgână. Al patrulea colhoznic era unul Ioniță Palamariuc, care era chior, pierzându-și ochiul din cauza beției.

Colhozurile au fost pretutindeni înființate numai din rămășițele satelor. Săptămânal erau citate în ziare, mai cu seamă în «Respublika Moldavskaia», care era scris într'o românească stâlcită. Publicau fotografii cu diferiți nemernici și declarau în ziar tot inventarul mobil și imobil, iscând astfel o întrecere între aceste colhozuri, al căror inventar creștea zilnic, fără să spună însă de unde veneau

vacile, caii, mașinile agricole, tonele de porumb, orz, grâu și câte alte bunuri! Toate erau adunate dela bieții oameni arestați în timpul nopții.

Colhoznicii habar n'aveau de gospodărie. Le sosiseră tractoare și semănătoare din Rusia, împreună cu tractoriști și specialiști agricoli. Luaseră și o parte din pământul nostru, după planul inginerului agronom, care socotise că ia numai pământul nemțesc, fără să țină seamă că printre locurile Nemților aveam și noi Românii câte un ogor. Astfel mi-au luat și mie 2 hectare. Iți luau pământul și-ți dădeau în schimb altul, în altă parte.

Jalea era mare cu acești derbedei și în felul cum lucrau pământul. O parte din pământul meu era, într'un capăt, apos, cam de o jumătate hectar. Eu îl aram mai târziu și sămănam acolo niște păioase care rezistă la umezeală, cum e ovăzul. Dar ei, numai ce mi l-au luat și îndată au băgat tractorul și l-au arat așa încât au astupat și canalul de scurgere a apei. Au răsturnat niște brazde de o jumătate de metru adânci, care mai târziu se făcuseră ca piatra de vârtoase, din cauza secetei. Când m'am întors din Siberia în 1947, am trecut pe la acel loc și am văzut că tot mai erau dâmburi de brazde din timpul înființării colhozului.

Lucrul colectiv este un lucru fără curaj, cu toate că după normă și la întrecere, care mai de care vrea să se vadă în ziar, că a arat mai mult sau a prășit mai mult. Aceasta e sistema comunistă pe care ei o numesc *sistema stahanovistă*.

In comuna Stârcea se afla colhozul «Stalin», făcut tot

numai de nemernici. Vedeam pe unul care umbla călare pe un cal alb și pe care îl cunoșteam foarte bine de mai înainte. Era un fost argat la Teofil Lupu, iar acum ajunsese primar al colhozului. Acest primar de colhoz dăduse un articol în «Respublika Moldavskaia» despre doi țigani potcovari, care lucrau în fierăria colhozului în întrecere socialistă. In ziar se vedea fotografia țiganilor, cum băteau cu ciocanele, care mai de care mai tare.

Pentru a distruge gospodăriile individuale și a mări colhozurile, colhoznicii nu erau scoși la corvezi ca noi: la pădure, la cărat de lemne la gară sau pe câmp, pentru camuflaj. Din contră, se făceau pregătiri cu obștile satelor să li se dea mână de ajutor. In timpul Paștilor din anul 1941, în prima zi, unii colhoznici arau și sămănau cu tractoarele, alții cărau gunoi cu carele. Prima zi de Paști a fost o zi frumoasă și senină și cum în Siret, dincolo de granița nouă, sunt multe biserici, sunetele clopotelor în diferite tonuri vesteau învierea lui Hristos în România, iar la noi, la 5 kilometri de granița românească, bestiile, cu taberile lor de nemernici, arau cu tractoarele și cărau gunoi. A doua zi de Paști, ca printr'o minune dumnezeiască, spre a pedepsi pe colhoznici, a plouat atât de tare încât acea arătură și sămănătură a fost bătută de ploaie atât de mult că au fost nevoiți să are din nou, dat fiind că sub scoarța vârtoasă a pământului n'ar mai fi răsărit nicio plantă.

De Crăciun făcuseră la fel. Toată lumea a fost scoasă la lucru, la săpat gropi pentru stâlpi de telegraf, căci

împânziseră câmpurile și satele cu telefoane. Agenții comuniști umblau din casă în casă și scoteau lumea la lucru forțat, unii la săpat gropi, alții la tăiat pădure, alții la cărat butuci la gară. Aceasta o făceau într'adins, pentru ca să ne îndepărteze de religie, căci altfel erau și zile când nu ne scoteau la corvezi.

Stâlpii de telefoane erau aduși din pădurea dela Petriceni și erau mii și mii de bucăți. Lemnul din pădurea Tereblecii și din Codrul Cosminului era cărat la gară, și tot prin muncă forțată erau încărcate miile de vagoane cu diferite clase de lemn de construcție, care era transportat apoi în Rusia. Până la gara comunei noastre erau 2 kilometri, iar oamenii din satele din jurul pădurii dela Petriceni aveau gara la Vadul Siretului. De ce nu voiau să ia stâlpii din pădurea noastră și de ce ne munceau în zadar? Locuitorii din satele Climăuți, Volcineți, Petriceni și Vadul Siretului aduceau lemnele la noi, iar noi duceam lemnul la gara Adâncata care era la 13 kilometri. Aceste socoteli și încrucișări de muncă erau studiate și plănuite de șefii ruși și de agenții lor, pe care-i recrutau dintre decăzuți de-ai noștri. Acești nemernici dădeau mare concurs comuniștilor ca să ne distrugă. Constantin Panciuc zis Costălău, când scotea oamenii la corvezi, îl scotea și pe preot și-i da o normă să sape gropi pentru stâlpi de telegraf. Vasile Olariu și Vasile Cosic erau însărcinați cu supravegherea celor ce voiau să fugă în Țară. In cazul când cineva scăpa fugind în România, aceștia întocmeau «cartea neagră» pentru familia fugitului, pentru deportare în Siberia.

Această metodă era aplicată pe întreg teritoriul ocupat de ei. Agenții știau ce vor comuniștii să facă cu noi. Mie colhozul îmi luase cele 2 hectare și eu umblam să primesc în schimb alt pământ. Măsurătorul satului, care împărțea pământul, îmi dase niște pământ mai slab, pe care eu nu voiam să-l primesc. Atunci un comunist numit Ioan Vași, de origină poloneză, care era tot dela noi din sat, îmi zise într'o zi:

«Mâine sau poimâine, ai să te saturi de pământ!»

DEPORTĂRILE

Pe data de 13 Aprilie 1941, la miezul nopții, au venit la primăriile din satele noastre mașini cu miliție, care erau așteptate pretutindeni de primari, secretari, agenți secreți, etc., toți foști codași ai satelor. Milițienii au adus cu ei liste de locuitorii care urmau să fie deportați. La dispoziția miliției au fost chemați și alți oameni cu căruțele, pentru ridicarea nenorociților condamnați la deportare.

In aceeași noapte au ridicat dela căminele lor pe acei oameni sau acele familii din sânul cărora fugise careva în România. Din comuna noastră Tereblecea au fost deportate în noaptea de 13 Aprilie următoarele familii: Dumitru Vasilași cu familia, Constantin Podrutchi, Domnica lui Ion Nimigeanu cu copiii, Costan Nimigeanu cu familia, Minodora lui Andrei Vasilași cu copiii, Anuța

Dumitru Socaciu cu un copil, și o familie numită Zaiți.

Aceste arestări pentru deportare s'au făcut în cea mai mare liniște și nu s'a simțit nimic în noaptea aceea. A doua zi știrea trecea din om în om. Intristați și îngroziți, cei din neamul arestaților au început a-i căuta și i-au găsit închiși în vagoane, la gară. Unii din ei au avut curajul să se ducă să vorbească cu victimele închise în vagoane, cu arestați din mai multe sate. Mai târziu s'a aflat că în aceeași noapte s'au făcut arestări în tot teritoriul ocupat de comuniști. In timpul arestării fuseseră amenințați să nu facă niciun sgomot, spre a nu se prinde de veste că se fac deportări. Când întrebau unde vor fi duși, li se răspundea:

«IN ROMÂNIA !»

La 13 Mai 1941, un alt lot de familii a luat calea Siberiei. De cu seară sosiseră vagoane speciale pentru deportare. Noi le cunoșteam acum, fiindcă le văzuserăm pe cele din Aprilie și ne-am dat seama că veniseră din nou după pradă. Precum spune istoria, și altă dată, când țările române au fost ocupate de Ruși, la fel ei au luat mii și mii de Români în robie, trecându-i Nistrul și muncindu-i pe moșiile de acolo, unde erau numiți «Moldoveni dela Nistru». Urmașii acestor nenorociți se găsesc până în zilele noastre în satele românești de peste Nistru.

Acum fiecare era cu grija în spate, crezând că-i vine rândul. Procedau la fel ca prima dată: cu cea mai mare atenție se apropiau de casa unei familii, pe care o înconjurau și în câteva minute o scoteau afară. Noii arestați

erau familiile celor care făcuseră o faptă rea contra regimului, care fugiseră din închisori ori încercaseră să fugă peste graniță. Nu mai știam nici noi pentru ce anume. Ne gândeam că ieri am vorbit cu cutare sau cutare și azi nu mai era printre noi. Parcă ne spunea gândul că puțini din cei plecați vor mai vedea lumina libertății.

Avutul celor deportați era trecut a doua zi în avutul colhozurilor din regiunea respectivă. Vedeam cum vin derbedeii dela colhoz și întreabă la primărie, dacă nu e «ceva nou», adică dacă nu s'au făcut noi deportări în timpul nopții! Nenorociții de deportat se aflau încă în gară, iar gospodăriile lor se risipeau. Colhoznicii veneau îndată cu căruțele și cărau la colhoz toată mobila, toate cerealele, paiele, fânul și mașinile agricole. A treia sau a patra zi vedeai în ziarul «Respublika Moldavskaia» că colhozul «Lenin» are atâtea care, atâtea vaci, atâția cai, iar la colhozul «Stalin» s'a mărit «producția» prin «curajul bunilor lucrători». Ca răsplată pentru «munca» lor de «stahanoviști», li s'au distribuit 50 de kilograme făină de grâu și li s'a dat și îmbrăcăminte! Toată lumea știa de unde vin aceste «recompense», ziariștii mai bine decât oricine, dar de scris n'o scriau!

Viața noastră era întunecată, căci vedeam înaintea noastră negura Siberiei! Cei care ne cunoșteam între noi, ne întrebam mereu: «Până când vom mai trăi?» Citeam «Respublika Moldavskaia» în care se descriau numai întreceri socialiste, fără să pomenească un singur cuvânt

de România, ca și când n'ar mai fi existat pe pământ! Rareori câte un avion românesc de recunoaștere mai rătăcea și pe deasupra Tereblecii. Se auzeau atunci, din mai multe părți, rafale de mitralieră sau de puști. Trăgeau Rușii după avion, dar ce-i păsa lui, care era la mare înălțime și blindat! Aceste sboruri ne mai mângâiau inimile. Toți credeam că poate recunoașterea o să aibă vreo însemnătate, sau poate o să înceapă războiul.

La 10 Iunie, orele 3 după amiază, au trecut 5 avioane mari de bombardament, dinspre Siret spre Cernăuți. Dintr'odată lumea parcă s'a mai înveselit. Ne întrebam unde au mers cele 5 avioane, căci sburaseră jos de tot, încât ne părea că ating copacii cu aripile lor uriașe. La 11 Iunie s'a întors din Cernăuți, dela spital, o consăteancă a mea, care ne-a spus că acele avioane au lăsat în Cernăuți 2 bombe fumigene, după care s'au întors înapoi în România. In urma acestui eveniment, ne-am simțit parcă mai bine, căci înțelegeam că se apropie războiul.

Un consătean de-al nostru avea aparat de radio, însă n'avea voie să asculte. Totuși, în timpul nopții, întindea antena și ascultau câte doi-trei oameni buni, iar mai târziu știam toți cam ce se vorbea la radio. Știam că în Țară se fac mobilizări și astfel am aflat că acolo se află multă armată germană. Noi înșine văzusem trecând dela Mihăileni, județul Dorohoi, înspre Rădăuți un regiment de cavalerie și unul de infanterie, pe șoseaua județeană, care era la un kilometru de graniță. Mirosea a praf de pușcă pe zi ce trecea. Insă persecuțiile și corvezile continuau.

UN «CONGRES AL POPORULUI»

La data de 8 Iunie 1941 s'a ținut în centrul comunei un «congres», cum îl numeau ei. Primul care a luat cuvântul a fost primarul comunei noastre Tereblecea, un oarecare Rauliuc, de origină ucraineană, fost cismar în Adâncata. (In timpul din urmă aduseseră primari din locuri străine, ca să execute întocmai ordinele primite). Al doilea care a avut cuvântul a fost un locotenent de infanterie, care era politrucul satului. «Congresul» era încadrat de patru companii de infanterie rusești în formă de careu. Spre mai mare siguranță a «congresului», se mai aflau câte doi-trei soldați și pe străzile din apropiere. Multe femei plângeau văzând atâtea chipuri îngrozitoare, parcă nici nu semănau a oameni.

Politrucul întinse o hartă mare, arătându-ne uriașa lor Rusie în comparație cu România și spunându-ne ce forțe mari are țara comunistă și ce bine trăește poporul rus. După politruc, s'a urcat pe scenă un comunist venit din România, din orașul Siret. Acolo vânduse ace și semințe de bostan la colțul străzii, iar acum era director de școală în Tereblecea! El a spus că mai sunt câteva zile și se împlinește un an de când am scăpat de «jugul capitalist». Trădătorul striga cât îl ținea gura:

«Trăiască marele Conducător Stalin, eliberatorul popoarelor!»

In continuare a anunțat că «la împlinirea unui an de stăpânire sovietică în Bucovina și Basarabia, se vor da mari

serbări și mulți copii ai bunilor tovarăși vor pleca în excursie, în Rusia».

La 400 de copii români, nu era niciun învățător român. In școală nu se mai făceau rugăciuni; în fiecare zi se ținea cu copiii ora de politică și eliminau religia. Acești învățători comuniști spuneau copiilor că «nu există Dumnezeu» și că «Dumnezeul lor e Stalin». Dacă te duci la biserică, spuneau ei copiilor, nu-ți dă nimeni nimic, dar dacă te duci la cooperativă, te întorci cu ceva, și asta prin grația lui Stalin!

Eram în preajma războiului, dar acești nemernici ne buimăceau capul ca să uităm de România, spunându-ne că Statul Sovietic este cel mai puternic din lume.

Un consătean, Iosif Țigără, după ce băuse puțin rachiu, le-a spus într'o zi acelor trădători care buimăceau capul copiilor, că mâine — poimâine le va veni sfârșitul! Atât le-a trebuit și în timpul nopții l-au arestat. Aceasta s'a petrecut la 10 Iunie 1941 și omul e pierdut și în ziua de azi.

Când auzeam câteo vorbă bună, mă mai linișteam, dar când vedeam atâta jale, îmi sta o durere pe inimă de parcă aveam o rană. Inima parcă-mi spunea: n'o să mai vedem libertatea și nici Țara Românească!

La 12 Iunie 1941 am fost să cosăsc un car de trifoi verde pentru vite, căci la noi nu erau islazuri de pășunat. Noi semănam lucernă sau trifoi și-l cosam, dându-l vitelor să-l mănânce în grajd. In timp ce încărcam carul, o iapă dela căruță s'a tăiat în coasă la un picior atât de

tare, încât s'a scurs mult sânge. Intorcându-mă spre casă, m'am răsturnat cu carul într'o mocirlă, eu căzând cu fetița mea, care venise cu mine, chiar între picioarele cailor, încât era cât pe-aci să ne calce caii în picioare. Ne-am udat și ne-am umplut de noroi ca vai de noi. Atunci mi-am zis: acesta e un semn; nu e spre bine!

Doar ce-am ajuns acasă, că un vecin, Anton Luncan, îmi spuse că a văzut la gară 11 vagoane pentru deportări. Acele vagoane se cunoștea ce rost aveau deoarece, deși erau de marfă, aveau într'o parte un burlan de aerisire pentru closet. Acesta era semnul după care le recunoștea lumea că sunt pentru deportări.

ULTIMA DEPORTARE, LA 13 IUNIE 1941

După ce am auzit dela Anton Luncan că la gară au sosit vagoanele, mi s'au tăiat toate puterile. Nu mai știam ce-i cu mine. Indată m'am dus până'n sat, cu speranța că poate nu-i adevărat. Dar ce să vezi? Toată lumea știa că e pericol, toți se întrebau cui îi vine rândul. Eu eram aproape sigur că mă vor lua, fiindcă avusesem de atâtea ori afaceri cu N.K.V.D.-ul, care-mi scrisese dosare întregi. Dar tot nu-mi pierdusem speranța.

Seara se întunecase grozav, vântul sufla puternic și în cele din urmă a început a ploua. Lumea nu-și mai găsea loc și liniște. Eu m'am dus până la primărie, ca să văd ce se petrece. La ușa primăriei, un agent comunist,

Ioan Vași, m'a luat imediat la rost, că ce caut acolo. Dar eu aveam răspunsurile pregătite pentru orice împrejurare. M'am întors și am intrat în grajdurile preotului, unde se aflau doi oameni, Ilie Crețu și Vasile Panciuc, care erau de serviciu la cai, pentru pompieri. Crețu fusese de cu seară la primărie și auzise cum primarul Rauliuc vorbea la telefon și primea ordine pentru noaptea aceea. Indată a sosit un camion cu vreo 40 de N.K.V.D.-iști civili. Odată coborîți N.K.V.D.-iștii, camionul a plecat. După părerea lor, urma să fie arestată multă lume în noaptea aceea. In timp ce vorbeam cu ei, vine peste noi un alt agent, Vasile Gabor, fratele fostului primar comunist, care, cum m'a văzut, m'a întrebat ce-i cu mine la ora aceea acolo și de ce nu stau acasă.

Acum eram aproape sigur că mă vor aresta. L-am întrebat pe Gabor, pe care-l cunoșteam bine dinainte, cine-i el să-mi ceară socoteală și ce are cu mine? Necazul mă face să umblu noaptea! Eram îngrijorat, că într'adevăr îmi venise timpul să plătesc 600 de ruble și 100 kilograme de carne, care reprezentau plata în natură pentru vite. Căci pentru vite se plăteau impozite atât în bani, cât și în natură. Deasemenea se plătea pentru persoane, pentru pământ, casă, fântână și pomi fructiferi. Greutățile erau destul de mari, mai ales că pe vremea aceea nu aveam bani rusești. Ce-avusesem, îi schimbasem în bani românești, fiind sigur că va începe războiul și că Bucovina va fi din nou românească.

După o mică ceartă cu acel agent comunist, am plecat

acasă și mi-am făcut bagajul. Toate lucrurile de prin camere le-am pus în trei lăzi mari și în niște saci. Pe urmă le-am încărcat în căruță și așa, pe ploaie, am înhămat caii și am tras căruța la un cumătru în șură, socotind că dacă voi scăpa în noaptea aceea, a doua zi voi ascunde hăinăria la cumătrul nostru Niculai Cosâc, iar noi ne vom îndrepta spre graniță. Am împachetat într'o raniță lucrurile de mai mare trebuință pentru mine, nevastă și fetiță. Am dus ranița la cumătru în casa cea mare, iar carul a rămas în șură, încărcat. Nevasta și fetița s'au culcat la cumătru în casă, iar eu am încuiat ușile casei noastre și m'am dus într'o șură pustie a unui vecin, Gheorghe Nimigeanu, pentru a putea urmări de acolo ce se va petrece.

La orele 12 noaptea a încetat ploaia și în liniștea nopții se auzea huruitul căruțelor care împânziseră satul sub comanda agenților comuniști N.K.V.D.-iști. Cu toții deodată și la aceeași oră au început prada. Auzisem de undeva, ceva mai sus de noi, dinspre șoseaua mare, răcnete, glasuri de femei și de copii, împușcături de arme și lătrat de câini. Dintr'o altă parte a satului se auzeau vaiete puternice, țipete îngrozitoare, din ce în ce mai înăbușite. Agenții pusereră unei femei o pătură în cap ca să nu i se mai audă țipetele. Gândeam să merg să-mi iau familia și să fug în pădure, dar am auzit rafale de puști automate și de mitralieră. Comuniștii înconjuraseră satul din toate părțile, pentru a putea prinde pe toți cei puși pe listă pentru deportare în Siberia.

Afară se crăpa de ziuă și începuse a se zări câte ceva. Când m'am uitat pe stradă, am văzut că vine și înspre noi o căruță plină cu agenți comuniști. S'au oprit și au sărit peste gard și cu mare grijă s'au apropiat de casă, pe care o înconjurară. Apoi au bătut în geam. Eu, din șura vecinului, vedeam tot ce se petrece. Când au văzut că nu răspunde nimeni, au spart ușa și au intrat în casă. Atunci am ieșit din șură pe o vale cu grădini și m'am dus la cumătrul meu, unde se aflau nevasta și fetița.

I-am spus nevestei că trebuie să fugim, deoarece comuniștii ne-au spart casa și ne caută. Nevasta, care nu dormise nici ea toată noaptea și auzise vaietele din toate părțile, era îngrozită, temându-se să nu ne împuște. Fata, care pe atunci avea 7 ani, plângea. Ne-am hotărît să ne ascundem în șura cumătrului. Ne-am suit în podul șurei și ne-am ascuns acolo cum am putut mai bine. Eu m'am băgat în niște paie, iar nevasta sub niște snopi de secară.

Inimile ne băteau sbuciumate de spaimă. Auzeam deasemenea cum băteau câinii pe la vecini, când treceau agenții din casă în casă. Deodată începură să latre și câinii cumătrului la care ne găseam ascunși. Agenții veniseră să ne caute și acolo, prăvălind totul, răscolind peste tot. Suindu-se în podul șurei, au început a străpunge cu sulița prin paiele în care eram ascunși. Puțin mai trebuia și mi-ar fi străpuns șoldul piciorului stâng. Trecând de partea cealaltă a șurei, unde se afla soția mea, au aruncat snopii în toate părțile până au găsit-o.

Au apucat-o de piept, ca pe un hoț, și scuturând-o și înjurând-o, era cât pe-aci s'o arunce jos dela cinci metri înălțime. Biata femee a leșinat în mâinile milițaiului și numai cu greu și-a venit în fire. Milițaiul a târît-o până la scară și ținând-o cu mâna de spate, a coborît-o jos și a dus-o în casă. Acolo, fetița a început să țipe, repezindu-se în brațele mamei sale. Din șură am putut auzi și urmări totul, și văzând că suntem prinși, m'am dat jos și am ieșit pe o portiță într'o stradă din dosul șurei. Acolo am dat peste mai multe femei și cumătrul, care se văieta că ne-am ascuns la el și că acum, din cauza noastră, o să sufere și el. Eu l-am liniștit, spunându-i că voi pleca la pădure. Auzindu-mă femeile, au început să plângă și să-mi spună: «Cui îți lași nevasta și copilul? De ce nu te duci cu ei? Cum va suferi atâta lume, o să suferiți și voi împreună!»

Aducându-mi aminte de fetiță, pe care-o auzisem plângând în casă, și disperat cum eram, am intrat înlăuntru, unde pusesem rania cu câteva albituri și cu 34.000 lei românești. Am scos legătura cu bani din raniță și am aruncat-o sub un pat de-al cumătrului. Cu rania în mână, am intrat în odaia unde era Domnica, soția mea, și Lenuța, fetița noastră, între cei doi milițieni Aceștia s'au sculat în picioare, somându-mă să spun cine sunt. Printr'o femeie din casă, care știa puțin rusește, le-am spus că sunt soțul femeii pe care o păzeau. Indată m'au așezat pe un scaun, și punându-mă să ridic mâinile în sus, mi-au făcut percheziție corporală. Totodată m'au

întrebat dacă știu că sunt arestat și pus pe lista pentru deportări. Le-am răspuns că da.

Insoțit de un milițian, am fost dus la gospodăria mea. Apropiindu-mă de poartă, au sărit alți doi milițieni, unul din șură și altul din grajd, care, înconjurându-mă, îmi făceau semn să ridic mâinile în sus și-mi cereau să le predau pistolul sau arma ce-aș fi avut la mine. Imbrâncindu-mă din spate, m'au împins în casă și m'au așezat pe un scaun în mijlocul unei odăi, după care a început percheziția cu deamănuntul, în timp ce eu stam pe scaun sub sulița unui agent comunist.

La un moment dat, văd cum intră în curte căruța mea cu bagajul, împreună cu soția și fetița. Au început să dea jos toate lăzile, care rând pe rând au fost cercetate, căutând prin ele arme. In scurt timp au umplut curtea de haine, căci le aruncau unde se nimerea. Negăsind arme, au început a-și alege ce era mai frumos, umplând astfel șase țuhali (saci) mari și o ladă: covoare, tot felul de îmbrăcăminte, căci tot acolo era și zestrea sorii mele, care fugise în România și-și lăsase lucrurile la mine.

Nu știu ce-au vorbit între ei milițienii, dar am văzut cum au încărcat ei singuri sacii și lada în căruță, răcnind apoi să ne urcăm și noi. Cum eu eram aproape de ușa grajdului, am vrut să-mi mai văd odată vitele, dar într'o clipă am fost apucat de spate, repezit și urcat în căruță. In stradă se aflau mai mulți vecini, dela care mi-am luat rămas. bun. Um văr al meu, care știa că n'am bani rusești, mi-a dat în fugă 5 ruble.

Am pornit spre gară prin vatra satului. Pe drum vedeam oameni și femei plângând de parcă știau că n'o să ne mai vadă niciodată. Trecând pe lângă primărie, am văzut un camion cu miliție, pe care-o țineau de rezervă. In caz că fugea careva din mâna milițianului, la un semnal al acestuia printr'un foc de armă, rezerviștii veneau îndată în ajutor. Tot la primărie am văzut agenții comuniști din sat, foarte voioși.

La gară erau zeci de căruțe cu bărbați, femei și copii, înconjurați de miliție, care oprea pe oricine voia să se apropie de noi. Cu toții am trecut cu bagajul la un nou control. Șanțurile erau pline de lăzi goale, de cojoace, sumane, asvârlite. Am fost conduși până la vagon sub escortă, unde un milițian a descuiat ușa, pe care am intrat unul după altul. In vagon se auzeau numai plânsete de femei și copii. Bagajul a fost dus în alt vagon și ne-au lăsat doar puține lucruri cu noi. Aceasta se petrecea pe data de 13 Iunie 1941. Toată ziua au curs care cu oameni din plasa Herța (județul Dorohoi), din comunele Tereblecea, Oprișeni, Poeni, Stănești-de-Jos, Stănești-de-Sus și Sănăuții-de-Sus. Oamenii au fost încărcați încă din zorii zilei, eu fiind unul dintre cei din urmă.

In aceeași zi ne-am dat seama că mulți dintre noi vor fi despărțiți pentru totdeauna de familiile lor. Vedeam cum îi luau pe unii și-i încuiau într'un vagon anume rezervat pentru bărbați. Fiecare vagon avea santinela lui. Ușile erau încuiate cu șuruburi, iar gratiile la geamuri erau duble. In seara de 13 Iunie 1941, locomotiva scoase

vagoanele de pe linia moartă. Ne ținuseră în gară până la ora unu după miezul nopții, când credeau că am adormit. Atunci, în cea mai mare liniște, s'a pornit locomotiva.

Dar cine ar fi putut închide ochii? Intr'o clipă, la prima învârtitură a roților pe șini, s'a stârnit toată lumea care gemea sub lacăt. Femeile și copiii plângeau și răcneau în mii și mii de glasuri, iar milițienii de pe coridoarele vagoanelor băteau cu patul armelor în vagoane, să facă tăcere. Dar cui îi păsa de ei? Fiind la 2 kilometri de graniță, care era chiar pe câmpul nostru, credeam că poate le era frică, nu care cumva la o alarma prea mare să dea năvală armata română să ne elibereze! Cu plânsete și țipete am ajuns în Adâncata, unde pe peronul gării erau numai miliție și N.K.V.D.-iști. Zeci de vagoane erau și aici pe linia mortă, aduse din Rusia, pentru deportări.

Când s'a luminat de ziuă, a sosit un tren cu oameni din Vadul-Siret. Acolo, la Vadul-Siret, se făceau îmbarcări mai multe din comunele Vadul-Siret, Volcineți, Băhrinești, Fântâna-Albă, Petriceni și altele. Aceste vagoane au fost legate de garnitura noastră. La ora 9 a sosit un alt tren cu arestați din Ciudei; și aceste vagoane au fost legate de garnitura noastră. Insă fiecare tren avea și câte 2-3 vagoane numai cu bărbați, care fuseseră despărțiți de familiile lor la îmbarcare. Toate aceste vagoane au fost trase pe altă linie. La ora 10 a sosit un alt tren din Storojineț, având 65 de vagoane, între care

5 cu bărbați izolați de familiile lor. Aceste vagoane au fost atașate garniturii respective din transportul Tereblecea.

In tot cursul zilei de 14 Iunie, s'au făcut numai interogatorii prin vagoane. Vedeam cum luau pe câte unul și-l duceau la vagonul «singulari». Echipe de milițieni făceau interogatoriile și domnea o mare frică printre noi, bărbații care eram cu familiile, când vedeam cum aleg oamenii și-i închid deoparte. Când au venit și în vagonul nostru, un căpitan de miliție, însoțit de doi milițieni, care stăteau la ușa vagonului cu mâna pe pistol, scoase din geantă dosarele oamenilor care se aflau în acel vagon și le puse sus pe pat lângă mine. Luând pe fiecare la rând, îl întrebau de toți moșii și strămoșii, cât pământ au avut, ce politică au făcut tata și socrul, ce neamuri aveau în România, dar totodată se uitau și pe scrisoarea denunțătorului, fiindcă fiecare deportat avusese un dușman care îl pârîse.

Pe baza acestor denunțuri, arestările s'au făcut pe diferite motive: fie că ai fost contra regimului comunist, fie că ai neamuri în România, sau că ai avut pământ mult și l-ai lucrat cu brațe străine de familia ta. Așa m'a reclamat și pe mine Vasile Crețu. Când a venit la rând dosarul meu, am fost întrebat despre o mulțime de lucruri, dar mai ales despre graniță. Priveam în ochii căpitanului și vedeam cum sta la gânduri ce să facă cu mine: să mă ia, sau să mă lase cu familia la un loc? Ce-o fi gândit, nu știu, dar m'a lăsat cu familia. Acesta

a fost un moment hotărîtor din viața mea, căci dacă ne-ar fi despărțit, familia mea ar fi fost moartă încă din anul 1942.

Motivele pentru care unii erau separați de familie erau de asemenea felurite. Din comuna Tereblecea au despărțit 12 familii și anume: Dumitru Nimigeanu, pentru că fusese primar; Niculai Nimigeanu, pentru că a fost cel mai bogat om din sat; Micon Țigâră, fost primar; Costan Panciuc, fost comerciant; Ianu Husar, de origină poloneză, fost comerciant; Gheorghe Nimigeanu, Pavel Iepure, Pamfil Iepure, pentru că făcuseră politică; Ilie Loga, un om sărac, fost gropar la cimitirul satului, fiindcă era un om cu judecată... Niciodată nu-l vedeai vesel în timpul ocupației comuniste și de necaz bietul om bea câte un păhărel de rachiu, atunci când avea bani. La o asemenea ocazie a strigat în cârciuma satului: «TRĂIASCĂ ROMÂNIA!» și pe loc a fost arestat. Iar când au venit deportările în masă, a fost închis în vagonul cu «singulari». Vasile Tcaciu, pentrucă făcuse politică; Ion Conețchi, fost primar; Alexe Gabor, fost primar în timpul ocupației bolșevice, pentru că neexecutând întocmai ordinele comuniste, fusese nu numai dat afară din primărie, ci și pus pentru deportare. Nevasta lui, Rusoaică, ieșise cu o armă în mână înaintea milițienilor ruși, spunându-le:

«De 20 de ani vă aștept, fraților, cu această armă!»

In felul acesta au fost aleși oamenii și cu ei s'a format un tren special, care a luat altă direcție, pe undeva prin

Ucraina. In noaptea de 14 spre 15 Iunie, tot pe la miezul nopții, au pornit aceste trenuri din gara Adâncata în direcția Cernăuți. Iarăși se auzeau bocete ca după mort, plânsete, răcnete, țipete. Plângeau bieții oameni că nu-și vor mai vedea pământul lor sfânt și nici mormintele părinților. Dimineața am ajuns în gara Cernăuți, pe peronul căreia se vedea numai și numai miliție. Și aici, ca și la Adâncata, se vedeau vagoane goale în care urmau că se facă noi deportări, dar n'au mai apucat să le facă, deoarece a izbucnit războiul.

La 15 Iunie eram în Cernăuți și încă nu ne daseră apă. Plângeau copiii și cereau unii mâncare, alții apă. La gratiile vagoanelor erau numai copii, care cereau mereu apă, când vedeau câte un milițian. Atunci a venit un grup de milițieni și au descuiat vagoanele, dând drumul câte unui om cu o căldare, din fiecare vagon. Din vagonul nostru m'am nimerit să fiu trimis la apă, eu. Eram încolonați câte doi, iar jur împrejur miliție cu pistoalele în mână. La pompa de apă, de asemenea eram păziți. După ce am luat apă cu toții, am pornit spre vagoane. Dintr'un capăt s'au deschis ușile și rând pe rând am intrat cu apa înăuntru.

La ora 11 am pornit din Cernăuți; era ziua și puteam vedea printre gratiile vagonului. Lumea se uita cu jale la noi, căci vedeau zeci de capete la gratiile vagoanelor. La toți le curgeau lacrimi din ochi. Toată lumea ne făcea semne prietenești cu mâna. La ieșirea din Cernăuți s'a oprit trenul, pentru că se repara linia și trebuia să treacă

încet. Atunci am văzut un grup de femei care plângeau amar, făcându-ne semne și spunându-ne:

«Dumnezeu să vă ajute!»

Tot dela ele am aflat că mai trecuse un tren din Cernăuți și că oamenii fuseseră adunați de pe stradă cu camionul și duși la gară, spre deportare.

*

Am mers toată ziua prin Basarabia și n'am văzut altceva decât bărbați și femei uitându-se la noi cu lacrimi în ochi și făcându-ne semne. La ora 8 seara am ajuns într'o gară din județul Soroca, Slatna sau Sărata, la 25 kilometri de Nistru. In acea gară am găsit trenul cu deportații din Storojinet, care plecase cu vreo două ore înaintea noastră. La ora 9 a sosit în aceeași gară trenul cu «singulari», care acum era destul de lung. Acest tren avea la fiecare vagon câte o cabină telefonică în legătură cu locomotiva, pentru ca mecanicul să poată opri trenul la cererea santinelelor, dacă vreun «singular» ar fi încercat să sară din mers. Trenul era înzestrat și cu reflectoare, așa încât se vedea în jurul lui ca ziua. Prin gări nu vedeai decât miliție și iar miliție.

Trenul nostru a pornit primul din gară. Când am ajuns într'o pădurice cu copaci înalți, care făceau puțin întuneric, doi oameni ce reușiseră să rupă gratiile au sărit dintr'un vagon din mersul trenului. Fiind observați de santinele, trenul s'a oprit îndată, dar nu i-au mai

prins. După aceea, la pornirea trenului, toate santinelele ședeau afară pe scară și rămâneau acolo până când trenul își lua viteză. De multe ori, chiar în tot timpul mersului, erau milițieni care stăteau pe scară cu receptorul în mână, pentru a da imediat alarma, în cazul când ar fi sărit cineva din mers. In locomotivă se afla un ofițer de miliție, care primea știrile dela santinele prin telefon.

Cam pe la miezul nopții ajunserăm la Nistru. Trenul încetase viteza pentru că podul se repara, iar nenorociții din vagoane își aduseră aminte că părăsesc pământul sfânt al Țării și trec în lumea bolșevismului. Din nou se auzeau plânsete și răcnete. Se făcuse ziuă și acum eram în Ucraina. Ne uitam cu lăcomie printre gratiile vagonului, la câmpul Ucrainei. Se vedeau numai lanuri de grâu și sfeclă de zahăr. Se apropia răsăritul soarelui și vedeam cum veneau din sate femei și copii, cu sapele la spinare. Numai pe primarul de colhoz sau pe brigadir îi vedeam că vin călare. Ceilalți erau toți pe jos. Vedeam case dărâmate, niciuna dată cu var sau îngrijită. Se vedeau și construcții noi, dar numai grajduri și magazii, toate mari. Se vedeau foste lăcașuri sfinte, care acum erau transformate în magazii, iar la orașe în săli de cinematograf. Cimitirele nu mai aveau nicio cruce, numai ici-colo câte un stâlp.

Pe unele locuri am văzut cârduri întregi de copii mici, crescuți la «iesle». Toți acești copii creșteau până la vârsta de 7 ani, pe maidane și prin gunoaie. Mai toți aveau burțile mari, erau desculți și rupți. Dela distanță

se vedea mizeria; aveam în fața noastră numai negură. Şi astfel, cu aceste priveliști în suflet, am ajuns în gara Şmerinca, unde am prins din urmă trenul cu deportați din Cernăuți. Peste două ore a sosit cel din Storojineț, iar la ora 2 după masă a venit și cel cu «singulari», care se compunea din 32 de vagoane. Şi din acele trenuri nu se auzeau decât bocete și plânsete, garniturile fiind trase una lângă alta.

In trenul nostru numit «Adâncata», și chiar în vagonul în care eram eu cu familia, cântau două femei atât de duios, că toată lumea sta și asculta. Erau cântece noi, compuse de ele în timpul mersului nostru spre Siberia. Pe una o chema Ileana Cojocariu, iar cealaltă era nevasta lui Costică Covaliu (numele i l-am uitat). Şi în trenul Storojineț erau două femei care cântau cu mult mai frumos decât o cântăreață de meserie. Pe acestea le chema: Achilina Moțoc și Anuța Moțoc. Acele cântece duioase și jalnice erau ascultate de zeci de nenorociți, în ochii cărora se vedeau numai lacrimi și amărăciune. Milițienii băteau mereu cu patul armei în vagon, fiindcă vedeau că doinele femeilor făceau multă jale și plâns.

In această gară ni s'a dat pentru prima oară de mâncare. Mâncarea era: 300 grame pâine și o ciorbă. Un impiegat care ungea roțile la vagoane, Român de origină, ne-a spus în șoaptă:

«Nu plângeți, oameni buni, că o să scăpați cât de curând, peste 2-3 zile vine războiul!»

Aceste cuvinte s'au răspândit ca fulgerul prin toate

vagoanele. Pe la ora 2 și ceva am văzut într'adevăr două trenuri, unul după altul, mergând spre Basarabia și pline cu recruți, numai băieți tineri. Acum ne-am mai înveselit parcă. Auzeam pe unele femei zicând:

«Dumnezeu e cu noi!»

La ora 3 după prânz am pornit spre Kiev.

Şi acum am stat tot timpul cu ochii spre gratiile vagonului, căci tot nu-mi venea să cred mizeria de aci. Propaganda comunistă dela noi din Bucovina, afișată pe toate gardurile cu litere de o șchioapă, spunea că în țara comunistă lumea trăește bine și are de toate!... Dar noi vedeam că lumea lucra de când răsărea soarele și până asfințea, cu mult mai mult decât 8 ore. Prin sate nu se vedea nici gard, nici poartă, ci numai case dărâmate. Se vedeau ruini vechi, care fuseseră cândva gospodării. Nou era numai sediul miliției cu steagul roșu și cu secerea și ciocanul în vârf.

Pe undeva, pe-aproape de Kiev, am văzut niște militari care făceau exerciții de luptă în mijlocul câmpului cultivat. Nefiind timpul de manevre acum vara, aceasta ne-a dat de înțeles că era o pregătire pentru războiul apropiat. In gara Kiev am găsit trenul cu deportații din Chișinău, iar peste câteva ore au sosit toate trenurile cu deportații din Storojineț, Cernăuți și Cetatea-Albă. De pe peroane, comuniștii ne priveau cu dispreț, făcând haz de noi și arătându-ne degetele cruciș, în semn că am fi răufăcători. Acolo, în gara Kiev, ni s'a dat mâncare pentru a doua oară.

Aceasta a fost pe data de 18 Iunie.

La ora 1 după masă am pornit mai departe. După ce-am trecut Niprul, am văzut prin gări numai îmbarcări, trenuri cu tunuri și mașini, altele cu cavalerie și infanterie. Dar acum trenurile noastre cu deportați își luaseră o viteză cu mult mai mare. Se opreau câte puțin în câte o gară, pentru a schimba locomotiva.

INCEPE RĂZBOIUL

Două zile și două nopți am mers într'una, fără sa stăm mai mult de 10 minute în vreo gară, pentru a ni se schimba locomotiva și a se unge roțile. In timpul acesta nu ne-au mai dat nici mâncare, nici apă; în schimb, prin gări observam numai plânsete și îmbrățișeri. Pretutindeni numai jale. Se sunase mobilizarea, după cum ne șoptise o fată, care ungea roțile la vagoane. După ce-a început războiul, nici vorbă să mai oprească trenurile prin gări, ci toate treceau prin ele cu cea mai mare viteză: trenuri cu tancuri, blindate, tunuri, toate cu santinelă la fiecare vagon.

Acum puteam să vedem cum arată țara rusească, stăpânită de comuniști. Ne apropiasem de Saratov și vedeam sute de sate dărâmate, dar totuși locuite de oameni. Se vedea că odată fuseseră case bune, acoperite cu tablă roșie, dar acum erau sparte și în locul acoperișului era pusă o căpiță de paie, ca să nu pătrundă

ploaia înăuntru. Pereții caselor erau nevăruiți, dar se vedea că toate dărăpănăturile acelea fuseseră case arătoase.

Cu cât ne depărtam de Ucraina, populația civilă nu mai era oprită să se apropie de vagoanele noastre. Când se întâmpla să rămânem prin gări, vorbeam cu civili, căci doream să știm despre viața pe care o duceau. Ii întrebam astfel:

— De ce casele voastre nu sunt văruite?

Şi ei ne răspundeau:

— Apoi că noi nu avem var. Var este, dar se văruesc cazărmile, fabricile, magazinele, care, toate, sunt ale Statului!

— Dar voi nu sunteți ai Statului?

— Da, noi suntem ai Statului, dar trăim în colhoz și colhozurile sunt încă sărace. Când vom putea câștiga bani mulți, ca să ne facem și noi cazărmi la fel ca ale armatei, atunci nu vom mai avea grijă de nimic, doar să ne sculăm, să mâncăm și să muncim! La cazarmă ni se va da mâncare și îmbrăcăminte. Atunci vom trăi bine, dar acum trăim să nu murim!

— Bine, frate, dar aceasta înseamnă «bine»: să mănânci și să muncești? Şi vitele trăesc în felul ăsta, că le dai de mâncare, pui hamurile pe ele și apoi le mâi la lucru...

— De, așa ni se spune: că atunci când vom face colonii cu cazărmi model, vom trăi bine. Şefii ne spun că noi nu vrem să lucrăm și de aceea nu putem avea venituri destule, pentru a construi cazărmi.

— Bine, dar aveți undeva sate din astea model?

— Apoi sunt, «tovarășe» — căci nimeni nu mai zicea «domnule», ci numai «tovarășe» — o să le vedeți mai încolo, când veți ajunge la Volga, în *Autonomia Germană*.

Cel cu care vorbeam era un Rus care luase parte la războiul din 1914-1918 și fusese doi ani de zile în Bucovina. Imi numea toate satele din jurul satului meu, știa destul de bine românește, așa încât înțelegeam tot ce vrea să spună. Am stat aproape o oră de vorbă cu el, dar deodată a răcnit o santinelă la noi și a trebuit să se depărteze, privindu-ne cu multă părere de rău.

Trenul a plecat îndată și peste o jumătate de oră am ajuns în Saratov, pe Volga. Acolo iarăși am văzut celelalte trenuri cu deportați, însă trenul cu «singulari» dispăruse, luând o altă direcție. In gara Saratov, toți deportații au primit de mâncare. Din vagonul nostru, eu eram acela care mergeam după apă și mâncare, împreună cu Ileana Cojocariu. La bucătărie erau câte doi oameni dela fiecare vagon: unul ducea bucățile de pâine, iar celălalt căldarea cu ciorbă. Toată lumea sta la rând, câte doi, între zeci și zeci de milițieni.

Putând vorbi între noi dela distanță, un tânăr, fost student la Drept, numit Cruțco, de origină ucraineană și de fel din Adâncata, îmi vorbi spunându-mi că mă cunoaște din anul trecut (1940), de când făcusem concentrare. Intr'adevăr fusesem concentrat la Divizia 7-a Roman și eram curierul Diviziei, care se afla pe zonă în Bucovina, în județul Storojineț. Drumul de curier îl făceam

de două ori pe săptămână și de fiecare dată trebuia să schimb trenul în Adâncata. Așa se face că studentul mă cunoștea.

Imi spuse că taică-său a fost luat deoparte cu «singularii», dar speră că ne vom întoarce cât de curând înapoi. Spunea că în vagonul lor s'a primit un ziar rusesc numit «Pravda», pe care li-l strecurase un «ceferist» printr'o crăpătură a vagonului și că în acel ziar scria că banda hitleristă distruge tot ce-i stă în cale, dispune de forțe puternice, omoară lumea civilă nevinovată, dărâmă monumentele istorice ale lui Lenin și Stalin și că în Bucovina începuse retragerea. Armata roșie cedase orașul Storojineț, raionul Adâncata și raionul Herța.

Vestea eliberării Bucovinei mă bucura, și totuși inima îmi sta împietrită. I-am spus băiatului că numai Dumnezeu Sfântul știe când ne vom întoarce înapoi.

«Nu vedeți că noi suntem la Volga și cine știe în ce pustietate a Siberiei ne vor duce? Cine știe cât timp vom mai putea îndura aceste suferințî? Nu vedeți că în 12 zile de drum ne-au dat numai de 4 ori de mâncare? Războiul a început, dar mizeria noastră va fi mult mai îngrozitoare».

Tânărul mi-a răspuns că eu nu știu nimic și că în ziua de azi totul merge repede. Dar el nu vedea că tot atât de repede se duceau și armatele roșii spre front!

Am terminat vorba fiindcă ne venise rândul să luăm ciorbă. Intorcându-ne spre vagoane, treceam prin fața gării. Megafoanele răsunau atât de tare, încât nu puteai să auzi pe cineva care ți-ar fi vorbit la doi pași. Cei ce

știau rusește ne lămureau cele ce difuzau megafoanele. De data aceasta era vorba de un apel al lui Stalin către popor, în care îl îndemna la luptă, cerându-i să nu cedeze pământ bandei hitleriste și asigurându-l că, după câștigarea războiului, libertatea va domni pe întreg globul pământesc.

IN REGIUNEA AUTONOMĂ GERMANĂ

La plecarea din Saratov, vedeai numai îmbarcări în vagoane și mobilizări de trupe pe amândouă malurile Volgei. Se vedeau sate nemțești cu case mai frumoase decât ale Rușilor. Erau construite din cărămidă și acoperite cu tablă roșie. Grajdurile la fel. Cooperativa de Stat se afla în centrul comunei. Dar toate acestea le aveau numai Nemții, pentrucă așa-i Neamțul: născut econom și gospodar. Niciun popor din lumea comunistă nu e așa de bun gospodar ca cel nemțesc. In colhozurile rusești se vedeau șire de paie putrede de ani de zile. La Nemți nu exista așa ceva, fiindcă aceștia le întrebuințau pentru coptul cărămizilor. Când am ieșit din regiunea nemțească, mizeria și sărăcia sclipeau iarăși peste tot. Se vedeau numai cârduri de copii sălbateci jucându-se prin praful de pe marginea drumului, rupți și flămânzi.

Noi mergeam mereu, dar nimeni nu știa unde. Intr'o gară mică, trenul s'a oprit și am văzut cum au tras un car cu boi lângă vagon, din care doi milițieni au scos un

mort. Se auzeau plânsete și țipete de femei. Intr'o clipă, mortul era afara, după care milițienii au trântit ușa și au încuiat-o. Trenul a plecat îndată mai departe. Era un băiat de vreo 16 ani, al unei femei din comuna Stăneș-tii-de-Sus, singurul copil la părinți. In 1942 i-au murit și părinții.

REGIUNEA ORENBURG, ODINIOARĂ ȘI ASTĂZI

Inaintând mereu într'o direcție necunoscută, nu vedeam decât pustiuri întinse și sate dărâmate, din când în când câte un horn fumegând dela câte un bordei.

Se vedea că locurile fuseseră cândva cultivate, iar acum erau acoperite cu pelin. Ajungând în orașul Orenburg, din oblastul Cicalov, am încercat să aflu de ce atâtea și atâtea sate sunt dărâmate. Nu am putut afla decât dela un bătrân, care mi-a spus că pe aici a trecut războiul.

— Când, moșule?

— Apoi, în anii 1920-1922 a fost război...

Atunci moșul a fost îndepărtat de lângă vagon de un milițian. Dar eu n'am uitat ce mi-a spus moșul, și în anul 1944, pe când mă găseam într'un șantier lângă colhozul Gorodiștea din oblastul Costanaiski, venea la mine seara, într'o casă pustie în care locuiam, un bătrân cam de vreo 60 de ani. Acest bătrân îmi povesti că în

1918 fusese în Bucovina. Când s'au retras Rușii de pe Carpați, s'a retras și el cu armatele în Herța. Mai târziu, după ce a început revoluția, s'a retras în Rusia, unde a luat parte la luptele cu armatele roșii. El făcuse parte din Divizia de cavalerie «Orenburg Kazaki». Auzind de asta, l-am întrebat ce s'a întâmplat la Orenburg? Iată ce mi-a povestit:

Toată armata albă se strânsese în grupuri, mai ales acolo unde erau regimente de cavalerie: Donțki Kazaki, Uralțki Kazaki și altele. Regiunea Orenburg era locuită pe-atunci în cea mai mare parte de oameni bogați. Armata se împărțise în două: roșie și albă. Populația fugea de armata roșie ca de dracul. Fiecare își lua vitele și pleca spre Orenburg, unde se găseau albii. Comuniștii din urmă dădeau foc și omorau până și ultima ființă pe care-o găseau prin casele rămase pustii.

Armata albă a rezistat timp de șase luni. Când prăpădul a ajuns până la Orenburg, ofițerimea și studen-țimea au ținut un congres, unde fiecare și-a spus părerea. S'au găsit mulți războinici care susțineau: «Trebue să luptăm până deschidem o poartă de scăpare într'o direcție oarecare». Alții spuneau: «Să stăm pe loc, căci poate poporul va vedea ce mizerie și ce prăpăd se face și se va răscula, și atunci vom năvăli asupra roșilor». Ultimul la cuvânt a fost un general, care a văzut lucrurile mai bine decât toți și a zis: «Fraților, noi nu putem face față la atâta mulțime. Nu ne rămâne decât să deschidem o poartă de scăpare din încercuirea în care ne aflăm și să ne

retragem fiecare pe socoteala lui, care cum va putea: fie fugind spre graniță, fie schimbându-și îmbrăcămintea și ascunzându-se undeva prin țară, până se vor răscula alte popoare, din afara granițelor rusești, în contra comunismului. Abia atunci vom putea să ne întoarcem la casele noastre».

După această cuvântare, toată divizia s'a împrăștiat: unii au fugit, alții au dat drumul cailor și îmbrăcându-se mai prost, s'au retras la casele și familiile lor, în sfârșit alții, care erau de prin orașe, s'au dus spre Caucaz și Turchestan, de unde parte din ei au fugit în Turcia și Persia.

Omul care-mi povestea acestea toate adăogă că el însuși a dat drumul calului și s'a îmbrăcat mai rău, ca un om sărac, și a mers acasă, în satul Gorodiștea. Toți consătenii lui pe vremea aceea slujiseră cu calul lor la unitatea de cavalerie din divizia din Orenburg: Orenburgski Kazaki.

După ruine se vedea că toate casele fuseseră odată bune gospodării, cu grajduri mari, căci fiecare gospodar avea câte 8-10 cai, 10-12 perechi de boi, vaci mulgătoare și turme de oi din rasa așa numită «carachiul». Dar acuma toți mureau de foame. Strângeau semințe de buruieni și le măcinau cu râșnița, făcând astfel un fel de făină. Această făină o amestecau cu cartofi și preparau niște turte pe care le coceau pe plită în timpul nopții, căci la răsăritul soarelui trebuiau să fie prezenți la brigada colhozului.

In timpul războiului, planul colhozurilor în privința dărilor către Stat era foarte aspru, încât multe din ele nu produceau atât cât le era cota și atunci rămâneau datoare Statului, urmând să plătească anul următor. Dacă nici anul următor nu puteau acoperi cota, rămâneau datoare mai departe. Planul de însămânțare se primește în luna Martie și odată cu el se comunică și cota de predare către Stat. Așa s'a întâmplat că Gorodiștea se găsea atunci cu doi ani în întârziere cu plata cotei. Moșul spunea că chiar dacă în anul 1944 hectarul ar da 20.000 de kilograme de grâu, ei tot n'ar putea sa facă față cotei ce-o are de dat colhozul lor.

Acestea mi le-a spus moșul din gara Orenburg. Şi-acum să revenim la locul de unde am întrerupt povestirea.

In gara Orenburg ne-au dat de mâncare. Era pe ziua de 23 Iunie 1941. Am stat toată ziua în gară și abia către seară am pornit tot înainte într'o direcție necunoscută. Prin unele gări mai mici stam câte puțin și făceam loc la personalele care mergeau în direcția Taşkent. Vedeam multă lume înghesuită în vagoane, dar nu știam la început de ce. In curând am aflat că toți fugeau din Moscova de frica Nemților, care desfășurau atunci un mare atac asupra Leningradului și totodată bombardau Capitala. Din cauza aceasta populația civilă din Moscova era evacuată în Taşkent și în Almata, în partea de Sud a Kazakstanului. Văzând că se evacuează Moscova, noi toți credeam că ne vom întoarce înapoi, curând, în Bucovina noastră.

IN OBLASTUL AKTIUBINSK

Inaintând, vedeam acum altă lume, alte feluri de bordeie și oameni cu alte fețe. Oamenii noștri erau puțin mai veseli, fiindcă se închipuiau din nou acasă. Miliția lăsa prin gări civilii să se apropie de vagoane. Unii dintre noi întindeau chiar câteo marama sau cămașă prin gratiile vagonului, pentru un litru de lapte sau pentru o bucată de pâine, pentru că în asemenea împrejurări foamea nu cunoaște preț. La foame, totul e bun și ieftin. Miliția ne lăsa în pace, aflându-ne la mii de kilometri departe de front.

Ajunseserăm în oblastul Aktiubinsk. In această regiune am întâlnit o climă cu totul diferită de cea dela noi. Vântul sufla mereu din toate părțile. Intr'o singură oră putea să bată și din patru părți. Din cauza gerului grozav, care bântuie în timpul iernii, nu creștea pe acolo niciun copac sau arbore, ci numai niște mărăcini închirciți. La ieșirea din Aktiubinsk am văzut prin gări oameni, femei și copii îngrămădiți pe jos. Erau Români din partea de sud a Basarabiei, din Cetatea-Albă și Ismail. In unele gări erau încărcați în camioane, în altele stăteau în așteptarea carelor dela colhozuri ca să vină să-i ia. Până atunci așteptau sub paza unuia sau doi milițieni.

La 26 Iunie 1941 am ajuns în Kandagaci, un orășel care e nod de cale ferată, unde am stat toată ziua. Un impiegat care ungea roțile la vagoanele noastre, ne întreabă:

«Voi sunteți Români?»

I-am răspuns mai mulți deodată. Atunci ne-a spus:

«Şi eu îs Moldovan de lângă Odesa. Sunt venit aici de mic copil cu părinții mei. Am trăit bine aici și am avut pământ destul. Am crescut câte cinci perechi de cai, boi, vaci, turme de oi și trăiam foarte bine.»

L-am întrebat atunci:

— Dar cum trăești acum?

— Apoi, și acum trăesc bine!

— Câți boi mai ai?

— Apoi, am un măgar și o capră.

— Bine, dar de ce nu ții vacă?

— Apoi, pentru vacă-i cota de lapte mare, dar pentru capră nu este cotă. Numai cine are două capre trebue să dea cotă de lapte.

Bietul om se uita cu jale la noi, văzând că toată lumea noastră a trăit bine, căci erau îmbrăcați cu haine bune, pe când la ei nu vedeai niciunul îmbrăcat bine, afară de miliție și de agenții care urmăresc oamenii. Moldoveanul nostru era rupt, murdar și slab și văzând cum îl priveam, ne spuse:

«Vă uitați la mine cum sunt îmbrăcat? O să vedeți și voi cum veți fi peste un an!»

Careva dintr'un vagon i-a răspuns:

«Dar ce crezi dumneata, că noi o să stăm aici un an de zile?»

— «Apoi, oameni buni, să dea Dumnezeu să vă duceți acasă și mâine, eu nu zic ba. Dar să nu cumva să rămâneți

aici pe veci! Mai sunt și alte popoare deportate ca voi, de mulți ani, care au uitat să mai plece înapoi».

Şi zicând acestea, ne arată un alt prăpădit ca și dânsul.

«Il vedeți, acesta este Chereiț, din regiunea Vladivostoc, deportat în 1936 și încă n'a plecat înapoi, fiindcă nu i se dă drumul!»

Bietul om își cerea iertare că nu are să ne dea ceva de mâncare, căci auzea copiii plângând de foame în vagoane.

«V'așI da ceva mâncare, dar nici pentru mine nu am. Am opt copii mici, care primesc mâncare cu cartelă dela cantină. Niciodată nu sunt sătui!»

Şi a plecat de lângă noi cu lacrimi în ochi.

Seara, pe la ora 6, trenul nostru a pornit pe o linie secundară, care era încă în lucru și care se vedea că nu poate să ducă prea departe. Trenul mergea foarte încet și speram că în curând vom ajunge la capătul liniei. Insă am mers toată noaptea și a doua zi până la amiază și la capătul liniei tot n'am ajuns. Nu se mai vedeau nici case nici bordeie, ci, cât cuprindeai cu ochii, numai pustiu cu pelin și năgară. Odată trenul s'a oprit în mijlocul câmpului, s'au deschis ușile la vagoane, dar nimeni n'avea voie să coboare. Insfârșit veni un milițian și ne spuse să mergem câte unul din fiecare vagon cu el. Ne-am dus la ultimul vagon din garnitură și acolo am primit câte o căldare de pâine uscată.

DEBARCAREA

Pe la ora 12 au sosit două camioane, unul încărcat cu butoaie de apă și altul cu miliție cercheză, un locotenent cu mai mulți soldați. Apoi au sosit primarii de colhozuri: Ruși și Cerchezi, însoțiți de câteva care mari, trase de boi și cămile. Acum ni s'a dat voie să coborîm din vagoane, pentru a merge să bem apă la camionul cu butoaie.

După ce cele două unități de miliție, cea care venise cu noi și cea care ne lua acum în primire, s'au salutat, am fost înșirați pe trei rânduri, jos pe iarbă. Comandanții unităților, un căpitan evreu și un locotenent cerchez, s'au așezat la o masă și ne-au făcut apelul după listă. Pe cât am înțeles noi, lipseau șapte oameni și nimeni nu știa unde sunt. Noi nu știam decât de cei doi care săriseră din tren la Sărata, în Basarabia, și de un mort. De ceilalți patru nu știam nimic. E drept că în timpul drumului se întâmpla uneori să fie luat câte unul din vagon și să fie dus în vagonul miliției. Altă dată, când mergeam după apă, am văzut cu ochii mei un sergent sovietic cum i-a dat unui om cu țeava pistolului între coaste, până când bietului om i-a căzut căldarea din mâini.

După apel, Cerchezul a luat lista în mână și a chemat deoparte pe toți primarii de colhozuri și directorii de sovhozuri, ca să se sfătuiască. După aceea a început să strige după listă pe fiecare, răcnind să ne urcăm în care. Atunci văzut-am inimă rece în acei oameni: despărțeau frate de frate și soră de soră. Veneau cu carele pe lângă

noi și spuneau: «Tu, suie-te aici, și tu, dincolo!» Carele erau dela diferite colhozuri sau sovhozuri. Chiar dela mine din comună au fost despărțiți mulți: Ileana Cojocariu a fost despărțită de sora ei Zenovia Nimigeanu, la 80 kilometri una de alta. Nu s'au putut vedea un an de zile, și nu știa niciuna de soarta celeilalte.

Eu cu familia m'am urcat într'un camion, în care ne aflam vreo treizeci de inși. Am plecat, dar unde? Nimeni nu știa și nici n'aveam pe cine să întrebăm. Totuși aveam speranța că nu vor fi așa de aspri, fiindcă nu mai vedeam niciun militar cu noi. Am răsuflat mai ușurați, parcă ni se luase o piatră de pe inimă. Intr'o oră și jumătate am ajuns la niște bordeie îngropate pe jumătate în pământ, pe malul unui râuleț. Bordeiele erau acoperite cu lut și nevăruite, fără ferestre, având doar niște ochiuri de sticlă în pereți. Camionul se opri în fața unei magazii.

Ei, acum iar văzut-am un milițian, care fără multă vorbă ne făcea semne să intrăm în magazie. Odată coborîți, camionul a plecat după alți oameni. După ce-au fost aduși toți, adică vreo 165, toți Români, ne-au încuiat în magazie și acolo am rămas până dimineața. A doua zi pe la 7 au venit primarul comunei, președintele colhozului și milițianul. Au descuiat magazia și au întrebat cine știe rusește. A răspuns doar unul: Vasile Crețu al lui Carpăn. L-au luat deoparte și l-au întrebat despre fiecare în parte, ce fel de om e.

Acest Vasile Crețu era tâmplar în comuna noastră, Tereblecea. Când s'a format colhozul în Tereblecea Nouă,

acest nemernic s'a înscris imediat în colhoz, însă nevasta lui s'a împotrivit. Mereu îl mustra și totodată mergea la cancelaria colhozului, cerând să-l șteargă. Pentru aceasta, Vasile Crețu a fost trecut în cartea neagră și când s'au făcut deportările, a fost luat și el. Aici, în colhoz, a făcut chiar din prima zi jocul comuniștilor, arătând primarilor «diamantul» de tăiat sticlă, ca dovadă că e tâmplar. Ştiind ceva rusește, a spus de fiecare ce i-a trecut prin cap. Pe un anume Capucinschi din Pătrăuți, jud. Storojineț, de origină polonă, l-a pârît că a fost «boier», când de fapt omul fusese numai un bun gospodar. Pe mine m'a reclamat că aș fi fost «ofițer», deși nu fusesem decât sergent.

Inarmați cu asemenea «informații», primarul a început să ne repartizeze prin bordeiele locuite de Ruși și Cerchezi, întrebând pe fiecare din câți membri se compune familia. Eu am declarat zece persoane ca făcând parte din familia mea, adoptând oarecum încă două femei cu cinci copii. După aceea am urcat bagajul într'un car și am plecat însoțiți de primarul comunei spre un bordei pustiu.

NOUA LOCUINȚĂ

Bordeiul nostru avea trei geamuri mici cam de trei palme și o ușă făcută din trei scânduri, printre care puteai băga degetele, atât de nepăsuite erau. Ca mobilă aveam o singură scândură pusă pe două pietre, care țineau loc

de scaune. In mijlocul bordeiului, se mai găsea o movilă de pământ, care fusese odată cuptor, dar care se dărâmase de bătrânețe.

Pășind înăuntru, primarul ne-a predat cheia ușii, spunându-ne:

«Aceasta vă este locuința! Dacă veți lucra, veți căpăta de mâncare, iar cine nu va merge la lucru, va fi pedepsit!»

Pedeapsa era următoarea: pentru o zi lipsită dela lucru, ți se tăiau cinci zile lucrate; iar toamna, când trebuia să primești plata în natură, primeai numai pentru zilele trecute în registru și nicidecum pentru cele lucrate de fapt.

Dar primarul a mai adăogat:

«Să vă piară gândurile despre Bucovina! Restul vieții voastre aici o să-l petreceți, iar de nu veți lucra, tot aici o să muriți!»

Gândindu-mă la ce-am fost și unde am ajuns, deodată mi s'a frânt inima și am început să-mi plâng amarul. M'am așezat pe scândura din bordei și am plâns ca un copil mic, fără să mă pot opri. Am căzut în genunchi și m'am rugat lui Dumnezeu Sfântul să mă ierte, dacă voi fi fost atât de păcătos. Mă gândeam că am muncit o viață întreagă cu sudoarea frunții, pentru a-mi face o gospodărie, și acum sunt îngropat de viu într'un bordei, la mii de kilometri de Țară.

După ce mi-am mai venit în fire, am dat ajutor la curățirea bordeiului, am căutat și am găsit niște fiare și niște bucăți de tablă veche, din care am făcut o plită

cu două ochiuri, pentru a putea fierbe ceva de-ale mâncării.

Intre timp a venit la noi o Poloneză. Plângea și ea și ne povestea cum se trăiește în colhoz. Polonezii fuseseră deportați în anul 1940, adică cu un an înaintea noastră. Dela acea femeie am aflat unde suntem. Eram la colhozul «Vorošilov» din raionul Novorosisk, oblastul Aktiubinsk din provincia Kazakstan. Unele familii de Români au fost repartizate prin bordeiele locuite de Ruși, care aveau câte două încăperi; dar pe mine, fiindcă mă reclamase acel Vasile Crețu că aș fi fost ofițer, m'au repartizat într'un bordei pustiu și, mai mult decât atât, mă țineau tot timpul sub observație.

Acum eram «liberi»: nu se mai vedea niciun milițian, dar ne gândeam că o să murim de foame, pentru că atât cât cuprindeai cu ochiul, nu se vedea niciun copac, ci numai și numai pustiu. După ce am reparat soba, ne-am dus cu toții într'o vale, cam la o jumătate de kilometru de bordei și am rupt cu mâinile puțină iarbă, ca să avem pe ce dormi. Era timpul să ne culcăm, dar eram flămânzi și copiii începuseră să plângă de foame. Am încercat să cumpărăm câte ceva, dar n'am găsit nicăieri nimic. Am umblat tot sătulețul, din bordei în bordei, cu cele câteva ruble ce le-aveam, cu speranța că poate voi găsi undeva un litru de lapte pentru fetiță. Cu greu am găsit ceva la ultimul bordei, așezat mai la o parte de celelalte și locuit de o Cercheză, care ne-a luat banii — trei ruble — înainte, si numai pe urmă ne-a dat laptele.

CERCHEZII

Acești Cerchezi, care se tem de străini, sunt oameni foarte înapoiați, cu obiceiuri curioase. Laptele de vacă îl păstrează în burduful de vită, uneori și câte trei patru săptămâni, și când desleagă burduful ca să toarne laptele în castron, te isbește un miros ca de ouă clocite. După ce ne-a luat banii — mie și unui alt Român, Dumitru Olariu — am văzut cum scoate un burduf de vițel, pe jumătate gol, așa încât laptele aluneca dintr'un loc în altul înăuntrul lui. L-a deslegat și a turnat lapte într'un castron de lemn, din care apoi ne-a umplut sticlele cu ajutorul unei linguri. Ce se prelingea pe sticlă, îl ștergea cu dosul degetelor pe care și le lingea cu poftă.

Pe un pat stăteau alte două Cercheze, care se căutau de păduchi, pe care nu-i aruncau, nici nu-i omorau, ci-i băgau în gură și-i striveau între dinți! Mai târziu am aflat dela Rusoaice că Cerchezii socotesc păduchele ca fiind tot din sângele lor și că deci e păcat să-l omori. Copiii mici, până la vârsta de 8 ani, poartă în vârful capului un ciuf de păr, care atârnă pe urechi sau după cap, ca semn că sunt mohamedani, așa cum poartă Turcii fes cu canaf în vârf.

Acești Cerchezi sunt foarte murdari: nu se spală niciodată și nici rufele nu și le curăță. Poartă cămășile luni de zile, până se rup pe ei. Păduchii colcăe pe ei cu miile. In timpul iernii își fac nevoile într'o cameră și nu le scot afară decât în primăvară.

«BANDIȚII DE ROMÂNI»

A doua zi am fost chemați, cu mic cu mare, la primărie, unde ne-au împărțit pe brigăzi de lucru, după care ne-au și luat brigadirii în primire și ne-au dus pe câmp, la câte 10 și chiar 15 kilometri distanță de colhoz. Nimeni nu era la un loc cu familia lui. Eu făceam parte din brigada I-a, iar soția mea fusese repartizată la brigada a II-a. Femeilor care aveau copii de alăptat li s'a dat de lucru în colhoz și anume la încărcatul camioanelor cu grâu și alte cereale, care se transportau la gara Novorosisk.

Nimeni nu putea să ia o mână de grâu cu el, pentru că eram controlați. Cei care lucram la brigadă, primeam câte o jumătate de kilogram de pâine pe zi și de două ori pe zi niște «balandă» (apă turburată cu puțină făină). Carne nu se pomenea niciodată! Din pâinea pe care o primeam, opream o parte pentru copiii dela bordei, unde mergeam cu rândul: într'o seară eu, în cea următoare altul, fiindcă nu ni se da voie să mergem în fiecare seară acasă. Dacă ne dădeau drumul odată la trei săptămâni, era mult, și bieții noștri copii răbdau des de foame. Mai târziu au primit și pe copiii noștri la «iesle», unde li se dădeau niște fricăței cu lapte smântânit.

Rușilor și Cerchezilor, care aveau câte o vacă sau capră, femeile lor le trimeteau din când câte o sticlă de lapte, în timp ce noi nu primeam altceva decât mustrări: că nu vrem să muncim, că nu vrem să facem norma, ori

să executăm ordinul pe care-l dădeau primarii! Ne spuneau că dacă nu vom face norma, ne vor tăia zilele de lucru. Acestea se întâmplau prin Iulie și August 1941. Din cauza climei, multora dintre noi ni se umpluse corpul de buboaie, care ne țineau țepeni de nici nu ne puteam scula dimineața. De plâns n'aveai cui să te plângi, căci sanitarele, ici-colo câte una, primiseră ordin să nu dea scutire «banditilor de Români», căci așa ne spuneau. Din «banditi de Români» nu ne slăbeau. Scutire să nu se dea decât celor care vor veni fără un picior sau fără ochi, căci aceștia — adică noi Românii — trebue să fie pedepsiți fiind «spioni»!...

Odată am avut subsuoara plină de buboaie și am plecat acasă fără voia brigadirului. Dimineața m'am dus la sanitară — la bolniță, cum zic Rușii — și aceasta mi-a uns buboaiele cu niște tinctură de iod, dar mi-a spus că are ordin să nu dea niciun fel de medicament pentru noi. Rusoaica dela bolniță ne simpatiza fiindcă-i plăcea de un flăcău român, Dumitru Olariu, dar scutire nu ne putea da.

In ziua când am fost la bolniță, nu m'am dus la lucru. Seara am fost chemat la primărie, unde mi s'a făcut o aspră mustrare de către un comunist de la raion, care m'a băgat într'un beci și, cu pistolul în mână, a răcnit la mine că el știe despre situația noastră, știe unde sunt «singularii» noștri și dacă nu mă supun, mă vor transporta imediat din colhoz. Am scăpat ca prin urechile acului! Pe mulți dintre Români i-au luat de lângă familie

și nimeni din colhoz n'a mai auzit de ei. Din acea zi am lucrat din răsputeri, numai să nu mă despartă de familie.

Munca la brigadă ținea din zori până în noapte. Deșteptarea se făcea înainte de a se lumina, încă pe întuneric, iar seara, tot până se întuneca, trebuia să lucrăm. Seara la colibă mâncam pe întuneric, și tot din când în când mai venea câte un comunist dela primărie și ne făcea observație că se lucrează puțin si că dacă nu vrem să muncim, ne vor trimite la batalioanele de muncă ale Statului, unde vor sta cu ciomagul pe noi.

Cu toate aceste condiții neomenești de lucru, aveam și noi micile noastre bucurii ori de câte ori vedeam venind dela primărie câte un băiat călare, cu ordin de chemare la armată pentru cutare Rus sau Cerchez. Când mergeam noaptea acasă pe furiș ca să ducem câte o bucățică de pâine copiilor, ne întâlneam cu cei din colhoz și ne puneam la curent cu ultimele noutăți, cu ordinele de chemare sub arme și cu telegramele care anunțau că cutare e mort sau a intrat în spital. Făceam mereu socoteala câți Ruși mai sunt în colhoz, câți au plecat și câți au murit. Astfel, încetul cu încetul, au rămas numai cei schilozi, șchiopi sau chiori. Toți ceilalți au plecat pe front, până la etatea de 50 de ani. Șchiopii și bătrânii au plecat și ei mai târziu la batalioanele de muncă.

Un Rus — îl chema Kuțki — când a primit ordinul de plecare pe front, zicea că merge să ia cheile Berlinului, dar după 14 zile a venit telegramă că a murit. Când a fost distrugerea bisericilor, acest comunist s'ar fi

suit primul pe biserică să dea jos crucea de pe turn, căci în colhozul Voroșilov unde eram eu, făcuseră din biserică grajd de vite.

După câtva timp am început să cunosc limba rusă, așa încât puteam vorbi cu cei mai bătrâni, care rămăseseră nemobilizați. Unul era văcar, altul sacagiu, care căra apă la brigadă în fiecare zi și ne aducea și noutățile dela primărie, căci prin părțile acelea nu venea poșta câte două săptămâni. La primărie venea ziarul «Pravda», care scria că «armata noastră a predat orașul cutare și cutare, ca să nu-l distrugă hitleriștii». La primărie aflam că a murit cutare colhoznic și cutare tractorist, pe care-i cunoșteam și noi, căci nu plecaseră de mult din colhoz. Ne bucuram că războiul merge bine pentru noi, dar ne era milă de bietele Rusoaice care-și plângeau bărbații și frații morți. Unele din ele rămâneau cu câte 5-6 copii.

In colhoz erau doar 3-4 comuniști. Toți ceilalți așteptau cu nerăbdare liberarea. Nu le era dor să vadă pe Nemți, ci erau dornici de libertate. Când Nemții făceau mari înaintări prin Ucraina, comuniștii erau disperați. Se trimeteau prin colhozuri politruci pentru a încuraja lumea să muncească cât mai mult, din cauză că banda hitleristă le luase grânarul Ucrainei. Odată ne-au citit dintr'un ziar un discurs al lui Stalin, în care se spunea: «Tovarăși și tovarășe! Luptați, munciți și nu lăsați pământul vostru să fie ocupat de banda lui Hitler!» Ne arătau o fotografie din ziar, care reprezenta pe Hitler cu gura căscată și cu toată Rusia în gura lui, adică:

vrea să înghită toată Rusia! «Luptați, căci foarte curând ne vor sosi ajutoare din partea Americii și Angliei!»

Dar avântul pe care-l luaseră la începutul războiului Nemții, era salutat cu bucurie și de unii Ruși, pentru că — spuneau ei — «într'o lună de zile Nemții vor trece fluviul Ural și atunci am scăpat de urgia comunistă. Atunci vor fi siliți să se predea!» Câte și mai câte se vorbeau printre Rușii mai bătrâni, care-și aminteau de întâmplările din timpul revoluției. Povesteau mai ales de bandele de derbedei care umblau din sat în sat și împușcau pe cei mai buni gospodari. Unele femei vorbeau de lucrurile pierdute în timpul revoluției, spunând spre pildă: «Mâine-poimâine îmi voi lua eu patul și masa mea dela tine, pe care bărbatul tău le-a luat dela tata!» Pe una am auzit-o zicând: «Vor veni Nemții și vă vor sparge capul vouă, comuniștilor!»

Se vedea o lume mai veselă, când se auzea de marea înaintare a Nemților. Insă comuniștii se țineau tari. In colhozul Voroșilov, pe femeia care a spus că «vor veni Nemții și vă vor sparge capetele», au ridicat-o într'o noapte de lângă copii, cu toate că avea șase, dintre care cel mai mic abia de șase luni. A fost luată, și timp de doi ani nu s'a mai știut nimic despre ea. Bărbatul ei, tractorist, era șchiop, cu picioarele strâmbe, din care cauză nu fusese luat la război. Era însă un bun lucrător, căci ieșea mereu primul pe oblast. Pentru munca lui i s'a dat o medalie și un portret al lui Stalin drept răsplată. Prin stăruințele și pentru meritele lui de «stahanovist»,

i-au eliberat femeia după doi ani. Venind acasă, aceasta spunea că fusese judecată și condamnată la 10 ani.

CALVARUL ROMÂNILOR

La adunarea din luna Decembrie 1941, la care am fost aduși toți Românii, am fost ocărîți în toate chipurile, acuzându-ne că nu vrem să lucrăm și că urmărim numai mersul războiului. Şi de data aceasta nu ne-au scos din «banditi»! Ei nu țineau seamă că suntem goi, și că lucram în frig — care acolo este în luna Decembrie de 45°-48° sub zero. Din alte colhozuri ne venise vestea că mai multe Romînce au fost găsite degerate, împreună cu copiii lor. Unii au degerat pentru că nu aveau cu ce face focul, alții pentru că fuseseră trimiși la lucru forțat în stepă, pe un ger de crăpau pietrele.

Văzând atâta suferință abătută asupra noastră și asupra femeilor noastre, care erau golașe ca vai de ele și cu copii mici — unele fuseseră despărțite de bărbații lor — unui bătrân rus localnic i s'a făcut milă de noi și, când femeile noastre au început să plângă în fața așa zisului «procuror», arătându-i că n'au haine de iarnă, bătrânul le-a luat partea și a cerut să li se dea îmbrăcăminte și după aceea să fie trimise la lucru, pentrucă — spunea moșul — «acești oameni sunt din părțile unde e mai cald și nu pot rezista goi în ținuturile noastre». «Procurorul» l-a ascultat și a tăcut, nici măcar nu l-a întrebat cum

îl cheamă. Imi aduc aminte că se numea Kisnok, adică Usturoi. A doua noapte, bătrânul a dispărut.

Imediat ce-a dat frigul, în Octombrie-Decembrie, Românii noștri au început să se îmbolnăvească: unii degerau, alții căpătau o boală de gât, ori aveau mari dureri de cap. Mulți dintre noi nu aveau nici ce să mănânce, pentru că încă din Noembrie 1941 li se tăiase zilele de lucru, cu toate că lucrau bine și-și îndepliniseră norma. Eu notam în fiecare zi cât lucrez și am socotit pentru 5 luni de lucru, pentru mine și pentru soție, în total 245 zile de lucru — «trudalnii», cum ziceau Rușii — dar când m'am văzut pe tabel în cancelaria colhozului, eram trecuți numai cu 138!

Dar eu mă aprovizionasem din timp, făcând schimb în natură: pe două covoare luasem aproape 100 de kilograme de grâu. Cei care nu aveau ce schimba, au început să cerșească. Dar la cerșit nu erau doi sau trei, ci cu zecile, și colhozul era mic. Cei cărora le era milă, le mai dădeau câte o bucățică de pâine, dar cine n'avea milă, îi da afară din bordei și încuia și ușa. Astfel își găseau moartea copii, femei și chiar bărbați. Un om din comuna Cupca, jud. Storojinet, pe care îl chema Vasile Plevan, de 70 ani, neputând lucra, n'a primit nici grâne și a trebuit să cerșească, atât cât mai putea merge de foame. Intr'o zi s'a dus la primărie și a cerut să fie împușcat, căci nu mai putea să îndure mizeria. A căzut în genunchi și s'a rugat să fie omorît. Oamenii primăriei l-au apucat de-o mână și de-un picior și l-au aruncat

afară în zăpadă. A fost găsit de niște copii de-ai noștri, care umblau și ei după cerșit. Copiii l-au luat și l-au dus într'un bordei, aproape de primărie, și l-au încălzit puțin. După aceea l-au dus într'un alt bordei, în care se găseau mai mulți ca el. După trei zile, moșneagul și-a dat sufletul. Acest bătrân fusese odată, cu 30 de ani înainte de venirea comuniștilor, primar în comuna Cupca.

Ca să sapi o groapă pentru un mort, era ceva nespus de greu, pământul în Siberia fiind foarte tare. Numai la suprafață era ceva mai afânat, 10-15 cm., dar mai în adânc era ca piatra. Când era nevoie de-o groapă pentru un mort, mergeam câte 3-4 oameni și săpam cu rândul. Cadavrele le duceam la locul de veci noaptea, cu sania sau cu carul, când erau săniile libere și boii la grajd. Dacă ceream să ni se dea o sanie pentru a duce mortul la groapă, ni se spunea s'o facem noaptea, că ziua nu poate să lipsească nimeni dela lucru.

Când a murit o femeie, numită Leontina Puiu, un om de-al nostru, Capucinschi, care lucra la grajd, a luat o pereche de boi și i-a înjugat la car, și așa am dus moarta la groapă. Capucinschi a fost chemat îndată la cancelarie, unde i s'a făcut o aspră dojană. In multe cazuri, cadavrele erau puse pe o săniuță, pe care o trăgeam noi singuri. Morții erau aruncați în groapă goi; nu aveau parte nici de lacrimi, nici de slujbe și nici de preoți.

In Kazakstan nu sunt păduri. Mergi sute și sute de kilometri și nu vezi niciun copac. In orașe nu există magazine cu lemne de vânzare, nici chiar pentru colhozuri. Dacă

colhozul are nevoe de reparațiuni, Statul îi aprobă lemnul trebuitor. Dar pentru noi, cine putea să procure scânduri? Oriunde deschideam ușa, ne făceau «bandiți români»! Dacă familia mortului avea vreo țoală, îl înfășuram cu ea; dacă nu, îl puneam în groapă și aruncam pe el un braț de paie, după care trăgeam pământul împietrit, săpat cu atâta sudoare. Nicio cruce și nicio floare nu împodobea mormântul. Ziceam cu toții o rugăciune și asta era totul.

MUNCA DE PRIMĂVARĂ

Așa a fost în prima iarnă petrecută în Siberia în 1941-1942. Când s'a făcut primăvară, am început semănatul, pe data de 9 Mai, fiindcă în Siberia zăpada nu se topește până aproape de Mai. (Toamna vine în Octombrie și între 10 și 20 ale lunii cade prima zăpadă). Am ieșit la semănat cu mâna, fiindcă așa venise ordin dela raion. Toate cele 37 colhozuri ale raionului semănau cu mâna, pe miriștea neurată. După ce se semăna, se scormonea pământul cu un cultivator, care amesteca foarte puțin sămânța cu pământ. In colhozul nostru semănam câte 7-8 hectare de om pe zi, fiindcă în Siberia se seamănă mai rar.

La semănat eram 17 Români și un Rus. Acest Rus era un bătrân de 68 ani, care avea doi feciori comuniști: unul era ofițer pe front, iar celălalt magazioner în colhozul nostru. Intr'o zi, când mâncam la amiază, auzim

cum râde brigadirul nostru, care citea într'un ziar că, în colhozul «Voroșilov», un bătrân de 68 de ani seamănă câte 8 hectare pe zi! Acest om, zicea ziarul, trebue decorat, pentru că e primul pe raion!

«Stahanovistul» nostru, tată de comuniști, mergea toată ziua c'o bâtă în mână înaintea primului semănător, arătând până unde să arunce acesta sămânța, pentru că se semăna pe miriște și nu se vedea sămânța. Ceilalți semănători țineau distanța unul de altul, iar bătrânul, în fruntea lor, abia mergea cu bâta în mână. Dar în ziar l-au pus ca primul semănător! Pe bătrân îl chema Kuznițov.

Noi semănam câte 7-8 hectare pe zi. Mâncare ni se da deajuns, fiindcă le era frică să nu rămână pământul nesemănat. Semănând așa pe pustiu, ajunserăm în vecinătate cu alți semănători deportați ca și noi, care lucrau pentru colhozul alăturat și astfel am aflat cum au petrecut și ei iarna. Spuneau că mulți dintre ei, aproape jumătate, muriseră de frig și de foame. Copiii cărora le muriseră părinții au fost luați la orfelinat, nu se știa în ce parte a Kazakstanului.

Pe un bătrân din comuna Suceveni, județul Storojinet, l-au pus văcar. Bietul om fiind flămând, a găsit o cutie de conserve goală și, undeva într'o vale, a muls puțin lapte, dar l-a văzut brigadirul, care venea călare în control. Indată bătrânul a fost dus la primărie, unde a fost ghiontit și pălmuit, dresându-i-se acte. A doua zi a venit procurorul dela raion și a adunat pe toți cei care se

găseau prin colhoz, femei și copii, și în fața tuturor i-a citit ceva din constituția lui Stalin, l-au judecat pe loc și l-au condamnat la patru ani închisoare.

Un alt caz: un tânăr de 19 ani din comuna Pătrăuți, județul Storojinet, lucra la combainâ în colhozul numit «Novorosisk». Seara mergând acasă — căci avea câțiva frați mai mici și mama bolnavă — luase puțin orz în buzunare. Pe drum a fost ajuns de brigadir și controlat. Dus la primărie, s'au găsit asupra lui 800 grame de orz. I s'au dresat acte și a fost condamnat la trei ani. In același timp, nu se ținea cont de cât orz putrezea pe câmp: tone și tone, din cauza proastei administrații.

In primăvara anului 1942, mai mulți copii de-ai noștri mergând pe câmp, unde fusese aria, au strâns câte puțin din putregaiul încolțit, pentru a-l duce acasă să-l spele și să-l fiarbă. In drum spre casă au fost întâmpinați de primarul colhozului, care le-a confiscat traistele și a chemat la primărie pe mamele acestora, spunându-le că dacă vor mai lăsa copiii la câmp, vor fi pedepsite. Cea mai mică greșeală a noastră era însemnată și spusă seara la adunare.

Boii din colhoz erau atât de chinuiți, atât de bătuți de cei care-i mânau, încât partea dinapoi, adică șoldurile, erau, cea mai mare parte, fără păr și chiar cu răni. Cei care-i luau în primire dimineața se urcau în car și, cu ciomagul în mână, îi sileau toată ziua pentru a face norma, căci după normă li se scria «truda» muncii. Din partea primarilor și brigadirilor comuniști erau pușii copii

de Ruși pentru a observa cum mână boii femeile și copiii de Români. Dacă ai noștri strigau cumva la boi, îndemnându-i la mers, seara erau mustrați cu cea mai mare asprime și nu rare au fost cazurile când brigadirii au bătut copii români, pe degeaba, în timp ce copiii lor chinuiau vitele tot drumul și nu le zicea nimeni nimic.

VIAȚA ÎN SOVHOZURI

In luna Iulie 1942 am fost trimis de către colhoz la gara Novorosisk, oblastul Aktiubinsk, la încărcat vagoane cu cereale. La acel punct de colectare veneau oameni cu carele din colhozurile cele mai îndepărtate ale raionului, precum și din sovhozuri. Dela acești oameni am aflat cum trăesc Românii în tot raionul, fiindcă erau și Români printre căruțași. In tot raionul muriseră, în acelaș an, aproape jumătate dintre Români, mai ales acei care fuseseră repartizați pela sovhozuri. Sovhozurile se cheamă în românește «reazeme» sau ferme de Stat. In sovhozuri nu se da plata în natură, ca în colhozuri, ci în bani, cu care te duceai la cooperativa sovhozului și-ți cumpărai ce-ți trebuia. La cooperativă marfa era așa de puțină, încât de multe ori nu-ți mai rămânea nimic de cumpărat din lucrurile de trebuință.

Un sovhoz, deși administrează câte 5-6 ferme, are numai o singură cooperativă. Magazionerul cooperativei are în fiecare fermă câte o magazie de distruibuție, la

care vine odată pe săptămână, când toată lumea aleargă pentru a primi câteva kilograme de orz sau secară, socotite câte 300 grame de persoană în vârstă și 150 grame de copil, pe zi. Dar din cauza viscolului prea mare care bântuie în timpul iernii în regiunea Kazakstanului, acești magazioneri cerchezi sau ruși nu veneau la fermă câte două săpămâni în șir și, atunci când veneau, Românilor nu le dau nimic pentru timpul ce trecuse. Cerchezii băștinași mai primeau câte odată și lapte dela mașină, adică smântânit, dar noi Românii niciodată.

Românii râșneau orzul sau secara și puneau o mână de făină în apa fiartă, făcând un fel de balandă, pe care o mâncau cu suspine. Erau zile când nu mâncau nimic și din această cauză s'au iscat multe boli de stomac, gât și cap. Aceasta era viața de sovhoz.

ROMÂNI COLONIZAȚI ÎN KAZAKSTAN

Tot în anul 1942, în luna August, am fost mutat la un alt punct de colectare, numit Donțkoi, tot în oblastul Aktiubinsk, împreună cu alți doi Români: Vasile Grigorovici și Dumitru Olariu. Câtva timp am lucrat ca hamal la încărcat vagoane, pe urmă am trecut ca paznic la vagoanele cu grâne, care erau transportate în diferite direcții: Aktiubinsk, Guriev, Taşkent. Când plecam ca însoțitor cu vagoanele, nu veneam acasă câte 10-15 zile, dat fiind că aceste orașe erau la mari distanțe de Donțkoi.

In aceste călătorii, vedeam multe mișcări de trupe și trenuri cu răniți. De multe ori stam în gara Kandagaci, mare nod de cale ferată, zile întregi. In Kandagaci se întretaie liniile Aktiubinsk-Tașkent, acesta fiind cel mai mare oraș din regiune, și Orsk-Guriev, primul în oblastul Cikalov, având mari rezervoare de petrol, și fiind al doilea port la Marea Caspică. Tot la Orsk se află și mari rafinării. Petrolul brut vine prin conducte subterane din regiunea Baku, dela distanța de 1200 km.

Stând în Kandagaci, nimic nu mă interesa mai mult decât mișcările de trupe. De multe ori stam de vorbă cu oameni mai bătrâni, care cunoșteau toate mișcările. Acești bătrâni erau Moldoveni de pe malul stâng al Nistrului, din Ucraina, colonizați în Kazakstan încă din timpul Țarului Nicolae. Acești oameni îmi spuneau că au copii pe front, și se roagă să fie în viață și să dea Dumnezeu Sfântul să vie liberarea cât mai repede. Spuneau că, prin orașele din Europa, spitalele sunt pline și din această cauză răniții sunt transportați la Tașkent, la Almata și în alte orașe din Siberia. Când mă întorceam acasă, spuneam aceste vești pretutindeni, în colhozurile prin care treceam și în care știam că mai sunt Români.

Printre miile de deportați, eu eram poate unul din cei care trăiau ceva mai bine: bine, fiindcă vedeam lumina zilei trecând cu trenul prin pustiurile Kazakstanului, dar familia mea era ca vai de ea. Pe soția mea o găseam numai la brigadă, pe câmp, căci nici ea nu se ducea acasă cu săptămânile, iar biata copilă era într'un

hal nemaipomenit. Ziua mergea la «iesle», iar seara se întorcea la bordei să doarmă. Era plină de păduchi, din care cauză am fost nevoit s'o tund. La fel de năpăstuiți erau toți copiii de Români.

Prin colhozuri lucrau numai femei și copii, căci toți bărbații fuseseră mobilizați la lucru de Stat. Colhozurile primeau mereu ordine dela Cercul de Recrutare să dea 10 sau 15 oameni pentru diferite însărcinări. Nu mai puteau fi mobilizați decât străini: Polonezi, Cerchezi, Kereiți, Români...

Peste un timp am mers din nou în colhozul «Voroșilov», unde se găsea familia mea. De data aceasta mi-am găsit nevasta mobilizată la căile ferate, de mai bine de două luni de zile. Copila era iarăși plină de păduchi și flămândă, iar cămășuța de pe ea neagră ca pământul. La «iesle» nu le da mâncare de-ajuns și nimeni nu purta copiilor de grijă, căci unele mame erau cu brigăzile pe câmp, la distanță de 10-15 kilometri de colhoz, iar altele erau mobilizate la lucru de Stat. Așa fiind, am încercat să ne adunăm din nou la un loc și am rugat pe șeful meu dela «punctul de colectare» să pot aduce copila la mine. Mai târziu a venit și soția, fugind dela calea ferată, fiindcă era în aceași regiune. Dar puținul bagaj ce-l mai aveam ne rămăsese în colhoz și până să ajung să-l iau, mi l-au furat aproape tot. Acestea se întâmplau prin luna Octombrie 1942.

In timpul iernii, de multe ori când veneau «podvoduri» (care cu cereale) de prin colhozuri sau sovhozuri,

eu făceam primirea, fiindcă șeful meu era un friguros fără pereche și mă trimetea pe mine. Câteodată, când venea câte un Român sau o Româncă, încercam pe orice cale să le fac rost să le rămână în car ceva orz sau secară. Ei îmi spuneau că mor de foame, fiindcă nu li se dădea cu săptămânile nimic de mâncare. La sovhozuri jalea era și mai mare ca la colhozuri.

In primăvară am fost trimis de șeful meu Gardienco cu două camioane să fac primirea în sovhoz. La acea fermă a sovhozului se aflau cinci Români. Din 135, nu mai rămăseseră într'un an decât acești cinci, între care doi băieți, unul de 17 și altul de 19 ani, care fuseseră iarna trecută la mine și le lăsasem în sănii vreo 70 kilograme de secară; mai era și o femeie cu doi copii, pe care de asemenea o ajutasem. Femeia voia să-mi sărute picioarele, pentrucă-i scăpasem copiii din iarna aceea grozavă. Spera că acum, poate, feciorii nu vor muri de foame, căci se duceau și strângeau spice de orz, pe care-l râșneau și-l făceau cir, iar când adunau mai mult, făceau și câte o turtă. De la ei am aflat cum muriseră în iarna trecută, 1942/43, aproape toți Românii de foame și de frig. Așa de mulți mureau că nu se dovedea a săpa gropi, ci năruiau pământul peste ei sub un deal.

Tot în iarna 1942/43 am fost odată la colhozul «Voroșilov», unde fusesem repartizat la început și eu. Am găsit și aci numai foame cruntă și frig. Ici și colo mai rămăsese câte un supraviețuitor din vreo familie numeroasă. Ii vedeam cum dormeau pe paie goale,

neavând îmbrăcăminte și nici cel puțin cu ce să se învelească. O mătușă a mea, Leontina Nimigeanu, murise și a rămas timp de cinci zile neîngropată, fiindcă nu a avut cine să-i sape groapa. Viscolul era groaznic iar pământul era înghețat. Când înceta viscolul, câteva femei mergeau și descopereau morții îngropați în 1941 și peste ei puneau cadavrele proaspete, fiindcă numai așa se putea săpa mormântul mai ușor.

Astfel de vești auzeam de pe la toate colhozurile și sovhozurile la care lucrau Români.

*

Nici Rușii băștinași nu o duceau cu mult mai bine, însă ei mai aveau câte o mică grădină cu varză și câte 2-3 saci de cartofi, cu care-și amăgeau foamea. Căci foamea bântuie aproape în fiecare iarnă, deoarece cotele către Stat sunt mari pentru colhozuri. Ceea ce rămâne se împarte la oameni potrivit cu zilele lucrate, așa cum sunt notate la primărie. Dacă, de pildă, o Rusoaică sau o Cercheză are 5-6 copii mici, care nu sunt buni de muncă, numai zilele ei de lucru la colhoz sunt prea puține ca să stâmpere foamea la atâtea guri. Toamna primește puține alimente, așa încât e lipsită și ea, la fel ca ai noștri. Dintre acei câțiva Români care ne aflam la acel «punct de colectare» Donțkoi, pot spune că eu și familia mea trăiam cel mai bine, fiindcă aveam ce mânca, sau mai bine zis aveam ce duce la gură, adică fierbeam grâu și ziceam că suntem fericiți!

*

De multe ori stam de vorbă cu Vasile Grigorovici, care spunea cu amărăciune: «Pentru ce m'au luat pe mine? Eu am fost om sărac, tatăl meu a vândut o jumătate de hectar de pământ pentru a-mi plăti drumul spre America, unde am muncit cu sudori. Muncind și economisind, îi trimeteam bani acasă ca să-mi cumpăr câteva hectare de pământ, și astfel mi-am făcut o mică gospodărie. Iar acum au venit acești anticriști și mă întreabă dacă am lucrat singur pământul și cum am administrat comuna în timpul când am fost primar, căutându-mă în palmă să vadă dacă am bătături de pe urma muncii!»

Vasile Grigorovici era din comuna Stăneștii-de-Sus, fostul județ Rădăuți, și fusese primar cu vreo șapte ani înainte de venirea comuniștilor în Bucovina. Nu avea copii. Cât timp a fost primar, a ajutat foarte mult pe oamenii săraci, iertându-i cât putea de impozitele comunale. Când a venit năvala comunistă și au început arestările, a cerut oamenilor ajutor și aceștia au dat într'adevăr sute de semnături precum că a fost un om cinstit și a făcut numai bine. La deportările în masă însă a fost pus și el pe listă și a fost deportat odată cu mine, pe data de 13 Iunie 1941. Totuși, acele semnături i-au fost de mare folos, pentrucă nu l-au trimis cu «singularii», ci a fost lăsat la un loc cu soția sa.

Dar bunătatea de trai pe care o aveam câțiva Români la «punctul de colectare» Donțkoi, unde unii eram hamali

și alții paznici, a luat repede sfârșit. Anul 1943 a avut o recoltă foarte slabă, din cauză că n'a plouat și colhozurile și sovhozurile n'aveau ce aduce la punctul de colectare, unde nici nu mai aveam de lucru. Cum comuniștii umblau după oameni pentru lucru prin colhozuri și nu mai aveau pe cine lua, au venit și la Donțkoi, și fără multă vorbă, în 24 de ore, ne-au ridicat cu familii cu tot și ne-au trimis la Aktiubinsk, unde auzisem că se va forma un mare transport, compus din femei fără copii, fete și oameni bătrâni, pentru a merge la lucru în spatele frontului, la colhozurile din oblasturile Harkov, Kursk și Voronej, care fuseseră părăsite de armatele germane acum în retragere.

Despărțirea de Românii cu care lucrasem la Donțkoi a fost foarte dureroasă și tristă pentru toți. Am fost petrecuți de frații noștri de sânge și suferință o bucată de drum, și când ne-am îmbrățișat la despărțire, bietul Grigorovici a plâns și mi-a zis: «Dumnezeu Sfântul știe, dacă ne vom mai vedea!». Şi așa a fost, căci după plecarea mea l-au luat și pe dânsul și l-au trimis într'un sovhoz îndepărtat, unde a murit de frig.

MAI DEPARTE, SPRE RĂSĂRIT

Dela Donțkoi până la Aktiubinsk sunt 140 de kilometri, drum pe care-l făcusem pe jos în patru zile. Din Donțkoi ne-au dat un car cu boi. Carul era destul de

mare, dar boii erau mici și slabi, așa că a trebuit să mergem pe jos și numai bagajele le-am pus în car. Afară de familia mea, mai erau cu noi și niște fete de Cerchezi, în totul 11 persoane. Acestea se petreceau la 3 Noembrie 1943.

Drumul a fost foarte anevoios. Noaptea era destul de frig. Câte boarfe aveam, toate le-am pus pe fetița în car, ca să nu degere de frig. Noi am mers tot drumul pe jos. La deal trebuia să împingem carul, fiindcă zăpada era mare, iar boii alunecau și nu puteau înainta. Intre raionul Novorosisk și oblastul Aktiubinsk e o cale de 100 kilometri și între cele două localități se află numai un colhoz cerchez, compus cam din 45 de bordeie. Din cauza oboselii am fost nevoiți să poposim la acel colhoz, unde am ajuns cam pe la miezul nopții. Dar n'a fost chip să ne apropiem de vreun bordei. N'am găsit nici pe primar, nici pe secretar, și astfel am fost siliți să dormim afară, jos, pe un braț de paie pus pe zăpadă, pe un ger de 25°-30°. Frânt de oboseală, am adormit, însă când m'am trezit eram amorțit de frig. Am pornit mai departe și după patru zile dela plecarea din Donțkoi, am mers la o «apostoială», adică la un cantonament al Donțkoiului, dat fiind că fiecare colhoz are închiriată la oraș o casă cu grajd pentru cei trimiși din partea colhozului. Aceste hanuri, cum s'ar spune, se găsesc în mahalalele orașelor și sunt tot bordeie jumătate în pământ. In bordei nu există niciun fel de mobilă, nici chiar paturi, ci un braț de paie pe jos, în care domnesc păduchii. Acolo ne-am

odihnit puțin, iar dimineața ne-am prezentat la «oblast contor», adică la primăria orașului.

Indată ne-au luat în primire, notând pe fiecare și dându-ne câte o cartelă de alimente, pe baza căreia primeam prin unele gări câte 500 grame de pâine pe zi. Delegatul care s'a ocupat de noi era un tânăr rus și, cum afară de mine nu mai era alt bărbat în grupul nostru, a binevoit să stea de vorbă cu mine, spunându-mi unde ne trimite. Noi credeam că ne vor duce în Europa, căci cu trei zile înainte de sosirea noastră în Aktiubinsk plecase un mare lot la Kursk. Dar mare ne-a fost mirarea când am auzit că plecăm mai departe, spre Răsărit. Noua destinație era gara Kartalî din oblastul Celiabinsk, dincolo de Urali.

In timpul călătoriei, am fost numărați de patru ori de către miliția trenului. De fiecare dată, delegatul nostru ne arăta cu degetul că suntem pe lista lui. Era control serios, legitimau pe toată lumea și se uitau în ochii fiecăruia.

Ajunși în gara Kartalî seara, pela ora 9, cu mare greutate delegatul nostru a putut găsi secția căilor ferate (Trete Uceast), unde trebuia să ne predea. In prima noapte am dormit în gară, pe ciment. Dimineața au venit cu o sanie pentru bagaje, iar pe noi ne-au dus pe jos la cancelarie, unde am fost înscriși în brigăzi de lucru. Pe fetele de Cerchezi care erau cu noi, le-au dus într'o baracă de femei, iar pe mine m'au băgat într'un beci plin cu Evrei, care nu mai puteau munci. Acești Evrei erau

din Kiev, de unde fugiseră de frica Nemților. Secția căilor ferate le da de mâncare gratuit. Aveau cartele cu rații duble, adică 800 grame de pâine pe zi, fără să lucreze nimic. Cu toate acestea erau plini de păduchi și, fiindcă dormeam în paturi comune, ne-au umplut și pe noi. Printre ei am descoperit și trei Românce din județul Cetatea-Albă, și anume: Nastasia Munteanu, din comuna Talmaza, Ana Chirilă și Varvara Hanencu, din comuna Purcari. Varvara avea și un băiat de 5 ani. Noi Românii ne-am tras într'un colț al beciului.

LA LUCRU, ÎN KARTALÎ

La ora 7 dimineața începeam lucrul, care se termina la 7 seara. In primele luni am lucrat chiar în gara Kartalî la construcția unei linii noi. Eram vreo 500 de inși, cea mai mare parte femei și fete de toate naționalitățile. Descărcam vagoane cu pământ, pe care-l împrăștiam apoi pe parcursul unei linii noi în direcția Magnitogorsk — Orsk. Pământul era adus dintr'un deal unde se punea dinamită, și se încărca în vagoane cu ajutorul macaralelor, căci era un ger cumplit de 42°-45°.

Foame răbdam și aici destulă. Intram la cantină și stam la rând aproape câte o oră până primeam cuponul, cu care puteam să luăm masa. Pe acel cupon primeam o jumătate de castron de apă acră cu câteva foi de varză și 2-3 bucățele de cartofi — care, dacă se nimereau în castron, era bine! In unele zile ne mai da și câte două

linguri de cașă, așa zis felul doi. Cașa era făcută din mei sau ovăz cojit, și se socotea pe cartelă 40 grame de cap. Mâncarea o căpătam de două ori pe zi, plus 300 grame de pâine. Istoviți de atâta muncă și de frig, am fi mâncat și un kilogram de pâine odată.

La lucru se muncea după normă: 4 persoane la un vagon, care trebuia descărcat într'un ceas. Eram supravegheați de brigadiri, maistori, «prorabi» (șefi de șantier), care nu-și luau gura de pe noi. Seara, la fel, stam câte un ceas la rând până căpătam cuponul de masă. Când ajungeam în beci să ne odihnim, găseam copila plângând de foame, fiindcă pentru ea primeam 250 grame de pâine pe zi și nimic mai mult. Seara opream și fetiței puțină balandă, pe care i-o aduceam într'o cutie de conserve.

De multe ori doar ne culcam, și ne pomeneam ca vine brigadirul să ne scoale. Trebuia să ne îmbrăcăm în grabă și să ne adunăm pe peronul gării, de unde ne lua trenul și ne ducea câte 20-30 kilometri în pustiu, la desfundat linia ferată de zăpadă. Zăpada era așa de mare, încât se înturna peste plug. Doar ce curățam linia și din nou era astupată, căci băteau viscole mari, care într'o oră așterneau 2 metri de zăpadă. Gerul era groaznic și de încălzit nu aveai unde. Multor fete de Cerchezi le-au degerat picoarele și mâinile, și au trebuit să meargă la spital. Când veneam înapoi să ne culcăm și să ne odihnim mai bine, ne trezeau păduchii, fiindcă ne ustura pielea...

Am încercat să părăsim bordeiul și ne-am dus cu Basarabencele la Uceast, rugându-ne să ne dea o odaie pentru noi cinci. Dat fiind că Basarabencele, Nastasia Munteanu și Ana Chirilă, lucrau bine fiind femei tinere, în putere, și având totodată și noi recomandația unui brigadir că lucrăm bine, am căpătat o odaie într'o baracă pentru familii, în care, când sufla vântul afară, sufla și în odaie. Focul ardea zi și noapte, dar cald nu se făcea. Cărbunii îi aduceam noaptea cu sacul din apropierea depoului, riscându-mi viața numai pentru a-mi salva copila dela îngheț. Din cauza frigului, nici nu mai mânca. Ne aștepta pe noi să-i aducem ceva, dar nu puteam să-i aducem mare lucru, căci și noi eram flămânzi.

De multe ori treceau prin gara Kartalî, spre centrul Siberiei, trenuri cu vagoane întregi de turte din semințe de bumbac, care se cultiva în Turkestan. In timp ce se schimba sau se alimenta locomotiva, copiii ruși furau turtele stoarse de grăsime și le vindeau pe ascuns. Copiii se învârteau toată ziua prin gară numai după furt. Când aveam câteva ruble, cumpăram câte o bucățică de turtă dela ei. Ciorba de seară o duceam acasă și dumicam puțină turtă în ea ca să fie mai deasă și mâncam cu toții la un loc, cu multă poftă.

La piața liberă, așa zisul «bazar», nu se găsea nici făină, nici carne. Rare ori venea câte o sanie cu câțiva saci de cartofi din colhoz. Când prindea de veste că în sanie sunt cartofi, lumea flămândă se grămădea cu sutele asupra ei și atunci colhoznicul ținea și mai mult la preț.

Venea și milițianul ca să țină lumea la rând, să nu se bată. Fiecare tremura cu sacul și cu rublele în mână, de teamă că nu-i va ajunge rândul să cumpere. Pentru o căldare de 8 kilograme de cartofi, îți lua 220-250 de ruble. Un kilogram de pâine costa 120-150 de ruble, pe când pe cartelă, la magazin, plăteai 90 de copeici pe un kilogram. Plata mea era de 150-170 de ruble de lună. Așa dar, munca mea timp de o lună era un kilogram și câteva grame de pâine!

Iată viața din raiul comunist, de care sunt orbiți toți cei care n'au trăit-o! Nici localnicii nu primeau de ajuns: un impiegat la căile ferate primea 300 de ruble, un mecanic 350-400 ruble, un milițian 800-1000 ruble pe lună. Milițienii și militarii erau cei care făcuseră școala comunistă.

Din cauza hranei proaste și a frigului groaznic, ni s'a îmbolnăvit copila. Cu mare greutate am putut căpăta o sanie dela Uceast pentru a o duce la spitalul căilor ferate din Kartalî. După 24 de ore a fost operată de apendicită, dar din cauză că operația se făcuse cu întârziere, fata a căpătat peritonită, și era cât pe-aci să pierdem unicul copil, unica noastră mângâiere. Timp de șapte săptămâni, cât a stat în spital, am cheltuit mulți bani, vânzând tot ce mai aveam din Bucovina, pentrucă mâncarea dela spital era foarte proastă. Pentru întremarea fetiței a trebuit să cumpăr câte o jumătate de litru de lapte bun din piață, pentru care plăteam câte 25 ruble pe zi. Uneori mai cumpăram și câte un pic de unt, din care o bucată cât de mică costa 40 de ruble. După

operație, doctorul mi-a spus că nu știe dacă fata va scăpa cu viața, pentru că era prea slăbită, numai pielea și osul. Insă, din mila lui Dumnezeu Sfântul, fata a scăpat și am adus-o iarăși în baracă. Era luna Aprilie, gerul se înmuiase și timpul era mai cald, arătând semne de primăvară. Singura bucurie ce-o aveam, era că suntem încă cu toții în viață.

Când mergeam pe la gară, vedeam în fața clădirii o hartă mare (6 × 6 m.) a Europei, atârnată pe zid, pe care zilnic se însemna cu creionul localitățile, orașe și sate, pe care Rușii le recâștigau în Ucraina și Polonia. Simțeam ca o piatră pe inimă văzând că frontul se apropie din nou de Basarabia. Noi speram că poate vor face pace, când vor ajunge la granița veche. Asta credeam noi, dar când stam de vorbă cu vreun comunist, ne spunea că armata roșie e cea mai tare din lume și în două luni vor ajunge la Berlin. Mai spunea că pentru ei nu contează nimic România, Ungaria, Bulgaria, etc., și că vor stăpâni lumea întreagă, cu timpul.

SOARTA ROMÂNILOR DE PESTE NISTRU, REFUGIAȚI ÎN ROMÂNIA

Basarabencele care erau cu noi mi-au povestit viața lor sub bolșevici. In 1925, unii Români au fugit de pe malul Nistrului, din Ucraina în România, dar la trecerea Nistrului mulți au fost împușcați de grănicerii bolșevici.

Nastasia Munteanu era tânără când a fugit cu soțul ei, Niculai, ca și Ana Chirilă. Nastasia Munteanu îmi povestea cum le-au luat toată averea și gospodăria, iar pe tatăl ei l-au ridicat din primele zile, ducându-l fără să mai știe de el. După șapte ani s'a întors acasă, unde și-a găsit soția cu doi copii mici, după ce petrecuse și ea șase ani în Siberia, fără să știe unul de altul.

Pe părinții lui Niculai Munteanu la fel i-au chinuit. Pe mamă-sa au spânzurat-o, pe tată-său, în momentul când să-l spânzure, i-au tăiat funia și l-au dus la închisoare în Odesa, unde se aflau mii de oameni schingiuiți amar de bolșevici. Ii încărcau în camioane, sub mare pază și-i scoteau afară din oraș, unde-i dădeau jos și-i puneau în flanc și tot pe-al noulea îl împușcau. Ceilalți rămași erau duși înapoi și scoși în fiecare săptămână, erau executați în același fel, după ce-și săpau singuri gropile. Astfel erau chinuiți bieții oameni: cu foamea, cu bătaia și cu moartea, încât mulți mureau înainte de a fi împușcați. Acești oameni erau foști primari, secretari, polițiști, buni gospodari, etc. Așa au făcut și la noi în 1940; întâi au fost arestările individuale, umplând cazărmile din Cernăuți, apoi deportările în masă.

Niculai Munteanu, fost primar, după atâtea chinuri și umiliri a înebunit și nu l-au împușcat, ci în bătaie de joc, i-au dat drumul acasă, unde, când își mai venea în fire, spunea toate grozăviile suferite și văzute acolo. Tânăra pereche, Niculai și Nastasia Munteanu, au fost

scoși din gospodăria lor și mutați într'o casă la marginea satului. Comuniștii strânseseră toate stupurile de albine din comună și cum Niculai se pricepea la albinărit, l-au pus pe el să îngrijească de albine. Astfel l-au lăsat în pace până când bolșevicii au învățat pe alți băeți albinăritul. După aceea a fost arestat, dar în timp ce-l transportau spre Odesa, a fugit din mâna miliției. Această întâmplare a avut loc în Octombrie 1925.

Fugind, s'a ascuns la un fin al lui în comuna Ciuburciu, unde și-a chemat și soția. Au stat ascunși acolo timp de două luni, pâna a înghețat Nistrul și atunci, cu ajutorul lui Dumnezeu Sfântul, au trecut Nistrul în Basarabia. Ajunși aici, Statul român i-a colonizat în județul Cahul. Unii nu au primit colonizarea, printre care și aceste femei, rămânând în comuna Talmoza, județul Cetatea-Albă. Din Talmoza le despărțea doar Nistrul de comuna lor natală, Ciuburciu, unde multă vreme au auzit câinele lor urlând a pustiu. «Când auzeam glasul câinilor mei, mă apuca jalea și mă puneam pe plâns», ne spunea una din femei.

Astfel s'au scurs ani de-a-rândul, până a venit prăbușirea din 1940. Acum cei care au fost colonizați în județul Cahul, pe malul Prutului, au mai avut timp să fugă în România, dar cei care au rămas pe malul Nistrului, în câteva ore au fost ocupați de Ruși. La 13 Iunie 1941, când s'au făcut arestările în masă pe întregul teritoriu ocupat, au fost luați și ei, bărbații fiind deportați separat, iar femeile ajungând la un loc cu noi. Vrednica

femeie Ana Chirilă învățase să vorbească și să scrie limba rusă la perfecție. In anul 1946 era măturătoare în birourile Uceastului, unde se aflau 3500 de oameni înregistrați, șeful registraturii fiind nou, un șchiop venit de pe front. Noi, cei cinci Români care aparțineam acestui Uceast, aveam pe lângă ordinul de mobilizare cu care fusesem aduși la acest lucru, și o copie de la N.K.V.D., în care se spunea că suntem deportați cu forța și nu avem drepul să ne mișcăm dintr'un loc într'altul fără ordinul N.K.V.D.-ului. Destoinica femeie, găsind odată dulapurile rămase din întâmplare deschise, a scos aceste copii, lăsând numai ordinele de chemare.

Mai târziu, prin August 1946, Ana Chirilă a primit o scrisoare din Basarabia cu adresa soțului ei, care se afla acum în oblastul Sverdlovsk. Ea fiind cunoscută de șefii de birouri, a putut căpăta un concediu de 10 zile, ca să meargă la soțul ei. Când s'a întors, a avut ce să ne povestească...

ROMÂNII DEPORTAȚI ÎN OBLASTUL SVERDLOVSK

Oblastul nostru, Celiabinsk, era vecin cu oblastul Sverdlovsk, însă Ana călătorise patru zile și patru nopți până la bărbatul ei, văzând numai păduri, depozite de cherestea și sute și mii de barăci înconjurate cu garduri puternice de fier, bine păzite. La porțile barăcilor se aflau

zeci de paznici militari, care făceau numărătoarea bieților oameni, rânduindu-i pe plutoane și companii. Acei nefericiți, spunea ea, nu mai semănau a oameni: erau desfigurați și rupți. Hainele erau prinse pe ei bucată cu bucată.

Ajungând la adresa mult dorită, Ana fusese dusă de trei milițieni la un maior de miliție, unde a fost întrebată ca și în Basarabia în 1940. După percheziția făcută de o femeie, a fost băgată într'o odaie cu doi milițieni, împreună cu bărbatul ei, Vasile. Acesta parcă era numai jumătate din el: îmbătrânit, slab și zdrențăros. Ca îmbrăcăminte avea numai o pereche de pantaloni și o haină, din care curgea vata printre petece. Rufe pe piele nu mai avea. Miliția nu le-a dat voie sa vorbească decât rusește. Ea a întrebat pe soțul ei de diferiți cunoscuți, despre care el a răspuns: «Au plecat de-aici! Nu numai ei, ci foarte mulți s'au mutat de-aici», și arăta cu degetul spre pământ, adică «au murit». Apoi a continuat în fața milițienilor: «Eu nu plec încă, mai am mult de stat aici, căci sunt condamnat la 15 ani. Acum am abia cinci ani și jumătate. Tu, dacă vrei, mărită-te, sau fă ce vrei».

După o jumătate de oră, milițienii l-au ridicat pe Vasile de lângă soția sa. Cu toții ne întrebam:

«Cu ce fusese vinovat acest om, când a fugit din Ucraina? Pe atunci nu era decât un copil. In Basarabia a lucrat pe la alții, neavând pământul lui. Pentru ce l-au condamnat la 15 ani? Pentru ce i-au luat femeia și copilul în Siberia?»

LEGĂTURA CU TEREBLECEA, ÎN 1944

Cum am mai spus, pe harta de pe pereții gării vedeam cum linia roșie a frontului se apropia treptat de Bucovina. Intr'o zi, un vecin din baracă mă cheamă să vin îndată, că la radio e vorba de Bucovina. Când am ajuns, tocmai se anunțau satele și orașele din Bucovina ocupate de armata roșie: Cernăuți, Storojineț, Adâncata, Tereblecea, Siret, Seletin, etc. Nu se spunea că sunt ocupate, ci «eliberate de armata roșie, de sub jugul hitlerist».

Auzind acestea, am împietrit. Nu mă mai puteam trezi din ametirea care mă cuprinsese și mereu parcă aveam o piatră pe inimă. Mi-am dat seama că Rușii nu se vor opri aci, ci vor ocupa toată România. Am spus Basarabencelor că suntem pierduți aici în Siberia, căci nu are cine să ne mai scoată. Eram disperați, uitasem și de foame. Nu-mi păsa parcă de viața mea, căci gândurile după țara-mamă mă umpleau de tristețe.

M'am gândit să scriu acasă despre toți consătenii mei, care știam că muriseră în Rusia, spunând că «s'au mutat *cu tatăl meu* în altă parte». Cu toate că cenzura era strictă, am dat numele fiecăruia, iar despre mine am spus că «trăesc bine și sunt fericit»! Dar despre tatăl meu știa tot satul că era mort din 1930! In felul acesta le-am spus tot ce trebuiau să știe. După două luni am primit răspuns din Tereblecea. Numai adresa celui ce-mi scrisese era bună, restul fusese șters în întregime de

cenzură, așa încât nu am putut înțelege nimic din prima scrisoare. Cu toate acestea nu m'am lăsat, ci am continuat cu scrisul, spunându-le că am primit scrisoarea și că sunt bucuros, și cu timpul am putut înțelege ce scriau ei.

Ştirile ne sdrobeau inimile. De partea noastră erau numai suspine și oftaturi adânci cu sughițuri amare.

Munca continua cu mare înverșunare. In luna Mai 1944 a fost scoasă o brigadă de 120 de inși, printre care și eu, la 62 kilometri de Kartalî, la săpatul unui canal pentru montarea unor țevi de ciment pentru o conductă de apă dintr'un râu. Acești 120 de inși am fost cantonați într'un colhoz numit Gorodiște, lângă linia ferată. In primele zile am locuit la un Rus, cu el într'o odaie, căci alta nu avea. Rusul era invalid din războiul 1918, șchiop, și avea patru copii între 4 și 10 ani. El fiind invalid, numai femeia lui lucra la colhoz. Rusul îmi povestea că de doi ani nu mai mâncase o bucățică de pâine bună, fiindcă colhozul lor avea norme mari și niciodată nu putuse acoperi cota către Stat, rămânând mereu dator pentru anul următor.

Era la 5 Mai când mi-au spus Rușii că «azi e Paștele la noi». Femeia se sculase până în ziuă și făcuse niște turte în cuptor, din făină scoasă din semințe de buruieni amestecată cu cartofi fierți. După ce-au fost gata turtele, s'au așezat la masă zicând cu toții rugăciunea. Ne-au dat și nouă câte o turtiță cu o cană de lapte. Nevastă-sa a mâncat în fugă și s'a dus repede la brigadă, unde o aștepta lucrul. Asta era viața colhoznicilor în oblastul

Constanaisk, în care, după știința mea, nu ajunseseră încă Români deportați!

Gorodiște fusese pe vremuri o comună de oameni bogați. Toți slujiseră în armată cu calul lor la așa zișii «Orenburgski Kazaki». Acum, pretutindeni vedeai numai jale; toate lanurile erau numai buruieni. După ruine, se vedea că pe aici fuseseră cândva buni gospodari; azi însă, rar care mai avea câte o vacă. Spuneau oamenii: «Ținând vacă, ea e a Statului!» Pentru o vacă, cota de lapte era de 280 litri și 40 kilograme de carne vie pe an. Dacă țineai găini, același lucru: trebuia să predai Statului o cotă enormă de ouă, încât rar avea cineva și găini. Toți acești foști Cazaci fuseseră buni gospodari și niciunul nu era înscris în partidul comunist. Ii durea inima după libertate. Gorodiște nu avea trădători și de aceea comuniștii puseseră această comună, ca și pe altele ca ea, la norme mai mari decât de obicei.

Un bătrân, cu care stam ades de vorbă, îmi povestea cum au trăit înainte de înființarea colhozului. Fiecare om din sat avea 8-10 cai, mai multe perechi de boi pentru jug, 40-50 vaci și oi nenumărate. Azi toate vitele erau împărțite la brigăzile din colhoz și oamenii la rând cu ele. Când s'a înființat Statul comunist, au venit bande din alte părți și le-au luat aproape toate vitele. Rar care au putut ascunde prin văi câte o vacă și câteva oi. Au dărâmat turnul bisericii și din biserică au făcut magazine. Veneau deseori cu camioanele și încărcau ce le dorea inima: haine, grâu, făină, etc., fără să le poată spune

cineva ceva. Apoi le-au dat ordin să formeze colhozuri, dându-le câte un tractor vechi, care se strica mereu și astfel câmpul rămânea nesemănat, cu tot planul de însămânțare ce-l primeau dela Stat. Şi așa, an după an, au ajuns în sărăcia de astăzi. Distrugerea și uciderea bunilor gospodari, considerați ca «burjui», era prevăzută în constituția comunistă. «Dar ce brujui eram noi, spunea moșul, când nu țineam servitori, ci singuri lucram pământul?»

VIAȚA PE ŞANTIER

Acei oameni nu se păzeau de mine, dar nici nu aveau cu ce să mă ajute. La șantier munceam câte 12 ore pe zi. Cantina se afla la marginea satului, dar masa o primeam pe șantier, la 4-5 kilometri distanța, și biata mea copilă venea în fiecare zi pe jos pentru a sorbi câteva linguri de ciorbă din buruieni strânse de pe câmp. Intre acele buruieni, puneau un kilogram de mei sau ovăz cojit, pentru 120 de oameni. Mai adăogau, pentru fiecare, cele 200 grame de pâine. Aceasta era «norma» și mâncam cu o poftă făr'de saț.

Câteodată se dau câte 100 grame de pește. Atunci copiii umblau după oasele aruncate de la masă și le frigeau până se muiau, și apoi le mâncau. Copila mea sta pe lângă noi la șantier și-mi spunea mereu: «Tată, sunt flămândă!» Seara, după lucru, înainte de a se

întuneca, mă duceam pe câmp și căutam găuri de țiștari (niște șobolani numiți în ruseşte «suslici») și câteodată prindeam vreunul. Il pârleam ca pe un purcel, îl fierbeam și îl mâncam cu o poftă nespusă. Atunci era o adevărată sărbătoare pentru noi.

Când se aduceau cartofi la bucătărie, cojile le cumpăram noi, familiștii. Le spălam, le fierbeam, le sdrobeam mărunt și făceam niște turte, pe care le uscam pe plită. Eram atât de sleiți de foame, că niciodată nu puteam fi sătui. La mulți li se umflaseră picioarele și mâinile din cauza hranei neîndestulătoare. Soția mea a căzut pe șantier dela 2,5 metri înălțime, având ameteală din cauza slăbiciunii. In aceeași zi veniseră dela Uceastul din Kartalî mai mulți șefi în vizită și femeile au început să plângă, arătându-le picioarele umflate și pe soția mea lovită la cap în urma căzăturii. Unele au căzut în genunchi în fața lor, rugându-i să le omoare mai bine decât să le chinuiască cu «osânda foamei».

Atunci, acele inimi de câini au cerut să vină o doctoriță, care, din cele 120 de persoane câte eram acolo, au găsit că numai opt au nevoie de «supra-alimentație» și le-au dat câte 3 kilograme de ovăz cojit, 3 kilograme de pește, 400 grame de margarină americană și un concediu de 5 zile pentru odihnă.

La Donțkoi, șeful unei închisori din apropiere, numită Gramit, ne povestea nouă, celor dela «punctul de colectare», că în iarna 1941-1942 au murit peste 3.500 de oameni, din cauza frigului și a foamei. In loc de

morminte, le săpa cu excavatorul un șanț, în care-i arunca înghețați, așa cum îi culegea prin barăci.

Din cauza administrației proaste din colhozuri și sovhozuri, sute de tone de grâu putrezeau, în timp ce prin lagăre, oamenii mureau cu miile de foame!

La șantierul nostru, printre alte naționalități, se găseau și Kereiți, care fuseseră deportați în anul 1936 din regiunea Vladivostok și aduși în mijlocul Siberiei și în Kazakstan. Ca bun tovarăș de muncă aveam pe un Kereit, Ceau Țoi. Acesta mi-a povestit cum au trăit înainte de comuniști și apoi în timpul comuniștilor. Din cauza multor lipsuri, unii treceau în Japonia, alții în Coreea. Sub cuvânt că Kereiții nu iubesc pe comuniști, aceștia i-au deportat în masă prin centrul Siberiei, pe câmpuri pustii, punându-i să-și facă bordeie și colhozuri noi, dar fără să fie lăsați toți la un loc. Au fost împrăștiați prin mai multe locuri și au murit și dintre ei foarte mulți.

La începutul anului 1944 au fost deportați Cicinii și Iugușii din Caucaz, care erau câteva milioane. Și aceștia au fost duși și împrăștiați prin diferite oblasturi din Kazakstan și Novosibirsk. Motivul deportării lor a fost următorul: în timpul ocupației germane din regiunea Caucaz (Krasnodar, Novorosisk, etc.), populația cicină și iugușă de religie mohamedană arătase simpatie trupelor de ocupație, cărora le-au căpătat astfel încrederea. Germanii au căutat să organizeze cu ei o armată de partizani în dosul frontului rusesc, în munții Caucaz, unde

au dus muniție cu avioanele și unde s'au adunat în câteva zile mii de partizani contra comunismului.

Dar cum în acel timp armatele germane au fost încercuite la Stalingrad, partizanii din Caucaz au fost nevoiți să se retragă, atacând numai câteva centre de miliție și împușcând câțiva comandanți de armate. După retragerea armatelor de ocupație, comuniștii au înconjurat munții Caucaz, au prins pe partizani și i-au împușcat în piețele publice, în fața întregului popor. Familiile lor au fost băgate în închisori, unde cea mai mare parte a murit în scurt timp. Restul poporului a fost deportat apoi în Kazakstan și Novosibirsk, unde, în timp de șase luni, au murit mai mult de jumătate. Pe șantierul nostru se găseau dintre aceștia și oameni de 65-70 ani, care își doreau mereu moartea. Zilnic îi vedeam ridicând mâinile în sus și zicând: «Alah, Alah!»

Tot la Kartalî se aflau și Nemți care povesteau cum au fost deportați, în anul 1942, de prin regiunile Volga și Caucaz. O mare parte din ei au fost internați, cum fuseseră și Românii; căci comuniștii ruși aveau o ură grozavă pe ei. La un ordin al Kremlinului, toate satele și orașele de Nemți au fost golite în 24 de ore. I-au luat, ca și pe noi, cu ce aveau pe ei. Femeile au fost duse la colhozuri prin Kazakstan, iar bărbații la mine, la cariere de piatră, la canaluri și păduri. Ei au fost mai mulți decât noi Românii. Fosta Republică Autonomă Germană de pe Volga avea prin 1940-41 cam vreo 400.000 de Nemți, la care s'au adăogat cei din Caucaz.

Toate aceste naţiuni au îngrăşat pământul Siberiei şi Kazakstanului, cu trupurile lor.

VIAŢA LA SATE

De multe ori cumpăram, dela oamenii de pe şantiere, bucăţele de săpun şi câte 30 grame de ceai, cât se dădea lunar de persoană. Cu toate că pe mulţi forfoteau păduchii, bieţii oameni vindeau pentru un ban sau, care era fumător, pentru un pumn de mahorcă, porţiile lor de săpun şi ceai. După aceea plecam cu cumpărăturile prin colhozuri pentru a le schimba pe grăunţe, căci foamea ne chinuia pe zi ce trecea mai mult. Dacă se găsea ceva grâu sau ovăz de schimb, apoi îl puteai găsi la şeful de colhoz, la primar, secretar şi aşa mai departe, până la Stalin, desigur, în niciun caz nu la lumea muncitoare. Şi tot numai la puternicii zilei puteai vedea o haină bună la o zi mare de-a lui Stalin, ca ziua revoluţiei, Întâi Mai, ziua armatei roşii, şi altele. Populaţia gemea în mizerie.

In casa Rusului de rând nu găseşti un covor pe perete, o plapomă pe pat; de tablouri sau mobilă, nici vorbă. Rar care mai are vreo masă sau vreun dulap vechi ori scaune, toate rămase din timpul Ţarului; încolo două sau trei paturi de fier, ca pentru militari, cumpărate prin schimbul de grâu, pe care fiecare se străduieşte să-l câştige în plus prin munca de «stahanovist». Şi numai «stahanoviştii» au norocul să primească un pat de fier sau o

pătură de învelit, la câţiva ani odată, pentru care bine înţeles că preţul rămâne preţ. Mii şi zeci de mii dorm pe un prici de lemne sau scânduri şi se învelesc cu hainele în care lucrează toată ziua. Cu toate acestea sunt mulţumiţi că sunt în casele lor.

Toate colhozurile şi sovhozurile sunt împânzite cu naţiuni străine, deportate de pe unde au ajuns binefăcătorii lui Stalin. Străinii se adăposteau prin grajduri şi bordeie, mai mult goi. Zilnic frigul şi foamea le puneau capăt zilelor. In multe locuri am văzut cum despărţiseră un capăt de grajd printr'un perete. Acolo vedeai câte o rămăşiţă de familie: într'un colţ o nefericită de Româncă sau un copil de Român, în alt colţ al aceluiaşi bordei un Polonez sau o Poloneză şi aşa mai departe: Cicini, Iugusi, Nemţi, Kereiţi, etc.. Toţi rupţi şi flămânzi, căci nimeni nu le dădea de îmbrăcat sau de încălţat. Dar la muncă erau forţaţi să meargă.

In fiecare «locuinţă» a acestor nenorociţi vedeai câte două pietre mari, puse una peste alta, cu care macinau puţinul grâu, orz sau ovăz ce li dădea în schimbul muncii. Foarte rar câte unul cocea o turtă, s'o mănânce în loc de pâine; deobicei fiecare fierbea apa, pe care o tulbura cu o mână sau două de făina şi-o mânca cu lăcomie. Aşa mâncam şi eu cu familia mea şi la fel am văzut pretutindeni pe unde am fost, în Kazakstan, în oblastele Celiabinsk, Constanaisk, etc. Asta era viaţa satelor, aşa se trăia şi la întreprinderile de Stat.

SOARTA UNEI ÎNVĂȚĂTOARE

Pe șantier eram foarte chinuiți și când venea câte un șef în inspecție, mereu vedeai femei sau fete care ieșeau în fața lui, cerând voie să-i facă o plângere. Foarte rar se întâmpla să fie ascultate, când se plângeau că sunt desculțe și flămânde, și că din cauza foamei nu mai puteau să îndeplinească norma care li se impunea. O fată curajoasă, Luiza Holovanova, din oblastul Tula, mobilizată la lucru ca și noi, ieșea regulat în fața șefilor, când veneau în inspecție, dar niciodată nu era ascultată și lăsată să spună necazurile ei și ale tovarășelor de lucru, cum era cazul nevestei mele care lucra cu ea la aceeași brigadă.

Această fată fusese învățătoare, și în timpul ocupației germane își păstrase postul. După retragerea trupelor de ocupație, care în Tula rămăseseră șase luni, toți cei care se bucuraseră de libertate sub Nemți au fost deportați la muncă, băgați în închisori ca «bandiți și spioni hitleriști». Așa ajunsese biata fată printre noi.

Luiza Holovanova a avut curajul să scrie tovarășului inginer Maior Paskin, șeful secției de căi ferate, strigându-și toată durerea: că dacă nu-i dă drumul acasă, măcar să-i dea o haină sau ceva să-și acopere trupul, căci e goală, și să binevoiască a da la toți lucrătorii cupoane suplimentare, indiferent dacă îndeplinesc norma sau nu, căci fiind slăbiți nu puteau împlini norma cerută. Dacă nu i se va face dreptate, ea își va pune capăt

zilelor, căci nu mai poate îndura atâta mizerie și nedreptate.

Dimineața a plecat cu un tren de cărbuni, care mergea în direcția Kartalî, călătorind 62 kilometri până la Secție, ca să ducă scrisoarea. La ora 4 d.a. a fost înapoi pe șantier și ne-a povestit ce se petrecuse. Șeful Paskin i-a citit scrisoarea și apoi a dat-o afară cu amenințări. Pe șantier i s'a făcut mustrare că a lipsit dela lucru. Biata fată știa ce-o așteaptă peste noapte, că va fi arestată din pricina scrisorii. Deaceea, seara n'a mai venit la cantonament, ci s'a dus pe linia ferată, unde, când a venit trenul, și-a pus gâtul pe linie.

In zorii zilei, un controlor i-a găsit capul între linii și corpul alături. Dimineața s'au dus la fața locului sanitara șantierului și maistorul Napliok. Au trimis imediat un Kereit și un Tătar s'o îngroape. Seara, maistorul Napliok a ținut o cuvântare vorbind despre victimă. El a spus că a fost o «netrebnică, o fascistă hitleristă și o agitatoare la rău». «Dacă nu se sinucidea, în aceeași noapte și-ar fi luat pedeapsa cuvenită»! Intr'adevăr, camaradele cu care locuia Luiza ne-au povestit că în aceeași noapte fusese căutată de două ori de miliția locală, dar atunci nimeni nu știa că sufletul ei scăpase de toate necazurile. Intâmplarea aceasta a avut loc prin Iulie 1944.

FOAMEA, GRIJA DE TOATE ZILELE

In Rusia, toată lumea muncitoare nu vorbea altceva decât despre mâncare și despre zilele de muncă. Lucrătorii de prin fabrici și mine spuneau că în minele cutare și cutare se dă 100 grame de pâine mai mult, că ciorba ar fi mai deasă, etc. De bursa neagră nici vorbă nu putea fi pentru noi, căci era o scumpete îngrozitoare. O turtă mică de pâine, doar cât băgai de trei ori în gură, costa 10 ruble, iar plata fiecăruia era de 6-8 ruble pe zi.

Pentru a-mi salva familia dela foame, am înfruntat multe primejdii. Era în iarna 1944-45. Intr'o zi liberă am mers cu soția mea într'un colhoz cerchez, numit «Frunza», spre a schimba câte ceva de-ale gurii. Aveam niște ceai, săpun și o pereche de pâslari de lână siberieni (în Siberia, dacă n'ai iarna ceva de lână, îți degeră picioarele). Pentru a-i schimba, am umblat tot colhozul și numai cu greu am putut schimba ceaiul și pâslarii la primarul colhozului, pe 22 kilograme de grâu. Nevasta mea, stând afară, înghețase de frig. Având acum cele 22 kilograme de grâu, i-am zis să meargă încet pe drum, iar eu o voi ajunge din urmă, căci mai aveam câteva bucăți de săpun pe care voiam să le schimb. Am intrat într'un bordei, unde am dat de miliția colhozului. Un milițian voia să-mi ia săpunul pe un preț de nimic. Nevoind a i-l da, milițianul a încercat să mă legitimeze, sub motiv ca nu am drepul să mă îndepărtez de șantier. Cu această

încurcătură, am întârziat o jumătate de oră. In acest timp, soția mea ajunsese departe și, cum noaptea nu se mai vedea drumul, a rătăcit în pustiu, distanța până la cantonamentul nostru fiind de 25 de kilometri. Mă gândeam că poate a luat-o cineva cu sania, dar negăsind-o acasă, unde era s'o caut, obosit cum eram de la munca de pe șantier și după cei 50 kilometri făcuți pe jos? Lenuța, fata noastră, mă tot întreba: «Unde-i mama?» Eu nu-i spuneam nimic, temându-mă că vor fi mâncat-o lupii, care ne bântuiau iarna pe acele meleaguri; din această cauză localnicii care aveau câini îi țineau noaptea cu ei în bordei. In zorii zilei, am plecat să-i caut urma. Mergând spre colhozul «Frunza», am întrebat la un canton, apoi pe niște Cerchezi întâlniți în drum, dar n'am putut afla nimic. Cum mă apropiam de colhoz, deodată o văd venind dintr'o parte a colhozului, din pustiu. Biata femeie umblase toată noaptea pe câmp și în zorii zilei găsise o căpiță de paie, unde s'a așezat să se odihnească. Dar gerul de-42° a amorțit-o îndată. Totuși, fiind încă în puteri, a reușit să se miște. Grâul pe care îl primisem prin schimb, îl avea încă cu ea. Ajungând la bordei, s'a prăbușit în pat. Dar ce pat! Un braț de paie pe jos, de unde timp de șase luni nu s'a mai sculat. I se umflase picioarele și erau pline de bube negre. S'o îngrijească nu era nimeni, căci numai muncă ni se cerea.

DIN ŞANTIER ÎN ŞANTIER

După un timp ne-au mutat la 16 kilometri mai departe, la Karaoba. Acolo ne-au băgat iarăşi într'un beci în pământ. In acest beci mare, cu uşa ca o poartă, am găsit şi nişte Cicini, o familie de Polonezi, femei cu copii şi copii mici fără părinţi, tot Polonezi. Părinţii lor muriseră, iar Polonezele n'au dat copiii la Stat, sperând că în curând vor pleca acasă. Polonezii primeau scrisori şi ajutoare din America, prin Crucea Roşie, ceeace pentru noi Românii nu era permis. Li se spunea chiar că pentru ei se fac intervenţii pe lângă Kremlin, pentru a fi puşi în libertate. Intr'adevăr, în 1945 mulţi Polonezi au fost strânşi de miliţie, îmbarcaţi în vagoane de vite şi trimişi în Polonia.

Deocamdată trăiam cu toţii în beciul acela mare, cu o singură sobă, care n'avea nicio putere. Toţi erau slabi şi desbrăcaţi ca într'o lupărie. Dacă rămânea apă într'o căldare, peste noapte îngheţa până în fund, de n'o mai puteai sparge dimineaţa. Şedeam prin colţuri pe câte un braţ de paie şi înveliţi cu toate zdrenţele pe care le mai aveam.

Din cauză că lipsisem dela lucru în ziua când a trebuit să-mi caut nevasta, maistorul Napliok m'a trimis, drept pedeapsă, la tăiat pădure în oblastul Kurgan, cam 500 kilometri spre răsărit de Celiabinsk. Imi era tare greu şi gândul îmi stătea la jalnicul beci cu femei. Nevasta îmi scria că e bolnavă rău şi că gerul o usucă

pe zi ce trece, cu hrana puţină pe care o avea. Neputând merge la lucru, îi tăiaseră drepul la pâine, aşa că în loc de 400 grame ce i se cuveneau ca muncitoare, primea numai 300 grame de făină pe zi, din care, împreună cu cele 150 grame ale Lenuţei, făcea un fel de balandă.

Cu acest soi de hrană şi cu rugăciunile şoptite cu credinţa în Dumnezeu Sfântul, au scăpat din iarna aceea amară; însă dintre Poloneze, a murit o femeie cu trei copii în timpul cât a mai stat familia mea acolo. Când era mai cald, Lenuţa se ducea la gară şi strângea cărbuni de pe linie, ferindu-se să n'o prindă miliţia, care i-a luat de multe ori cărbunii adunaţi prin ger, cu atâta trudă.

După şase luni am reuşit să mă întorc la familie. Soţia era dusă la lucru cu o brigadă de femei, la o distanţă de 15 kilometri pe linie. Lenuţa se afla în acelaşi beci, împreună cu încă trei copii ai unei Rusoaice. Polonezii plecaseră toţi în Polonia. Biata copilă sta singură, cu acei copii, toată săptămâna. Nevasta, care lucra 12 ore pe zi, venea Sâmbătă seara acasă şi pleca Luni dimineaţa. Copila mânca doar 150 grame de făină, pe care o primea zilnic, în loc de 200 grame de pâine. Foarte rar soţia mea putea să găsească câte o căldare de cartofi degeraţi, pe care-i cumpăra cu jumătate de preţ, pentru ea şi copilă.

Revenind lângă familie, am ajuns din nou în brigada lui Napliok, dar n'am apucat să răsuflu, căci am fost trimis iarăşi cu o grupă de Cerchezi la o carieră de piatră la Zapasna, la 105 kilometri depărtare de beciul cu copila flămândă.

*

In acea carieră de piatră am găsit vreo 200 de muncitori, mai ales femei: Nemțoaice, Cicine, Iugușe, Tătăroaice și Rusoaice, muncind în carieră ca'n iad. Munca era grea. Lipsind dinamita precum și sculele mecanice, totul trebuia rupt cu brațul. Toată mecanizarea consta în ranga de fier și în ciocane de câte 15 și 20 de kilograme. Incărcarea în vagoane se făcea tot cu mâinile goale, fără mănuși, căci rareori când puteai face rost de-o bucată de sac (țuhal), nu știai unde să-ți cârpești mai întâi haina de pe tine — nici vorbă să-ți faci și mănuși! Căci la astfel de muncă cu pietre grele, hainele nu se mai țineau pe noi, iar mâinile ne erau roșii de crăpături și de sânge.

Maistorul carierii, Pavlovici, nu-și lua gura de pe noi, silindu-ne să scoatem norma de 4 metri cubi de fiecare; și piatra trebuia scoasă, spartă și clădită la măsură. Dacă piatra ar fi fost spartă cu dinamita, atunci poate că un stahanovist ar fi putut îndeplini norma; altfel, foarte rar când cineva scotea mai mult de un metru cub. Toată lumea era galbenă la față și suptă de foame; femeile plângeau mereu, dar nimeni dintre șefi nu se interesa de condițiile noastre de muncă. Toți știau numai un singur lucru: muncă și iar muncă!

La cantină, trebuia să stăm, ca pretutindeni, la rând câte o oră, până apucam să mâncăm. Și să stai la rând nu era lucru ușor, căci toată lumea era flămândă și

fiecare se îngrămădea, strica rândul și mereu ieșea scandal. Până vedeai cuponul în mână, ca să primești acea spălătură de apă acră cu varză, zisă mâncare, te vedea Dumnezeu Sfântul. Timp de 5 luni ne-au dat pâine de porumb. Toți spuneau că porumbul vine din România, primit pe baza armistițiului. Dar ciolovecii, deștepți ca peste tot, făceau această pâine de mălai groasă de o șchioapă, din care cauză la mijloc rămânea crudă. Fiind și veche de patru-cinci zile, căpătai de fapt nu pâine, ci un pumn de fărâmături de mălai, care mai era și crud. Această «pâine» împreună cu o jumătate de castron de apă acră cu două linguri de varză și două-trei bucățele de cartofi, era mâncarea pe care-o primeam, mereu aceeași, de două ori pe zi.

Intr'una din zile un localnic a fost ucis de surpăturile carierei. Maistorul m'a trimis pe mine și pe un altul să-i facem groapa. Familia mortului ne-a chemat apoi și ne-a dat să mâncăm, iar la plecare ne-a mai dat și câte o căldare de cartofi. Mulțumindu-i de zeci de ori, mă simțeam cel mai fericit om. Căci cu leafa ce-o primeam la carieră nu-mi puteam cumpăra niciodată o căldare de cartofi.

Plata mijlocie pe zi era de 5 ruble, care ajungeau doar pentru cantină, de unde se căpătau acele fărâmături de mălai. Un kilogram de făină, dacă-l găseai la piața liberă, zisă «bazar», nu-l puteai lua decât cu 100-150 ruble, dar aceasta se întâmpla rar de tot. Porția de pâine pe care o primeau muncitorii și copiii pe cartelă era de

200-300 grame și se vindea cu 120-150 ruble kilogramul.

Timp de șase luni, cât am lucrat la carieră, am fost de două ori să-mi văd familia. Mă umplea jalea când îmi vedeam copila că mă îmbrățișează și, începând să plângă, îmi spunea:

«La ce m'ați adus pe lume, ca să mă chinuesc?»

Și-mi arăta niște cartofi degerați spunându-mi:

«Uite ce mi-a lăsat mama pentru întreaga săptămână! Am fost la cooperativă și mi-au spus că pentru noi nu e pâine!»

De multe ori nu era pâine de loc la cooperativă. Când venea pâinea, lumea se îngrămădea și biata copilă nu mai putea să se apropie de vânzător, căruia îi trebuiau 7-8 minute până să taie cuponul de pâine de pe cartelă, și din cauza aceasta lumea se sătura de așteptat. Cine era mai tare, se îndesa în față și-și lua pâinea, dar cei slabi rămâneau la urmă și fără pâine. La o înghesuială s'a întâmplat că au fost călcați în picioare niște copii, care așteptau și ei să cumpere pâine, și au trebuit să fie duși la spital în Kartalî, cu picioarele rupte.

Rareori ne întâlneam la bordei cu copila și după mai multe lacrimi și suspine mergeam prin colhozuri pentru a cerși un cartof sau o mână de orz, ovăz sau grâu. Numai această faptă rușinoasă mi-a salvat viața mea și a familiei. Așa am supraviețuit din zecile de mii de Români, care s'au șters de pe fața pământului.

ALTE LOCURI, ACEEAȘI MIZERIE

După cele șase luni de muncă în cariera de piatră, am fost trimis înapoi la brigada lui Napliok, unde se afla și soția mea. Dar nici de data asta nu mi-au dat pace mult timp; după două luni am fost trimis din nou la o fabrică de cărămidă din raionul Solilieț, oblastul Cicalov, într'un grup de Kereiți, Mordvini, Tătari, etc. La acea fabrică, altă nenorocire și altă lume chinuită. Când ne-am prezentat la cancelaria fabricii, ne-au luat cărțile de identitate, din care se vedea la fiecare, cine e și unde-a lucrat.

Incepând lucrul, oamenii ne spuneau că de un an și jumătate sunt în fabrică și nu li se mai dă drumul. Acolo am găsit și un Român, Ion Opaiț, Bucovinean din comuna Cireș, județul Storojineț. Era într'un hal nemaipomenit de zdrențăros. Avea numai o bucățică de haină, așa încât i se vedea aproape toată burta; la fel și pantalonii, fără cămașă și ismene, și cu capul gol. L-am întrebat de ce e așa de necăjit și mi-a răspuns să aștept două sau trei luni lucrând alături de el, și atunci voi vedea singur de ce. Imi povestea că acasă a avut 4 cai și 6-8 perechi de boi. Când și-a făcut armata, a fost călăraș cu schimbul, caporal în Regimentul 7 Călărași — «și acum sunt nebun, sunt omul nimănui, fără cămașă pe mine» — îmi spunea Ion, cu lacrimi în ochii mari și duși în fundul capului. Imi mai spunea că a fost deportat, împreună cu alți 4 frați, o soră și mamă-sa. Din toată familia, toți

oameni ca brazii, au mai rămas doi care se chinuesc: el și sora lui, care e sărită din minți și vorbește aiurea.

In fabrică se muncea 12 ore pe zi, nu cu norma, ci cu nemiluita. Brigadirii stăteau la gurile cuptoarelor și prin șoproane, la adăpost, forțându-ne să lucrăm ca în iad. La cantină aceeași mâncare ca peste tot, cu deosebire că în loc de margarină americană, se dădea seu de cămilă. Carne, tot de cămilă, se dădea de două ori pe săptămână, câte 100 grame, dar era mai bine când nu se da deloc, căci carnea de cămilă are un miros foarte urît.

După noi a mai sosit și un grup de Gruzini (Georgieni, din neamul lui Stalin) care fuseseră prizonieri în timpul războiului. Terminându-se războiul contra Nemților, ei în loc să fie trimiși acasă, au fost repartizați pe la secțiile de reparații. Muncind alături de noi și văzând că mâncarea e puțină și proastă, au făcut o plângere contra neajunsurilor din fabrică. In urma cererii lor, ni s'a dat câte o pereche de pantaloni vătuiți și câte o haină de fiecare, nu noui bine înțeles, ci vechi și reparate. Această măsură s'a luat la stăruința unui sublocotenent georgian, care se afla în același grup cu noi.

Când mergeam la bazarul (piața liberă) din Solilieț, treceam pe lângă o închisoare. Era o clădire mare, cu patru etaje, cu gratii puternice la ferestre și înconjurată de un zid de piatră înalt de cinci metri. Pe înălțimea zidului patrulau santinele, care aveau gheretele la 15 metri una de alta, fiecare cu câte un reflector puternic. Intr'o zi am văzut cum îi aduceau pe deținuți dela minele

de sare. Spre închisoare aveau un drum special, închis pe margini cu sârmă ghimpată. Printe gardurile de sârmă mergeau nefericiții și pe dinafară îi conduceau, ca pe fiarele sălbatice, gardienii cu armele întinse. După câte am putut afla, erau deținuți politici, condamnați la câte 20-25 ani muncă silnică: Germani, Polonezi, Ucrainieni, Români și Ruși. Ia sfârșitul războiului au fost grațiați o serie întreagă de condamnați de drept comun (pentru scandaluri, furturi, etc.), ca să facă loc în închisori pentru deținuții politici.

După o lună de lucru la fabrica de cărămidă din Solilieț, am cunoscut un impiegat dela vagoanele cu cărămidă care mergeau la Kartalî, la secțiile de construcție Kartalî-Akmolinsk, și am reușit să mă ascund într'un asemenea tren care mergea încărcat cu cărămidă la Kartalî, la o distanță de 653 km. Dela Kartalî am plecat cu un tren de marfă până la Caraoba, unde se afla fetița. Incă nu ajunsesem acasă și telegrama sosise la secția din Kartalî că sunt dispărut dela fabrică. Doar ce-am ajuns acasă și miliția m'a luat la secție. Prin bunătatea unui șef am fost expediat înapoi la fabrica de cărămidă, fără să-mi mai dreseze acte de judecată.

Am mai lucrat încă o lună de zile cu chiu cu vai și, din fericire, a sosit un ordin ca toți cei care veniseră aci la lucru să se întoarcă la secția din Kartalî. Abia atunci am fost iarăși lângă familie mai multe luni la rând, lucrând din nou în brigada lui Napliok, banditul care mă tot despărțea de familie.

PROPAGANDA POLITRUCULUI...

Inainte de sfârșitul războiului, pe când frontul se afla prin Ungaria, lucram la o gară numita Ftoroi Kartalî, raionul Poltask, oblastul Celiabinsk. Atât în gară cât și în oraș urlau mereu megafoanele despre mersul războiului. Venise și la noi, pe linia ferată unde lucram, un politruc care ne arăta pe o hartă cât au ocupat armatele roșii din Europa. Arătându-ne cât mai e până la Berlin, politrucul ne povestea că în toate țările ocupate lumea ieșea cu flori în calea armatei roșii, numai în România nu, fiindcă «banda hitleristă» băgase spaima în popor zicând că sovieticii deportează lumea în pustiurile Siberiei... Ne mai spunea că populația din Nord-Estul României, adică din Bucovina și Basarabia, a părăsit satele și orașele, fugind în munți, prin văi și păduri, cu căruțe și copii. Dar când armata roșie îi ajungea din urmă, ei țipau și fugeau de soldații sovietici ca niște «proști», și numai cu mare greutate au reușit să-i... «îmblânzească»... Și mai spunea politrucul că o parte din ei s'au întors la casele lor, dar o altă parte au rămas încă «neîmblânziți» prin păduri...

Din brigada mea de 80 lucrători, nimeni nu știa că eu sunt Român din Bucovina sau din Basarabia, ci mă considerau «Moldovean» din «Republika Moldavskaia». Nimeni nu știa că eu cunosc și inima cum bate în ei. Unii râdeau când auzeau că Românii fug de soldații sovietici, și-i socoteau un fel de Eschimoși din Nordul

Siberiei, care fug de oameni. Alții spuneau că Românii nu sunt proști, trebuie să știe ei prea bine ce înseamnă comunismul... Românii știau să Rușii sunt căpcâni și nicidecum oameni de-a îmblânzi pe alții. Românii știau că pe când armatele germane și române înaintau în Ucraina, lângă gara Rasdelnaia s'a găsit un tren cu cadavre carbonizate — deportați bucovineni!

Ziarul «Pravda» scria zilnic că «imperialiștii americani» sunt cei mai mari dușmani ai noștri, că vor să ne răpească libertatea și câte altele de felul acesta. Prin toate birourile era afișat planul cincinal, care prevedea norma de 150 %, dublări de căi ferate pe mii de kilometri și totodată electrificarea Rusiei. La cantină, grăsimea lipsea complet. In locul grăsimii din timpul războiului se da, în timp de pace, crupă de mei sau ovăz cojit. Iar la conferință se spunea că lumea să nu facă critică în privința mâncării și a altor lipsuri, deoarece «imperialiștii din Vest» se ridică contra noastră și Statul sovietic trebuie să se pregătească pentru un nou război, făcând rezerve de alimente și armament. Dacă vom munci, vom fi cei mai tari din lume. Dacă vom scăpa din anul 1947 fără război, vom cuceri mai târziu toată lumea...

*

Lumea nu era fericită la auzul acestor sfaturi, mai ales că cei care se întorseseră de pe front și vedeau acasă tot cartelă și norma de lucru, se uitau unul la altul și

nu ziceau nimic... Mereu povesteau unii altora ce-au văzut prin România, Ungaria, Germania, etc., făcând deosebirea față de stările din Rusia, atât în ce privește viața individuală cât și cea colectivă. Spuneau că Nemții lucrează pământul atât de bine, încât se fac bucate și pe piatră, pe când «în țara noastră socialistă nu se fac nici pe câmpurile cele mai bune». In Germania toată lumea are case frumoase, chiar și cel mai simplu muncitor trăiește bine.

In timpul pauzei, la lucru pe șantier, în fabrică sau în colhoz, toată lumea vorbea despre țările pe unde umblase fiecare sau despre ce auzise dela alții, care cum trăiește, etc. La secția noastră de căi ferate din Kartalî, după terminarea războiului, au venit 3000 de foști prizonieri la Nemți. Acestor oameni nu li s'a dat drumul acasă, ci au fost împărțiți pe la întreprinderile de Stat și acum lucrau ca și noi, deportații. Asupra lor nu mai aveau nici un act și erau văzuți foarte rău de șefii comuniști. Li se făcea apelul de două ori pe zi, n'aveau voie să meargă în oraș sau să se depărteze de barăcile șantierului. Firește, ca să nu influențeze pe «Eschimoșii» care nu cunoșteau viața decât din «paradisul lui Stalin!»

Astfel foștii prizonieri au muncit până în Octombrie 1946, când a sosit o comisie militară, care i-a judecat pe fiecare și condamnat, care cum a avut norocul: la 10-15-20 ani, mai ales pe foștii ofițeri și subofițeri, care lucrau sub pază. O parte din acești foști prizonieri au fost lăsați liberi, dar nu li s'a dat voie să meargă acasă,

ci au fost opriți mai departe la lucru. Unii din ei, care nu mai fuseseră acasă de câte 9-10 ani, au făcut cerere la Moscova să fie lăsați la vetrele lor. Răspunsul a fost că trebuie îndeplinit mai întâi planul cincinal...

Odată cu ei am făcut și eu o cerere de mutare la vatră, în calitate de «Moldovean» din «Republika Moldavskaia» (căci așa numesc ei acum Basarabia și Bucovina de Nord), dorind să fiu cu mai mulți «Moldoveni» la un loc. Răspunsul a fost că «Constituția nu permite nicio permutare de deportați». Cu acea cerere mi-am făcut numai rău, căci îndată am fost chemat la miliție și cercetat, întocmindu-se fel de fel de acte: cine mi-a scris cererea către Moscova? Mă sileau să le spun cine era omul acesta, pentrucă cererea trebuia să treacă mai întâi pe la miliție, spre a decide dacă trebuie sau poate fi înaintată la Moscova, ori ba! In urma acestei întâmplări, am primit un carnet de identitate zis «pospor», în care stătea locul și data nașterii, deportarea în Siberia la 13 Iunie 1941, precum și indicația că trebuie să mă prezint săptămânal la miliție, pentru viza carnetului. In cazul când nu m'așî fi conformat acestei dispoziții, eram amenințat cu despărțirea de familia mea și cu alte pedepse. Toate informațiile despre mine le-au primit dela colhozul «Voroșilov», unde se aflau documentele cu care ajunsesem în Siberia.

*

In Februarie 1946, lucrând la gara Ftoroi Kartalî, am avut un accident, căzând dela o înălțime de patru metri și scrântindu-mi piciorul stâng. Timp de șapte săptămâni am stat în spitalul căilor ferate din Kartalî, umblând în cârje. Ieșind din spital, am fost clasat pentru un timp la muncă ușoară. Astfel m'au pus paznic la niște construcții noi din Kartalî. Totuși nu puteam merge bine, căci având osul mișcat din loc, mă durea la inimă când călcam, din care cauză a trebuit să mă ajut încă multă vreme cu cârja.

Copila se afla tot singură în bordeiul din Caraoba, unde nu mă puteam duce decât Duminica; atunci venea și nevastă-mea, care lucra mai departe pe linia ferată. Tot timpul cât am stat în spital, niciuna n'a putut să vină să mă vadă, măcar odată.

Lucrând ca paznic, tot mă gândeam cum aș face să-mi aduc familia lângă mine și să scap de brigada lui Napliok. Mă duceam destul de des pe la biroul Uceastului și ceream o locuință pentru familie, în apropiere. In cele din urmă mi-au promis că-mi vor da, când se vor construi barăci noi. S'au construit într'adevăr multe, dar nu pentru mine! Erau pentru excavatoriști, mecanici, șoferi, etc., care lucrau la construcția a 35 de linii ferate în regiunea Kartalî. Tot aici se aflau și cei 3000 de foști prizonieri la Nemți și mulți străini, încadrați cu toții în planul cincinal. Barăcile mai erau și pentru

stahanoviștii cu decorațiile pe piept, iar nu pentru unul ca de-alde mine.

Odată m'am plâns la maistorul constructor al barăcilor, unde mi-era serviciul de paznic. Acesta mi-a promis că va interveni la secție, dar să-i fiu recunoscător păzindu-i și casa ce-și construia separat alături de barăci. Târziu noaptea, când eu eram de pază — după ce-mi făcuse făgăduiala de mai sus — mă pomenesc cu el că vine cu o căruță mică, trasă de o vacă, și-mi cere voie să ia niște scânduri și o cutie cu geamuri, pe care le pusese deoparte de cu seară. Fiind el șeful, l-am lăsat; și astfel am căpătat încuviințarea să-mi aduc familia acolo.

Dar unde? Intr'un beci cu femei și fete de diferite națiuni, printre care și două Românce. Locuiam în beci, claie peste grămadă, într'un aer stricat. Totuși acele Românce spuneau că e bine! Ele erau din Herța, județul Dorohoi, Herța fiind una dintre cele 13 comune căzute la Ruși. Aceste fete, Aluchi Elena și Aluchi Eugenia, fuseseră împreună cu restul familiei lor, tată, mamă, frați și surori mai mici, deportate la 13 Aprilie 1941 în oblastul Sverdlovsk, la lucru în pădure. In iarna 1941-42, toți ai lor au murit de frig și de foame, scăpând numai ele două, datorită faptului că lucrau la infirmeria lagărelor din pădurea Sverdlovsk. Ele au fost martore la moartea a mii de Români, care și-au văzut sfârșitul în anii 1941-1946. La ultima deportare din 13 Iunie 1941, mulți Români au fost aduși cu trenul în acele păduri,

unde au pierit aproape toți din cauza frigului și a foamei. Femeile lor au fost, în același timp, deportate în Kazakstan, unde la rândul lor, muriseră aproape toate. Din comuna mea Tereblecea ar fi fost 12 inși în acel tren, dintre care a mai ramas în viață numai Constanțiu Panciuc, după cum am aflat în 1947, când m'am întors în satul meu, unde lucra și el ca sanitar în lagărele din păduri.

Tot bietele fete îmi povesteau cum că oamenii din pădurile Sverdlovsk, la circa 450 kilometri spre Nord de Kartalî, nu primiseră, timp de doi ani, nimic de îmbrăcăminte. Umblau rupți și goi de ți-era mai mare mila să-i privești. In schimb lucrau 10 ore pe zi la pădure, muncă grea, în frig și flămânzi. Noaptea, care ținea 20 de ore, era un ger grozav. La infirmerie se aduceau oameni, cu sănile, cea mai mare parte înghețați, și în scurt timp își dădeau sufletul. Oamenii din aceste păduri fuseseră condamnați la câte 15-20 de ani, iar femeile la 5-10 ani. Aceste fete își făcuseră stagiul și căpătaseră legitimație că sunt «libere». Mergând la un birou de plasare, au fost trimise în Kartalî și acum erau cu mine la secția de căi ferate, unde în fiecare Sâmbătă trebuiau să-și vizeze carnetul la miliție. De libertatea de-a merge acasă, nici vorbă!

Motivul deportării acestor fete a fost următorul: logodnicii lor trecuseră frontiera în România (fiind aproape de Herța), luând cu ei patru tineri premilitari, cei mai buni băieți din comună. Acest fapt a fost raportat

la miliție de către agenții localnici, din care cauză fetele au fost interogate de mai multe ori și, în cele din urmă, deportate împreună cu familiile lor.

«CASĂ» PROPRIE

Trăind ca vai de lume în acel beci, mă gândeam tot timpul cum să fac să ies din el, adică din mizerie, căci foamea și înghesuiala produceau ceartă, furturi și neliniște. Cum dela secție nu puteam obține mai mult decât făgăduieli, m'am hotărît să-mi fac singur o casă din pământ, din brazde de țarină, după cum era obiceiul în Siberia. Am ajuns la această hotărîre pentru că nu vedeam nicio îmbunătățire pentru noi, de nicăieri. Pe unde mai era câte un deportat rămas în viață, se chinuia la fel ca și mine. Vedeam că nici Rușilor, care fuseseră mobilizați la batalioanele de muncă din timpul războiului, încă nu li se da drumul acasă. Şi nici lor nu li se da voie să facă cerere la Moscova.

La secția noastră erau 500 de Ruși, care în timpul războiului lucraseră ca pionieri în spatele frontului, iar după terminarea războiului, în loc să fie trimiși acasă, au fost împărțiți la diferite secții de construcție pentru refacerea țării. Nici vorbă de demobilizare pentru foștii prizonieri, pionieri, batalioanele de muncă, printre care erau numai oameni bătrâni, copile și băieți de 15-16 ani, tot felul de nații care nu fuseseră mobilizate pentru

front: Kereiți, Nemți, Iugușl, Cicini, etc., cu mâinile crăpate și cu bătături în palme, dela rangă și lopată. Toți erau disperați de viața ce duceau, ei și familiile lor, dela care primeau scrisori pe același ton de suspin, fie că se găseau în colhozuri, fie în sovhozuri, la sate sau la orașe. Căci toată lumea necomunistă așteptase cu nerăbdare terminarea războiului, ca să vaca o îmbunătățire în viața lor, care nu era altceva decât o robie, plină de greutăți și de chinuri. Vorbesc de Rușii și Cerchezii necomuniști, care erau băștinași, căci pentru noi, Românii, Nemții, Kereiții, Iugușii, Cicinii și câte nații deportate, sfârșitul războiului n'a însemnat decât o noua prăpastie.

Văzând aceste greutăți și această jale în toate părțile, m'a ajuns și pe mine disperarea. Astfel m'am hotărît să trăiesc acolo și să-mi clădesc o căsuță, în care să locuiesc liniștit până la un nou război. Rușii îl anunțau în ziare, spunând că «imperialiștii vor să se răscoale contra noastră». Pe asemenea svonuri și păreri mă bizuiam și eu, sperând că un nou război nu va întârzia să vină. Şi așa îmi mai linișteam inima, cu toate că gândurile îmi erau mereu departe la țara mea, unde m'am născut și unde-mi petrecusem tinerețea.

Şi iată că într'o bună zi mi-am ales un loc lângă depoul gării Kartalî și am început clădirea așa zisei case. In Statul socialist, casele particulare nu se fac cu material de fabrică, pe care nici de furat nu-l găsești, ci din pământ bătut și din brazde de țarină. Pe acoperiș pui ce găsești: crengi, bucăți de scânduri și peste ele mărăcini

din pustiuri. Cu mult chin și frică să nu-mi vadă miliția bucățile de scânduri pe care le adunasem din resturi, mi-am isprăvit coliba. Mare mi-a fost mirarea când am auzit că, la o conferință la secție, fusesem dat ca exemplu, spunându-se că, deși străin, știu să mă rostuiesc la nevoie. Căci Statul, astăzi, ar fi distrus de război și amenințat de altul nou și nu poate demobiliza pe nimeni până când nu va încheia planul cincinal... Mie însă nimeni nu-mi cunoștea inima, căci prieten nu aveam decât pe nevastă-mea.

Bordeiul nostru se găsea pe un triunghi al gării, printre nodurile de cale ferată. Pe lângă noi treceau zilnic trenuri încărcate cu material de război, ieșit proaspăt din fabricile din Celiabinsk: tancuri, mașini blindate, și altele. Gara Kartalî nu e prea mare, dar e nod de cale ferată. Dela Magnitogorsk, de sub poalele munților Urali, erau linii duble, pe care zi și noapte treceau trenuri cu bare de fier și oțel spre Nord, la fabricile din Celiabinsk. De acolo ieșea materialul de război spre provinciile de Sud: Caucaz, Turkmenistan, Usbekistan. Din Germania veneau trenuri încărcate cu mașini demontate, care se duceau în direcția Kazakstan și Novosibirsk.

Aceste pregătiri, care au început îndată după capitulările Germaniei și Japoniei, îmi dau speranța că va izbucni curând un nou război. Fiind singura putință de salvare pentru milioanele de sub jugul comunismului, îl doreau și Rușii. Comuniștii le promiseseră că la terminarea războiului cu Nemții, toți se vor bucura de o viață cu

totul alta decât aceea din timpul războiului, dar oamenii se vedeau acum înșelați în așteptările lor. Astfel lumea se săturase de comunism, care era tot una cu mizeria nesfârșită.

Cât timp armata comunistă se retrăgea, ziarele scriau să nu se mai pomenească de comunism, pentru că acest cuvânt a înspăimântat lumea; că cine va vorbi împotriva religiei va fi pedepsit dela 1 la 5 ani închisoare; că religia e liberă și că oricine are dreptul să se roage. Pentru vizitatorii anglo-americani, reparaseră ici și colo câte o biserică și câte o mânăstire. Am văzut chiar eu două vagoane-platformă cu clopote mari de biserică, venind din turnătoriile dela Celiabinsk și mergând spre Moscova. In gara Kartalî multă lume se uita la acele clopote; mulți erau mai veseli când se anunța vreo îmbunătățire.

Dar totul s'a dovedit mincinos. Nimeni în Rusia n'are dreptul să-și cumpere radio, pentru că nimeni n'are voie să știe cum se trăiește dincolo de hotarele comuniste. La radio se auzea numai ce transmitea Moscova sau alt post rusesc. Posturile străine nu le aude niciun necomunist. Toată lumea știa că tot ce se spune despre străinătate la posturile rusești, este neadevăr, simplă propagandă. Toți Rușii care fuseseră ca soldați prin țările necomuniste știau că în aceste țări fiecare are ce-i trebuie, pe când la ei se trăia încă pe cartelă și cu bonuri. Pe nimeni nu-l vedeai cu o cravată la gât sau cu o haină mai bună pe el. Dacă vreunul era îmbrăcat mai ca lumea, atunci sau era un mare comunist, sau venise cu pradă din Germania.

Bordeiul meu find gata, l-am rânduit binișor. Când mă uitam de pe linia ferată, mi se părea că e cel mai frumos din toate câte se găseau pe acea stradă nouă. Pe acoperiș, în partea dinspre stradă, i-am făcut o cruciuliță, după obiceiul nostru din Bucovina. Văzusem chiar acolo, în raionul nostru Poltava, nu departe de locul unde ne aflam noi, o cruciuliță așezată pe vârful unei case. De curiozitate, m'am dus să văd cine locuiește acolo, fiindcă mă obișnuisem să cunosc lumea: dacă în casă avea vreo icoană, acoperită cu pânză subțire sau cu hârtie neagră, știam că stăpânul casei nu e comunist. Iar dacă era comunist, avea pe perete portretele celor din Moscova și nici secera și ciocanul nu-i lipseau.

In casa cu cruciuliță în vârf locuia un bătrân cu barba albă. Era un preot, fost paroh la Mânăstirea Poltava, unde se afla acum clubul și școala de comsomoliști. Stând de vorbă cu bătrânul preot, care parcă se tot ferea de mine, i-am arătat carnetul încoronat cu vizele miliției și însemnat cu litera P, care însemna «om cu pricină». Atunci bătrânul și-a deschis sufletul și a început a povesti din tinerețea lui, când lumea trăia altfel, având fiecare casa lui, grajduri pline de vite, din care astăzi n'au mai rămas decât temeliile. Atunci, până și cel mai nevoiaș avea 2-300 de oi, cai, boi, etc. Azi un colhoz întreg are 450 oi, mai puțin decât avea pe vremuri un singur gospodar mai de frunte.

Mi-a povestit apoi cum a stat și el închis într'un lagăr de muncă din oblastul Leningrad timp de 7 ani,

după care i-au dat drumul acasă, dar cu condiția să nu mai facă slujbe religioase și să lucreze la brigada colhozului. Oamenii din colhoz l-au ocrotit, dându-i lucru mai ușor, dar acum era bătrân și trăia din cerșit. Cui îi era milă, îi mai da câte o mână de grâu sau câțiva cartofi. Imi mai spunea că mii de preoți au murit de foame și de frig, prin lagăre și prin pădurile Siberiei.

Aceleași lucruri triste le auzeai peste tot. Noi acum eram mai liniștiți în bordeiul nostru, unde aveam și noi căldură cum se cuvenea. Copila, singura noastră mângâiere și bucurie, când veneam dela lucru mă tot săruta, mulțumită că aveam și noi o... *casă!* Acum fata mergea la școală, fiind în clasa a II-a primară. Şcoala se afla la un kilometru de colonia noastră. Fiind prea mulți copii la școală, învățământul era împărțit în trei serii: una dela 8-12; a doua dela 12-16 și a treia dela 16-20. Fata noastră făcea parte din seria a treia, între orele 4 și 8 seara. Cum în Siberia noaptea e mai lungă decât în Europa, la ora 4 după amiază, iarna, era întuneric, din care cauză fetița de multe ori nu avea curajul să meargă singură la școală. Prin valea întunecoasă, prin care trebuia să treacă, au fost găsiți, în repetate rânduri, femei, oameni și copii morți și desbrăcați la piele. Se bănuia că niște lucrători dela depou urmăreau pe cine vedeau îmbrăcat mai bine, îi dădeau una în cap cu un fier și-l desbrăcau de tot ce avea pe el. Astfel de lucruri nu se întâmplau numai la noi: ziarele scriau că se petrec pretutindeni.

II

ZORI DE LIBERTATE

VEŞTI DE-ACASĂ

In răstimp reluasem corespondența cu cei din Bucovina, dela care am primit, între altele, știrea că s'au întors câțiva din cei deportați în Siberia și că reușiseră să intre la o organizație de Stat, cu speranța că astfel nu vor mai fi trimiși înapoi. Totodată mi s'a dat să înțeleg că multe familii fugiseră în România, odată cu retragerea armatei române și că acolo sunt fericiți. Scrisoarea era dela niște neamuri și scrisă de-andoaselea, ca'n evreiește.

In urma acestei scrisori am prins din nou curaj, și mă gândeam să părăsesc Siberia. Am început să merg regulat la gară, pentru a culege informații dacă se mai face control în trenuri. Cele mai bune informații le-am primit dela Evreii din Bucovina și Basarabia, care la începutul războiului fugiseră în Rusia și ajunseseră până în Siberia. La sfârșitul războiului au pornit din nou, nu spre Basarabia și Bucovina, ocupate de Ruși, ci spre restul României. Umblând prin sălile de așteptare ale gării, îi auzeam vorbind câteodată românește. Așa am intrat în vorbă cu ei.

Unul mi-a spus că e din Basarabia și că acum merge la Cernăuți, fiindcă acolo se află oameni cărora, dacă le dai ceva, te trec în România. Intrebându-l de ce nu vrea să rămână în Basarabia, mi-a răspuns că acolo e foamete mare și nu există comerț liber, pe când în România se poate încă trăi din comerț. Intrebându-l dacă are actele personale în regulă, mi-a spus că da, pentru că ei au fost evacuați, iar nu deportați ca noi. Cu toate acestea erau destul de amărîți și ei, desbrăcați și flămânzi, dar se bucurau că pleacă în spre Europa.

Din această convorbire mi-a răsărit din nou speranța întoarcerii; nu mai vedeam nimic înaintea ochilor, decât România. De-acasă primisem 1000 de ruble dela un cumnat, care-mi vânduse o vacă rămasă fără stăpân. Rudele mele sperau că mă voi întoarce și voi fi și eu în rând cu ele, fără să știe că eram în ghiarele ursului, adică mobilizat la Stat, de unde nu puteam scăpa ușor. Ei îmi scriau că se mai întorsese cineva de-ai noștri din Siberia, dar aceia nu mai erau buni de muncă, având sănătatea șubredă. Dar cum era să plec? Plecarea mea s'ar fi băgat îndată de seamă și repede aș fi fost pus sub urmărire.

Deocamdată îmi făceam serviciul de paznic mai departe și continuam să cercetez toate chipurile de a pleca spre casă. Dimineața, când veneau muncitorii, eu deschideam magazia cu uneltele de lucru și predam capilor de grupă uneltele cu număr. De multe ori, când era mai mult de lucru, secția noastră împrumuta lucrători dela închisoare, câte 200-300, sau prizonieri nemți. Printre cei

dela închisoare mi-au răspuns câțiva Români din Basarabia, pe românește, în timp ce eu număram lopețile și târnăcoapele.

Acești Români fuseseră luați dela casele lor după terminarea războiului, fiind aleși cei mai buni de muncă. Ei au fost repartizați la minele de cărbuni din Donbas, apoi la un canal în apropiere de Leningrad și în alte iaduri comuniste de muncă. Tot ei mi-au povestit că au încercat să fugă acasă, dar au fost prinși de miliția trenului, după care au fost judecați și condamnați la câte 7 ani de muncă.

In lagărul prizonierilor nemți se aflau trei Români tractoriști. In România fuseseră șoferi, iar în prizonierat lucrau cu tractoarele, căci Nemții nu aveau voie să conducă niciun fel de mașini. Acești Români câștigaseră încrederea comandantului de lagăr, pentrucă ei se certau cu Nemții, pe care Rusul avea mai multă ură. Astfel au obținut învoirea să meargă afară din închisoare, ca, de pildă, la piață, fără paza miliției. Veneau și la mine, spunând comandantului că au un prieten băștinaș român, care are casa lui. Având bordeiul meu, eu eram socotit acum băștinaș.

Tinerii români erau: Dumitru Lungul din Dorohoi, Vasile Sacalianu din comuna Mihai-Bravu, județul Ilfov, și Dimitru Precupeț din comuna Migustina, județul Rădăuți, care aveau neamuri în Tereblecea. Toți trei veniseră dintr'un lagăr din Celiabinsk, pentru a lucra aici cu tractoarele. Spuneau că în Celiabinsk se aflau

4000 de Români, foşti subofiţeri şi soldaţi. De ofiţeri nu ştiau unde fuseseră duşi. Din cauza mizeriei, a foamei şi a gândurilor triste, mulţi din ei mureau. Acasă aveau femei şi copii care se chinuiau fără bărbat şi tată.

Tot ei îmi povesteau că doi prizonieri germani din lagărul Poltava, vrând să fugă, ca şi mine, au fost prinşi în tren şi executaţi în faţa tuturor prizonierilor, spre a băga frica în ceilalţi. După un timp, schimbându-se comandantul lagărului din Poltava, tinerii români n'au mai putut veni la mine.

GÂNDURI DE FUGĂ

Inima îmi bătea mereu spre România, dar auzind cele întâmplate cu cei care încercaseră să evadeze, gândul mă ţinea pe loc. Şi iarăşi mă gândeam că odată şi odată omul trebue să moară. Dacă soarta ne-a dat în mâna lui Satan, nu ne mai rămâne decât să murim, căci eram destul de slăbiţi, doar sufletul se mai ţinea de noi. Deaceea m'am apucat să cercetez harta căilor ferate şi cât ar costa drumul.

La gara Kartalî cunoşteam o Moldoveancă de lângă Odesa, o femee bătrână şi fără o mână. Ea făcea serviciul de curieră la birourile din gară. Am aflat că fusese colonizată, pe timpul Ţarului Nicolai, în oblastul Piotr Paulski. In timpul revoluţiei, bolşevicii i-au omorît bărbatul şi un copil. Pe ea au bătut-o cu bâta în cap

şi peste mâini, rupându-i o mână. Biata femeie, care lucra de 30 de ani în gara Kartalî, mi-a spus cât costă trenul şi cât ar trebui să dau mită, pentru a primi biletul de tren fără legitimaţia specială, care se cerea pentru distanţe mari, spre Europa.

Acum aveam lămuririle trebuitoare, dar îmi lipseau banii de drum. Voind să plec cu orice preţ, m'am hotărît să vând bordeiul. Am făcut mai multe afişe şi le-am prins la piaţă, la cantină şi la depou, unde ştiam că nu vor ajunge oameni din secţia noastră, pentru a bănui ceva. In afiş am spus că e vorba de o casă cu două odăi, grajd şi două sănii de fân. A treia zi a venit un cumpărător, oferindu-mi 15.000 ruble, cu condiţia să aştept timp de o lună pentru bani. Dar eu mă grăbeam şi doream bani ghiaţă, ca să nu fiu descoperit. A patra zi a venit un pensionar, fost miliţian. Cu greu mi-a dat 12.500 ruble, însă bani în mână.

Am mers la primăria oraşului şi i-am făcut contractul de vânzare, plătind fiecare câte 150 ruble taxă. A doua zi am plecat la colhozul «Tobol», la 140 kilometri de Kartalî, unde se aflau nişte Moldoveni stabiliţi de mai multă vreme. La ei am găsit de cumpărat 32 de kilograme de grâu, pe care am putut să-l macin îndată la moara oraşului Kartalî, moară de vânt, cum e în toată Rusia, pentru poporul de jos. Numai pentru Stat sunt mori uriaşe, în care se intră cu vagoanele.

Venind acasă cu acea făină, am pus nevasta să facă nişte pâine micuţă, pe care am tăiat-o felii şi am uscat-o

din nou. Astfel am făcut un sac de pâine uscată pentru drum, știind că în tren nu se poate cumpăra nimic de mâncare. Uscarea pâinii a durat trei zile. In acest răstimp am fost la infirmeria Uceastului, cerând să mi se dea voie de a merge la doctor, fiind bolnav. Inainte fumasem într'adins un pachet de mahorcă pe nemâncate, și, când am ajuns la doctor, îmi hârâia pieptul ca o armonică. Am primit astfel șase zile de scutire dela lucru, pentru a sta la căldura; aceasta era în luna Februarie, pe un ger cumplit de-45°. Cu adeverința de scutire în mână, m'am dus la secție și am predat-o maistorului Baburin, căruia nu i-a părut bine, zicând:

«Te-ai învârtit de șase zile!»

Intors acasă dela secție, am dat de pensionarul comunist ce venise cu o sanie încărcată cu mobile, din care o parte le și băgase în bordei. Mobila o avea pe semne dela oamenii pe care-i omorîse, prin 1920-22, luându-le tot avutul. Avea două paturi, un dulap, două mese, scaune și două tablouri mari cu Lenin și Stalin. La vederea tablourilor mă gândeam că acum va fi dată jos cruciulița noastră de pe vârful casei. Soția mea plângea și spunea mereu rugăciuni. Amândoi eram cu frica în sân, dar nu dădeam înapoi.

In ultima noapte pe care am dormit-o în bordei, am visat pe părinții mei, amândoi îmbrăcați în haine albe. Mama măsura parcă pânză albă, iar tata parcă tăia pâine albă în felii. După ce mama a terminat de măsurat pânza, a început și ea să taie pâine albă ca zăpada. Eu cred în

unele vise. Părinții mei sunt morți încă din anul 1930, însă când îi visez, pentru mine e un semn bun. Când m'am trezit, i-am spus soției mele: «Dumnezeu Sfântul e cu noi!»

Am luat 1.000 de ruble cu mine și am plecat la gară, căutând femeea fără o mână, care îmi promisese că-mi va face cunoștință cu casierița. Găsind-o, bătrâna a intrat în biroul unde se dădeau bilete și, vorbind cu casierița, mi-a făcut semn să intru. I-am pus casieriței 500 de ruble în buzunar, ea făcându-se că nu bagă de seamă, și i-am spus unde vreau să plec: Cernăuți. Casierița s'a căutat mai întâi în buzunar, apoi a căutat pe hartă Cernăuții mei. A făcut socoteala și pentru trei bilete Kartalî--Cernăuți mi-a luat 540 ruble, câte 180 de fiecare. Era pe ziua de 10 Februarie 1947, la amiază, iar seara, la orele 11 aveam trenul spre Celiabinsk.

Am venit acasă și m'am pregătit de plecare. Comunistului i-am spus că plecăm spre Taşkent (la granița Persiei), adăogând:

«Iar tu, dacă vei sufla un cuvânt cuiva, să fii sigur că eu voi fi împiedecat să plec și casa tot nu va fi a ta. Tu să mă ții prezent timp de două săptămâni, oricine ar întreba de mine!»

Pensionarul comunist, de teamă să nu-și piardă casa, mi-a promis că va face precum i-am spus.

Când s'a făcut ora 9, ne-am făcut semnul Sfintei Cruci și am plecat toți trei spre gară, având de mers cam un kilometru și jumătate. Bagajul l-am pus pe o

săniuță de mână: două geamantane și doi saci-raniță. In drum spre gară, soției i se slăbiseră picioarele de nu știam ce să mai fac. O apucase frica; dar am avut noroc că drumul era bun. Am pus-o pe săniuță și am mers mai departe, iar Lenuța, ca un cățeluș, mergea pe lângă sanie.

Ajunși la gară, era ceasul 10, deci mai aveam o oră de așteptat până la plecarea trenului spre Vest. Fiind în toiul iernii, era un ger strașnic. Săniuța cu bagaj am lăsat-o mai la o parte, într'un colț mai întunecat, iar eu o păzeam pe delături. Soția mea cu Lenuța s'au băgat printre lume. Deodată veniră și-mi spuseră să sosește trenul. Am luat fiecare câte un sac în spinare drept raniță și câte un geamantan în mână, iar Lenuța o traistă mai mică, după puterile ei. Sania am lăsat-o pe peron și, cu ea, un șir întreg de suferințe...

DRUMUL SPRE ȚARĂ

Cum stăteam ca fiii nimănui, plutind parcă între cer și pământ, trenul a început să alunece pe liniile înghețate, luându-și viteză în adâncul nopții de Făurar. A doua zi, 11 Februarie după amiază, am ajuns cu bine la Celiabinsk. Când ne-am dat jos, am dat cu ochii de vreo 100 de câini dresați pentru graniță, sub conducerea câtorva ofițeri și soldați grăniceri, așteptând să le vină vagonul special. Atunci m'am gândit la granița pe care o aveam și noi de trecut...

La intrarea în gară, un milițian ne arătă o altă direcție spre care trebuia să mergem. Deodată ne-a trecut un fior rece, crezând că suntem prinși. Ajungând într'o sală mare, ni s'a cerut să cântărim bagajul, căci păruse prea mare. A trebuit să plătesc 80 ruble, pentru că aveam mai mult de cât se cuvenea pentru toți trei. Megafoanele anunțau să nu se intre în sălile de așteptare cu bagaj. Același lucru se spunea și 'n avizele din sălile de bagaje. Văzând așa, am dat o parte din bagaj la tren, oprind ce era mai trebuincios, căci, și intrarea în sală, cei se făceau controlul biletelor nu te lăsau cu bagaj mult.

Sălile de așteptare erau ticsite de lume, care, de zile întregi, aștepta trenul. In timpul nopții, furturile de buzunare și de mâncare băntuiau fără cruțare. Mereu se auzeau plânsete de femei și copii care umblau cerșind câte o bucățică de pâine. Timp de două zile cât am stat aici, am dormit pe rând, păzind ce mai aveam. După atâta așteptare, se anunță că vine un tren accelerat în direcția Moscova, pentru care trebuia plătit un supliment. Am luat suplimentul, și după trei zile și patru nopți am ajuns la Moscova, în gara Kubanski.

In gară, numai miliție pretutindeni, care ne arăta pe unde să mergem. Gara fiind distrusă în timpul războiului și acum fiind în refacere, erau numai schele. Din nou am crezut că de-acum suntem prinși. Dar cu gândul numai la Dumnezeu Sfântul, am ieșit cu bine din gară. Am luat un taxi ca să ne ducă la gara Kievski, la o distanță de vreo 25 kilometri. Eu m'am așezat lângă

sofer și soția la spate. Spunându-mi ceva pe românește, șoferul mă întreabă numai decât în românește: «Dv. sunteți Români?» Când i-am spus că da, mi-a spus că a fost doi ani în Cernăuți și că «ce frumoasă-i Bucovina!». I-am răspuns și eu cu aceeași admirație: «Frumoasă-i Moscova!» Dar el zice: «Moscova e frumoasă, dar țara nu!» Mai mult n'am mai putut vorbi, căci în drum s'a mai urcat unul, care mergea în aceeași direcție.

Ajunși la gara Kievski, i-am plătit câte 10 ruble de fiecare și ne-am dus să predăm bagajele. Dar ce bagaje? Niște pături vechi, niște pâslari vechi, niște haine vechi cu zeci de petece pe fiecare! Ce-aveam pe noi, la fel, toate vechituri! Toți trei eram îmbrăcați cu pantaloni vătuiți, având pe cap cușme rusești militare, cu urechi prinse pe sub bărbie. Orice cârpă am avut, o luasem cu noi, știind că acasă nu mai avem nimic.

Intrebând de trenuri, am aflat că primul pleca peste două ore. Dar eu am hotărît să rămânem două zile în Moscova, pentru a ne cumpăra niște haine europene, căci se apropia primăvara și nu aveam ce îmbrăca. Bani mai aveam dela vânzarea bordeiului. Luând metroul, am mers până la prima piață numită «Stalinski bazar», unde am cumpărat pentru fiecare câte un rând de îmbrăcăminte. Nu dela magazine, care nu existau, ci dela o cooperativă, în care lumea sta la rând ore întregi. Muncitorii care aveau bonuri primeau 3 sau 4 metri de stofă, sau, dacă nu se găsea stofă, primeau o pereche de pantaloni și, poate, și o haină, ori cel puțin o pereche de ciorapi.

Impărțeala se face la fabrică sau pe șantier, unde fiecare află ce are de primit, dar muncitorul care are acasă soție și copii mici, care nu pot munci, e nevoit să vândă pe piața liberă stofa sau haina primită, pentru a-și cumpăra cartofi sau niscai mei pentru pâsat, pentru a amăgi foamea copiilor. Mai totdeauna cumpărătorul e un comunist, care are cartelă dublă de alimente și care-și poate îngădui să cumpere și dela magazinul corpului diplomatic. Cumpărând pentru soție și fată rochii, basmale de cap și cămăși, am dat familiei altă înfățișare, căci de mult umblam toți în pantaloni. Le-am mai luat și câte-o pereche de cisme și șaluri de lână.

După două zile petrecute în Moscova, îmbrăcați mai binișor, m'am așezat iarăși la rând, pentru a viza biletele de tren, spre a putea continua drumul spre Kiev, Lemberg, Cernăuți. Am vizat biletele, plătind și suplimentul pentru accelerat până la Lemberg. Ne-am urcat în tren, iarăși cu teama că în orice moment am putea fi descoperiți la controlul miliției, cu toate că știam că trenurile de marfă și cele personale sunt supuse unui control mai serios decât cele de mare viteză. In Kartalî aflasem că nu se ridicase controlul de pe toate trenurile, mai ales pe teritoriile oblasturilor Sverdlovsk și Arhanghelsk. Aceste ținuturi păduroase sunt pline de lagăre de muncă, în care sute de mii de condamnați își blestemă viața, știind că nimic altceva nu-i așteaptă decât ceasul morții. De aceea oamenii se foloseau de cel mai mic prilej și, când scăpau de sub ochiul milițianului, căutau să ajungă

la primul tren. Astfel controalele pe aceste trenuri erau foarte dese. Fiind informat că la Nistru ar fi încă control sever, am ocolit oblastul Sverdlovsk, înconjurând astfel și Basarabia.

Din Moscova, am plecat deci în direcția Kiev. Gara Kievski din Moscova era deasemenea distrusă de bombardamentele germane. Toate gările și orașele prin care am trecut, erau numai dărâmături. Sute de vagoane stăteau încă răsturnate de pe linii, unele în șanț, altele la 10-20 metri distanță. Orașul Minsk, capitala Bielorusiei, parcă era o ruină din povești: nicio clădire nu rămăsese întreagă! Tot în gara Minsk am văzut patru vagoane pline cu oameni și păzite puternic. Călătorii spuneau că sunt partizani din partea locului, care prădaseră un tren, desbrăcând pe ofițerii ruși de tot ce aveau pe ei. Tot călătorii vorbeau că în Ianuarie 1947 fuseseră bombardate unele puncte din pădurile din jurul Minskului, în care s'ar fi aflat foarte mulți partizani. Incă pe când mă găseam la Kartalî, auzisem dela oameni care fuseseră în concediu că mulți locuitori din Ucraina și Rusia Albă au luat calea pădurilor, când s'au întors comuniștii la cârma Ucrainei, căci i-au pus să plătească dările către Stat pe doi ani în urmă: grâu, lapte, ouă, carne, etc. Bieții oameni nu aveau ce să mănânce ei, dar să mai dea la Stat! Dar dacă nu dădeau, erau arestați și închiși sub motiv că sunt... fasciști. Atunci nu le rămânea decât să ia calea pribegiei în păduri.

Tot în Kartalî povestind bieții Ucraineni necazurile

de-acasă, unul spunea că la ei în colhoz, la primărie, s'a găsit într'o dimineață o găină spânzurată, cu un bilet atârnat de gât pe care sta scris: «Nu mai pot să fac atâtea ouă câte prevede norma, mai bine îmi iau viața!»

In gara Kiev am schimbat trenul pentru Lemberg. Imi părea bine că era noapte și că becurile luminau slab, gara fiind în reparație și plină de schele. Era lume multă și miliția nu dădea prea mare atenție dacă cineva are sau nu prea mult bagaj. In noul tren am avut norocul să găsesc loc într'un compartiment în care nu mai erau decât trei inși. Mi s'au părut cam suspecți, pentru că erau toți bine îmbrăcați și cu piepturile pline de decorații. Din prima clipă m'au întrebat de unde viu și unde merg. Le-am răspuns că sunt un refugiat din Nordul Bucovinei, plecat încă din primele zile ale războiului... Am fugit de Hitler, fiindcă eram înscris în partidul comunist și acum, în deplină cunoștință a Constituției staliniste, mă întorc în provincia mea, unde sper să pot face mult pentru Statul socialist...

Cu o căciulă comunistă caucaziană, cu o panglică roșie în vârf, îmbrăcat cu o scurtă de postav american cumpărată la Moscova, iar în picioare cu cisme noi militare rusești, aveam o înfățișare de comunist de rând. Le-am spus o mulțime de minciuni, cu emoție și entuziasm, fără ca ei să priceapă că eu îmi dădeam seama pe cine aveam în față și făceam totul numai de frică. In scurt timp le-am câștigat prietenia, căci din când în când mă băteau pe spate... Terminând cu Constituția

care-mi mâncase zilele, unul din ei a deschis o valiză, a scos dintr'o cutiuță niște bomboane și ne-a dat soției mele și mie câte două, iar Lenuței, care era sus în pat, o mână plină. Apoi au început să povestească și ei că se duc la oblastul Lwow pentru organizarea colhozurilor, căci după trei luni de activitate în Polonia, numărul țăranilor înscriși era încă foarte redus. Insă acum, cu noile deportări și arestări, se vor înscrie cu siguranță toți cei ce vor mai rămânea...

Politrucul îmi vorbea foarte ales, căutând cuvinte cât mai comuniste, dar inima în mine nu-și mai găsea locul auzind de noi deportări și arestări... Cu voia lui Dumnezeu Sfântul, trenul se apropiase de gara Lemberg, unde tovarășii mei de drum au coborît, salutându-mă ca pe un superior... Iar eu, parcă mă răcorisem și mai trăiam odată, gândindu-mă la carnetul din buzunar cu litera «P».

In Polonia, se vedeau prin gări sute de săteni cu săniile încărcate de butuci aduși de la distanțe mari, cu destinația Rusia. Acestea erau corvezile premergătoare colectivizării, pentru care veniseră și cei trei politruci din tren. Am văzut și aci foarte multă lume înfometată, venită din Ucraina și Basarabia, cu saci plini de rufărie, pe care voiau s'o schimbe pe mâncare. In 1946, în Polonia plouase și tot se mai găsea pela țărani câte ceva de schimbat, în timp ce în Ucraina și în Basarabia fusese mare secetă în acel an.

In gara Lemberg, dărâmată și ea, multă lume aștepta pe lângă ziduri: unii să vină trenul, dar cei mai mulți

să vină moartea, căci nu mai puteau suferi foamea. Birourile gării se aflau printre dărâmături, despărțite cu garduri de scânduri, iar în sălile de așteptare ningea ca afară. Totuși erau pline de oameni, printre care ne-am strecurat și noi. La o ușă, unde se făcea controlul biletelor, niște borfași de meserie mi-au tăiat sacul din spate, scoțând mai multe bucăți de pâine uscată, pe care o aveam încă din Siberia. Am dat eu alarma, dar din cauza sgomotului ce-l făceau alți flămânzi în înțelegere cu cei ce mă furau, strigătul meu nu se mai auzea. In lupta cu acești răufăcători, am fost salvat de un milițian al gării, care mi-a făcut loc să ies dintre ei. Astfel de «lovituri» erau obișnuite. Acești nefericiți nu erau bandiți de meserie, dar foamea și lipsa de bani îi împingeau la crime. Pentru o bucată de pâine, de multe ori se omorau chiar între ei.

In piață se găseau alimente, dar erau foarte scumpe. Un cartof de mărimea oului de gâscă, costa 5 ruble. O farfurie de ciorbă de cartofi costa 12-15 ruble, iar salariul unui lucrător la tăiat pădure, la încărcat butuci în vagoane, etc., era de 10 ruble pe zi ... Imbrăcămintea era foarte ieftină, pentru că lumea scotea la vânzare și ultima țoală, ca să nu moară de foame. Cine nu mai avea ce vinde trebuia să moară de foame, sau să omoare pe alții ca să trăiască el. Toată lumea în Polonia era mâhnită și scârbită de viață, nefiind obișnuită cu metodele comuniste rusești.

După două zile de ședere în Lemberg, am reușit să vizez biletele, pentru a putea pleca la Cernăuți. Ieșind pe

peron pentru a ne îndrepta spre tren, dădurăm de un grup de milițieni care făceau controlul actelor. In acel moment am crezut că s'a terminat cu noi, dar norocul nostru a fost că, la înghesuială, un copil căzuse în apă și îl călca lumea în picioare. Copilul țipa și în timp ce miliția se ocupa cu salvarea lui, noi ne-am strecurat și ne-am urcat în tren. In vagoane nu se vedeau decât oameni care se uitau cum să fure câte un geamantan sau o traistă, în care bănuiau că vor găsi ceva de mâncare.

SOSIREA ÎN CERNĂUȚI

Trenul a pornit și în zorii zilei următoare am ajuns la Cernăuți. In gara mare nu mai erau luminile electrice de pe vremuri, ci numai câteva felinare, ici și colo, în fața gării, iar pe peron, nimic. La un moment dat am fost opriți de un milițian, care ne-a deschis ușa și ne-a băgat la miliția gării, pe mine și soția mea, pe copilă lăsând-o afară. Înăuntru ne-a prezentat unui sublocotenent de miliție, spunându-i că avem prea mult bagaj și pe loc ne-au pus să deschidem valizele. Dar văzând că nu aveam decât vechituri, ne-au lăsat să plecăm. Frica mea era că-mi vor cere actele și astfel tocmai aici se va termina cu noi. Dar din fericire n'a fost așa.

Ieșind din biroul miliției, ne-am îndreptat spre sala de așteptare, unde cu greu am putut deschide ușa, de lumea care dormea pe jos, unul peste altul, de zile întregi. Toți erau din Basarabia și veniseră în Nordul Bucovinei

după mâncare, la cumpărat sau la cerșit. In ultimele zile, miliția le interzisese de a mai veni în Bucovina de Nord, din cauză că în apropiere se afla frontiera. Unii mergeau într'adevăr în județul Storojineț și intrau în păduri, de unde treceau în România sau se alăturau partizanilor localnici, care atacau cooperativele de Stat sau prădau pe comuniști. Aceste lucruri mi le-au povestit niște Basarabeni, care fuseseră înapoiați din Storojineț și acum stăteau în gara Cernăuți, în speranța că le vor da totuși drumul să meargă la cerșit.

Făcându-ni-se foame, am deschis valiza să scot câteva coji de pâine. Deodată am fost înconjurat de lume, care era cât pe-aci să ne omoare. Inghesuit și asaltat din toate părțile, a trebuit să împart tot ce-aveam în valiză, vreo 3 kilograme de pâine uscată. Când s'a luminat de ziuă, am plecat singur în oraș, lăsând soția cu fata lângă bagaj, deoarece primul tren spre Adâncata era abia la ora 8 seara.

Mergând dela gara mare în sus, spre Piața Unirii, am văzut tramvaiele înghețate pe linii, care pe unde le prinsese zăpada dela începutul iernii. Pe ici pe colo era deschis câte un magazin de Stat, dar nu aveau altceva de vânzare decât tablouri cu portretele celor din Kremlin, petrol, sare și chibrituri. La toate se vedeau șiruri lungi de oameni, care așteptau la rând ore întregi. Pentru a primi un litru de petrol și 2 kilograme de sare, trebuia să iei și un tablou al lui Stalin sau Lenin, altfel nu primeai nimic. Prin oraș, mai toată lumea umbla cu haine de vânzare subsuoară.

Pe o stradă, în apropiere de fostele cazărmi ale regimentului 17 Obuziere, pe ambele părți, trotoarele erau pline de mobilă scoasă la vânzare, pe o distanță de câțiva kilometri. O masă frumoasă sau un bun dulap pentru haine puteau fi cumpărate cu 100 ruble, iar o pâine de un kilogram și jumătate costa tot 100 de ruble. Un covor, care în timpurile normale costa 3000 lei, îl puteai lua acum cu două pâini, adică cu trei kilograme de pâine.

Toate firmele erau scrise în rusește, iar zidurile erau pline cu portrete de păgâni. In general, viața era ca și în alte părți ale Rusiei, cu deosebirea că aici mai auzeai din când în când vorbindu-se și românește.

Intorcându-mă la gară, aflu dela nevastă că între timp muriseră doi oameni. Din ordinul milițianului ei fuseseră duși într'o odaie unde se aflau mai mulți morți de foame, ca și cei doi. Oamenii fiind istoviți, îi vedeai cum mergeau pe stradă și deodată se împleticeau, cădeau jos, unde, neputând să se mai scoale, își dădeau sufletul.

Apropiindu-se ora 8 seara, am intrat și eu în rând ca să scot bilete pentru Adâncata. La ghișeu, casierul, când i-am cerut trei bilete pentru Adâncata, m'a întrebat dacă am pașaport de zonă și m'a trimis la miliție să-mi elibereze o adeverință, pe baza căreia îmi va da biletele ...

Intelegând cum stau lucrurile, mi-am luat bagajul și am plecat la un Evreu, cunoscut nouă, unde am rămas să dormim noaptea. A doua zi am plecat pe jos până la marginea orașului, la șoseaua care, trecând pe lângă Tereblecea, duce la Siret. Aici am găsit o sanie, care

mergea în comuna Stăneștii-de-Sus, vecină cu comuna mea, Tereblecea. Stând de vorbă cu proprietarul săniei, am înțeles tot ce se petrecuse în satul meu: foame și iar foame!

In comuna Valea Cosminului, pe care o cunoșteam bine dinainte de a fi fost deportat, am văzut numai ruini. Ici-colo câte o casă, în care mai locuia câte o ființă sau două. L-am întrebat pe călătorul cu sania, unde-s locuitorii de-aici? Mi-a spus că o parte au fost deportați în Siberia în anul 1941, alții s'au retras odată cu armatele române, fugind în România, de teamă să nu-i deporteze Rușii. Casele lor le-au cărat comuniștii la Cernăuți, pentru foc, spunând că dela cei ce nu-i iubesc, nu trebuie să rămână nicio urmă!

In Tărășeni, care e la jumătatea drumului spre Tereblecea, îi obosise omului calul și a oprit să-i dea ceva de mâncare. In timp ce calul mânca, m'am dus cu copila la o casă apropiată, pentru a se încălzi puțin. Acolo am găsit trei oameni vorbind de sărăcia lor. Spuneau că mereu îi silesc să formeze colhozuri, dar ei nu vor, în speranța că se vor schimba lucrurile... Era la 27 Februarie 1947, când «flămânzii tot mai visau codri!» Dela ei am aflat că în comuna vecină, Dumbrava-Roșie, fusese omorît, cu o săptămână înainte, președintele cooperativei. I-am întrebat de ce a fost omorît și mi-au răspuns foarte simplu: «Fiindcă a fost comunist!»

M'a mirat mult vorba lor deschisă, pentru că în timpul cât am trăit în Siberia, nu am auzit pe nimeni vorbind

contra Statului în fața unor necunoscuți. I-am întrebat dacă numai acela a fost omorît, și ei mi-au răspuns: «Sunt ei mai mulți, dar le vine rândul la toți!» Mulțumindu-le frumos, am plecat la sanie și ne-am urmat drumul spre Stăneștii-de-Sus.

Aci, trecând pe lângă locuința unui vechi prieten, am intrat să-l vedem, iar el ne-a oprit peste noapte acolo. Bucuria revederii a fost nemărginită și-am stat mult de vorbă cu prietenul Vasile Aurite, care mi-ar fi povestit zile întregi. Mi-a spus cum murise lumea de foame și cum toamna trecută, cota fiind prea mare, le-au luat până și ultimul bob.

Dimineața ne-am urmat drumul spre Tereblecea, lăsând copila la prietenul Vasile. Trecând prin pădurea Stăneștilor și prin pădurea Tereblecei, care se întindeau pe zeci de kilometri, îmi aminteam cât fag și brad aveau pe vremuri. Acum pădurea fusese tăiată toată și o căraseră «tovarășii» în Rusia. Cât vedeai cu ochiul, era un câmp deschis. Aici a fost pe vremuri Codrul Cosminului, din care azi a rămas numai tufa...

IN SATU'N CARE M'AM NĂSCUT...

Intrând în Tereblecea, pe șoseaua județeană, și mergând cam o mie de metri prin comună, nu ne-am întâlnit cu nimeni, parcă era pustiu. Toate casele erau nevăruite și mare parte dărâmate la pământ. Indreptându-ne spre

ulița noastră, deodată aud că mă strigă cineva din urmă. Dar cine era? Vasile Crețu, cel care mă denunțase Rușilor în 1940, că ajutasem pe Români să treacă în România! Alergând după noi, ne-a îmbrățișat și sărutat pe amândoi... Eu am vorbit cu el, dar soției îi pierise glasul văzând că, după atâta trădare, mai are obrazul să vină în fața noastră.

Apropiindu-ne de gospodăria noastră, am intrat la un cumătru, Nicolae Cosâc, la care au mai venit și alți vecini. Ne uitam unii la alții cum ne schimbaserăm în timp de 6 ani, de ne păream străini. Toți ne priveau de parcă ne-am fi întors din mormânt. Femeile au început să plângă, dar eu, neputând plânge și nici a le privi, am plecat să-mi văd casa. Când am zărit-o, mi s'a făcut părul măciucă: un schelet și în jurul lui nimic! Nici grajd, nici șură, nici coteț; până și pomii se uscaseră! Apropiindu-mă mai mult, cu toată căleala ce-o căpătasem din amarul vieții, am început să plâng ca un copil. Casa nu mai avea nici uși, nici ferestre; înlăuntru nimic, iar tot ce fusese în fața casei, era acum distrus. Totul era pustiu, numai într'o odaie locuia un Basarabean, care plecase din Basarabia din cauza foamei.

In fața acestei priveliști, mi se rupea inima și nu mă mai puteam opri din plâns. Am sărutat pereții casei și ușa odăii în care locuia necăjitul de Basarabean și am plecat. Bietul om a venit la mine sa mă mângâie, spunându-mi să nu fiu mâhnit, căci toată lumea este în nevoie, și să fiu mulțămit că sunt încă în viață și sănătos. Mi-am dat seama că are dreptate, dar aceasta mi-a făcut

și mai rău. Mi-a spus că-l pusese cumnatul meu, Nicolai Cosâc, să stea în casă și s'o îngrijească până când mă voi întoarce eu, ceeace-mi spusese dealtfel și cumnatul. Basarabeanul mi-a povestit apoi cum, cu două săptămâni înainte, la 14 Februarie 1947, fusese acasă în județul Tighina, și a văzut că foarte multă lume murise de foame. Oamenii și-au mâncat tot ce aveau: cal, vacă, câine, mâțe... Cei care s'au înscris în colhoz, au căpătat câte 40 kilograme de orz sau ovăz, dar ceilalți n'au căpătat nimic. Acum mor și cei înscriși în colhoz, fiindcă cele 40 kilograme s'au terminat demult. Au săpat toate rădăcinile de prin bălți și le-au mâncat, dar și acestea s'au terminat. Văzusem și auzisem multe, dar spovedania bietului Basarabean despre sfârșitul lumii care se abătuse asupra țării noastre, asupra unui popor creștin, cuminte și nevinovat, mi-a sdrobit inima. Cât ții arma în mână, te poți apăra sau muri ca un om, nu ca acuma... de foame.

A doua zi am fost poftit la masă la un vecin, care mi-a împrumutat sania cu un cal, să-mi aduc copila și bagajul din Stănești-de-Sus. In răstimp se aflase în comună de întoarcerea mea și a trebuit să mă prezint la oficiul miliției, declarând că sunt venit din Siberia și că am fost eliberat definitiv. Dar politrucul întinse mâna să-i dau actele. I-am spus că acte de eliberare am primit, dar că mi s'a furat în gara Lemberg portofelul cu actele și 200 ruble. Ca dovadă i-am arătat buzunarul dela pantaloni tăiat. S'a uitat lung la mine și mi-a spus că aici e zonă de graniță și că nu pot trăi fără acte în regulă.

Ei nu-mi pot da niciun act, până nu primesc o copie dela N.K.V.D.-ul din Kartalî.

Am promis că voi scrie îndată și, peste o lună, când voi fi primit copia, voi prezenta-o. Mi-a notat numele și data sosirii din Siberia și mi-a dat drumul. Indreptându-mă spre casă, îmi păream ca un nou venit pe lume, fără noroc: totul distrus; miliția va sta cu ochii pe mine; luna va trece și eu nu voi avea de unde să-i aduc acte; să trăiesc, n'aveam cu ce ...

Prima Duminică ne-am dus la biserică, pentru a ne spovedi, că nu ne mai spovediserăm de șapte ani. După slujba religioasă am stat de vorbă cu mai mulți oameni, întrebând dacă pot și vor să mă ajute cu câte ceva, eu ne mai având nimic. Bieții oameni au început, pe rând, să-mi povestească fiecare necazurile lui cu noul primar... In comuna fruntașă Tereblecea se afla primar, în 1946, un anume Bobu, care se trăgea dintr'o familie de Țigani. Bunicul lui, fierar-cârpaci, se despărțise de șătrarii lui, rămânând la marginea comunei Stârcea. Tatăl primarului cânta cu vioara prin cârciumi, iar feciorul lui, care în 1946 avea 23 de ani, fiind bun de gură, ca toți Țiganii, la o adunare din Tereblecea a strigat mai tare ca alți netrebnici «Trăiască Generalâsmul Stalin!» și aceasta a fost de-ajuns pentru a fi numit «primar al comunei Tereblecea». «Dă, Doamne, bine: dă-i calicului bâta în mână, ca el să-ți dea cu ea în cap!», spuneau oamenii. Noul primar, împreună cu un plutonier major rus, și întovărășiți de o echipă ca și ei, umblau prin comună din

casă în casă, făcând perchiziție, pentru a stabili câte bucate are fiecare și cât datorește Statului, ajungând astfel să mărture și ultimul bob. Celor ce n'aveau grâne, le dădea un termen să aducă chitanța de predarea cotei.

Dacă omul nu voia să ajungă din capul locului la închisoare, își lua hainele în saci și pornea la drum, spre Polonia, pe la Lemberg sau la Stanislav, unde le schimba pe nimic. Tot ce căpăta ca cereale în schimb, le preda la primăria locală, care-i elibera chitanța de achitare a cotei. Această chitanță o prezenta apoi la primăria din comuna în care locuia. Cine nu achita cota, era ridicat și băgat la închisoare până-și achita datoria. Așa au pățit trei cumnați ai mei: Ioan Olariu, Ştefan Vasilași și Sârbu Socaciu.

Cota comunei Tereblecea fusese fixată la 32 vagoane de cereale pe an, pe care se înțelege că țiganul a ridicat-o îndată. Cu echipa de măturători ai comunei a reușit să înmagazineze, în biserica germană din sat, 39 vagoane pentru Stat. Pentru cele 7 vagoane în plus, Bobu a fost publicat în ziarul «Republika Moldavskaia», care a scris că Tereblecea, în frunte cu «vrednicul» primar Bobu, a donat Statului 7 vagoane de cereale peste cota obligatorie. Bobu a ieșit astfel primul pe raion.

Ziarul nu scria niciodată câți mureau de foame și câți plecaseră din comună din cauza foamei. Un cumnat al meu, Sârbu Socaciu, mobilizat la spitalul din localitate, spunea că spitalul nu mai dă mâncare bolnavilor și de aceasta trebuia să se îngrijească familia. Cine nu mai avea

pe nimeni, nu-i rămânea decât să moară de foame. Drumurile erau pline de cerșetori, care se mulțumeau cu câte un cartof sau cinci-șase boabe de grâu, ca să-și astâmpere foamea.

Puțini mai erau aceia care mai aveau un cal sau o vacă. Dar trebuiau să ia acoperișul dela șuri și grajduri, să taie paiele, pe care le amestecau cu muguri din pădure sau cu pir din pământ, și să dea astfel de hrană vitelor. Pirul îl mâncau și oamenii, care erau chiar mulțumiți când îl găseau.

Primăvara, la semănat pe câmp, vedeai ici-colo câte un om sau o femeie săpând pământul și punând cu mâna câte un grăunte de porumb, nu ca altă dată, când oamenii aruncau cu mâna plină ...

Vitele care mai erau, nu mai puteau trage la plug, pentru că mergeau câte 20-30 de pași și cădeau jos; în timpul iernii fuseseră muncite flămânde, la pădure, departe, în județul Storojineț, la Berhomet și Cupca, la căratul butucilor. Din toată averea îmi mai rămăsese și mie o iapă, pe care am găsit-o la cumnatul Ion Olariu, dar nu se mai putea scula de jos. Toată iarna o munciseră la butuci, iar primăvara, fiind eu acasă, a murit.

Ascultând ce spuneau oamenii și văzând eu însumi cum stau lucrurile, mă gândeam cum să fac un pas înainte spre granița României. Totuși, când veneau rudele și prietenii pe la mine, spunându-ne necazurile unii altora, și când lucram fără să mă mai gândesc în altă parte, parcă nu-mi venea să mă despart din nou de satul în care

m'am născut și în care-mi petrecusem copilăria și tinerețea... Apoi mai umblau fel de fel de svonuri. Unii spuneau că Rușii se vor retrage până la Prut, alții că ar fi auzit dela ofițeri ruși că în curând va începe un nou război, și altele. Și așa vorbeau oamenii, ca să mai uite foamea, care ne încovoia din zi în zi tot mai mult la pământ.

«OAMENII DIN PĂDURE»

Intr'o bună zi am plecat la Storojineț, în speranța că aș putea găsi ceva făină sau cartofi de cumpărat, căci acasă nu mai aveam ce mânca. Prinzându-mă noaptea în Iordănești, m'am oprit aici să dorm, și cum în Bucovina oamenii sunt milostivi, la prima casă la care am întrebat de mas, am fost primit cu bine. Era acolo un bătrân ca de 65-68 de ani, căruia m'am jeluit ca unui tată, spunându-i tot ce pătimisem. Moșului i s'a deschis inima și mi-a spus și el că patru feciori ai lui și baba i-au fugit în România.

Tot el mi-a spus că în păduri sunt oameni care trăiesc mai bine decât dânsul. Oamenii din păduri vin noaptea și ridică din cooperativă tot ce găsesc mai bun și nu rareori iau cu ei și pe câte un primar sau secretar al partidului comunist.

— Și ce fac cu el, moșule?

— Ce să facă, îi taie limba și-i scot ochii, și tot în timpul nopții îl aduc înapoi!

— Apoi, moșule, ăștia sunt partizani!

— Apoi, eu nu știu ce sunt, știu numai ce spune lumea, că fac bine ceeace fac... Astă toamnă (1946) oamenii n'au dat toți cota către Stat, fiindcă n'au fost lăsați de cei din pădure... Oamenii porniseră cu căruțele încărcate spre Storojineț, sub conducerea unui delegat comunist, care mergea călare în fruntea convoiului și cu un steag roșu în mână. In care, se găsea câte un tablou al lui Stalin sau vreunul din acelea cu barbă (adică Marx sau Engels), cum spunea moșul. Și cum se apropiau de Storojineț, le-au ieșit înainte oamenii pădurii. Au luat cu ei pe delegatul cu steagul roșu, iar căruțașilor le-au poruncit să se întoarcă acasă, altfel îi împușcă... Tot ei, în partea cealaltă a Storojinețului, au deșurubat linia ferată pe care trecea trenul cu cereale spre Rusia. Altă dată aceiași oameni din pădure au răpit pe prefectul județului Storojineț, un fost cismar, și l-au dus în pădurea de lângă comuna Ispas, unde l-au judecat cum judecase și el ca primar și prefect, spânzurându-l cu picioarele în sus și trecându-i prin limbă o sârmă, de care au atârnat o secere și un ciocan...

Aceștia erau oamenii pădurii, de care mi-a vorbit moșul din comuna Iordănești, dar mi-a fost dat să întâlnesc mai târziu și un tânăr, care fusese mult timp partizan prin pădurile Storojinețului și care-mi povestea lucruri asemănătoare. Cu moșul am stat de vorbă până noaptea târziu, iar în zorii zilei am pornit mai departe, spre Storojineț, trecând prin fostele moșii ale lui Flondor și Grigorcea, care erau toate semănate în bună stare, pentrucă aceste moșii deveniseră ferme de Stat. Așa mi-am

dat seama că Rușii nici nu se gândeau să se retragă din Bucovina, cum sperau și vorbeau consătenii mei.

Ajuns la Storojineț, am văzut că pe piață nu era pâine și nici cartofi de vânzare. Pe la amiază a venit un om cu un sac de vreo 45 kilograme de hrișcă. Lumea s'a îngrămădit în jurul lui ca la aghiazmă, întinzându-i toți odată mâna cu bani, să le dea cât vrea, numai să le vândă. Cu mare greutate a izbutit omul să împartă câte 2 kilograme de cap, cu prețul de 35 ruble kilogramul. Când să-mi vină și mie rândul, hrișca se terminase.

Văzând că nu-i nimic de cumpărat în piață, am plecat. Pe drum am găsit să cumpăr niște var, dela un om care lucra la cuptorul de Stat dela Crasna. De fapt nici var nu prea se găsea. Varul care se fabrica era pentru Stat, iar casele oamenilor rămăseseră așa cum erau din vremurile bune ale României. In toată Rusia e la fel: oamenii văruiesc, dacă prin apropiere se află vreun deal cu pământ galben sau alb; cu acest pământ își muruiesc casele țărănești.

Am venit acasă flămând și necăjit. Mai aveam câteva kilograme de secară din cele pe care mi le dăduseră oamenii, când am venit din Siberia și acum stam de vorbă cu soția, ce-i de făcut: de semănat nici vorbă nu putea fi. Mă gândeam să pun cu mâna vreo jumătate de hectar de porumb, dar n'aveam nici sămânță, nici sape, nici plug și... nici boi ca să-i înjug, vorba cântecului... Scăpasem din Siberia și acum eram amenințat să mor de foame acasă la mine...

De multe ori vorbeam cu oamenii din sat despre cei rămași pe veci în Siberia. Dela unii care mai erau în viață se primiseră scrisori, dar nu se mai știa dacă în răstimp nu muriseră și ei... Venea vorba de Toader Nimigeanu, Zaharie Nimigeanu, Niculai Nimigeanu, Toader Nimigeanu (zis Faladupă), Sârbu Nimigeanu, Avrente Nimigeanu, Dumitru Nimigeanu, Pintelei Nimigeanu, Trucași Nimigeanu, Gheorghe Nimigeanu, Constantin Nimigeanu (a Pavel), Ananie Nimigeanu, Vasile Nimigeanu (a Ion), Domete Nimigeanu, Micon Țigâră, Simion Dubău, Ilie Loga, Panfir Epure (cu trei feciori), Maftei Gavriloae, Vasile Tcaciu, Alexe Gabor, Ilie Bulai, Sârbu Moțoc, Dumitru Vasilași, Alexandru Zegrea, Constantin Panciuc, Pavel Iepure, Ioan Toderiuc, Lazăr Şlencu, Pintelei Zaiți, Milete Ciuprun, Carpăn Zegrea, Toader Panciuc, Toader Panciuc a lui Chituță, Lazăr Zotec, Ilie Socaciu, Dumitru Aurite, Cozma Şlencu, Vasile Panciuc, Vasile Dubău a lui Pavel, Vasile Ciopei, Vasile Dubău a lui Toderiță, Manole Belciug, Orest Maior, Micon Puiu, Leon Socaciu, Iosip Țigâră, Leon Pascari și Ianu Husari (Polonez). Pe lângă acești capi de familie, mai era o mulțime de femei și copii, peste 200 suflete...

PLANURI DE FUGĂ ÎN ROMÂNIA

Se împlinise de mult luna de când venisem din Siberia și mă așteptam ca într'o noapte să fiu ridicat din nou de N.K.V.D., după cum auzisem că se și întâmplase

cu alții în situația mea din raionul Herța, din fostul județ Dorohoi. In cele 45 de zile cât am stat în comună, miliția a luat pe Natalia Cozma Olariu, femeie cu un copil mic, de alăptat, ducând-o nu se știa unde, iar copilul rămânând în seama străinilor. Aflând toate acestea, m'am hotărît: ori viu în România, ori mort la graniță! Am început îndată să caut locul pe unde aș fi putut trece în România, deoarece paza la frontieră era foarte întărită.

Lipsind zile întregi de-acasă, un vecin și văr al meu m'a urmărit și a înțeles că vreau să fug în România. Cu primul prilej, a venit la mine și mi-a spus că fără el nu pot fugi... Ca să nu cad în vreo cursă, i-am răspuns să nu aibă nicio teamă că am să fug, căci sunt urmărit de N.K.V.D. Văzând însă că întradevăr vrea și el să fugă, m'am hotărît să fugim împreună. Am intrat în vorbă cu un locuitor care avea casa la un kilometru de graniță. A te apropia de graniță la Ruși e ca și când ai vrea să te apropii de poarta raiului, aceasta mai ales pe valea Siretului. In timpul zilei sunt posturi de observație așezate pe stâlpi înalți de 10 metri, la distanță de 3-4 kilometri unul de altul. Dacă te apropii la un kilometru de graniță și privești spre România, în scurt timp te pomenești cu doi grăniceri călări, că vin în galop dela Comandament și te iau cu ei, chiar dacă te găseai la munca câmpului. Te luau și te chinuiau să spui de ce te-ai uitat spre România. Vărul meu și cu mine aveam familiile după noi: eu soția și o fetiță, iar vărul Leon Nimigeanu, soția și două copile mici, una de

4 și cealaltă de 1 an și jumătate. A trebuit să căutăm o cale de a ne apropia de casa aceea de lângă graniță. Ca să ajungi la graniță, trebuia să treci prin mai multe «vămi», dat fiind că pe o distanță de 30 kilometri dela graniță spre interiorul țării se întinde așa zisa «zonă de graniță», care, la rândul ei, e împărțită în trei zone: zona nr. 1 cuprinde primii 5 kilometri dela graniță, zona nr. 2 dela kilometrii 6-10, zona nr. 3 dela 10-30. Toți locuitorii acestor zone au carnete de identitate speciale. Dacă vine cineva din zona nr. 2 în zona nr. 1, e legitimat numai decât de agenții comuniști, recrutați din pleava satelor, care cunosc pe toți oamenii din sectorul lor. Cine vrea să meargă într'unul din aceste sate de pe graniță, are nevoie de o adeverință dela primărie și dela șeful miliției locale, în care se arată plecarea și sosirea; dar nu oricine poate primi o astfel de adeverință. Inainte de plecare ești întrebat pentru ce mergi și la cine. La întoarcere, dacă ai întârziat cât de puțin și te-au prins agenții, ești dus la miliție și cercetat: unde ai fost, cu cine și ce ai vorbit, de ce ai întârziat, etc.... La fel era întrebată persoana cu care ai stat de vorbă și dacă nu se potriveau declarațiile, erau arestați amândoi.

Zona de graniță e împânzită cu sârmă ghimpată, camuflată; cine nu știe rostul, calcă pe ea, ceeace pune în mișcare soneriile instalate din loc în loc. La fiecare kilometru sunt 2 grăniceri în post fix, la fiecare 5 kilometri o patrulă cu câini, afară de santinelele fixe. Noaptea, santinelele aruncă din când în când rachete luminoase,

care fac să se vadă la mari distanțe. Mai înapoi, spre interiorul țării, sunt alte posturi fixe, rânduite în zigzag față de cele din linia întâia. La marginea satelor și la răscruci, alte posturi. Prin sate, în timpul nopții, agenții legitimează pe oricine, întrebând de unde vii, unde te duci, cu cine te-ai întâlnit sau pe cine vrei să întâlnești.

Cu toate aceste greutăți, am reușit să ne apropiem de casa de lângă graniță. Am pus femeile și copiii în coșul unui car; pe coș am pus mai multe scânduri și o parte din acoperișul unei case, ca să se creadă că e vorba de o mutare. Marfa de pe car aparținea într'adevăr stăpânului casei de lângă graniță, iar noi am plătit căruțașului ca să ne ia până la acel punct, altfel n'am fi putut ajunge până acolo cu femei și copii mici. Era pe înserate. Căruțașul mergea cu carul înainte, iar eu cu Leon la o sută de metri în urmă. Căruțașul era din zona nr. 1 și avea carnetul respectiv. Dacă ne-ar fi ieșit grănicerii înainte, el se putea legitima în regulă, iar noi am fi dispărut din drum.

Se întunecase destul de bine când, la vreo 200 metri de casă, ni se răsturnă carul într'un șanț. De ce ne temusem, adică să nu facem sgomot, nu scăpasem. Fără să mai stăm la gânduri, am scos copiii din car și fără să mai ținem seamă că soției vărului meu, Veronica, îi intrase un cui în mână, am fugit îndată să ne ascundem. N'am apucat să dispărem noi, că grănicerii au și sosit să vadă ce s'a întâmplat, ajutând apoi omului să-și scoată căruța din șanț și s'o încarce din nou.

Noi am ajuns în acest timp în casă, dar n'a trecut mult și am auzit câinii lătrând afară. Repede ne-am ascuns într'un grajd de lângă casă. Cine era? Doi grăniceri, care veniseră să bea apă la fântâna din apropiere. Trecerea în noaptea aceea era cu neputință, deoarece nu știam unde sunt posturile fixe. Ne-am hotărît deci să rămânem până a doua seară. Dimineața ne-am urcat în podul casei, de unde puteam vedea cum și de unde se schimbă posturile fixe. La un moment dat, zărirăm doi grăniceri călări care se îndreptau spre casa noastră. Apropiindu-se, am văzut că erau ofițeri veniți să controleze arătura de lângă graniță, fiindcă acolo o fâșie, lată de 12 metri, e arată pe toată lungimea granitei. Arătura se boronează în fiecare săptămână, ca să fie tot timpul proaspătă, pentru a se putea recunoaște urma fugarilor în spre România. Ofițerii veneau pe lângă arătură în direcția noastră, îndreptându-se deodată spre casă. In acel moment ne-am speriat, crezând că vin să facă perchiziție. Din fericire însă, în apropiere de casa noastră păștea niște oi în zona interzisă și ofițerii veniseră să ia oile. Au chemat mai întâi pe stăpânul casei, punându-i în vedere să nu calce în zona oprită că va fi rău de el, și apoi au luat oile și pe cei doi copii care le păzeau.

*

Toată ziua am stat în podul casei, observând orice mișcare a grănicerilor. Seara când s'a întunecat, am ieșit cu toții afară, cu gândul de a porni spre graniță.

In momentul în care am observat că grănicerii se așezaseră jos, când voiam să plecăm, deodată copilul cel mic al lui Leon Nimigeanu începu să plângă. Distanța dintre posturile grănicerilor fiind numai de un kilometru, înseamnă că depărtarea dela noi la cel mai apropiat post ar fi fost, în cel mai bun caz, 500 de metri și de la această distanță plânsul copilului s'ar fi auzit. Trecerea în aceste condiții era cu neputință. Eu eram hotărît să plec cu familia mea, dar Leon m'a rugat să rămân până a doua seară, căci nu va lăsa copilul să doarmă în timpul zilei și seara fiind obosit va trebui să doarmă «dus», așa încât vom putea trece cu bine. «In cazul când copilul va plânge iarăși, eu îl înăduș», a adăogat el, și-l duc în România să-l îngrop acolo, dar de trecut tot voi trece!»

Astfel m'am hotărît să mai rămân. A doua zi dimineața ne așezarăm din nou la postul de observație. Cam pe la amiază, văzurăm venind iarăși spre casa noastră doi grăniceri. Am fugit toți în grajd, păzind copilul să nu plângă. Grănicerii au intrat deadreptul în casă, dar din fericire veniseră doar să bea apă. După aceea au plecat mai departe, așa încât noi ne-am ales numai cu spaima. Pe copil l-am ținut toată ziua treaz, iar către seară i-am turnat pe gât un pahar de rachiu, pe care l-am luat dela omul ce ne găzduia. Am spus nevestei și fetei mele să facă rugăciuni, căci eu poate voi fi greșit în viața mea și rugăciunile lor vor fi mai degrabă primite de Dumnezeu Sfântul.

Când s'a înserat bine, am ieșit afară, ne-am descălțat

și am pornit unul după altul. Eu mergeam în frunte, fiindcă cunoșteam drumul și știam unde sunt posturile fixe. Ne-am furișat până la gard prin intervalul liber și acolo am prins cele două sârme de lângă pamânt una de alta și am săpat cu mâinile o mică groapă în pământ, prin care ne-am strecurat de partea cealaltă. Am luat-o la picior cam 200 de pași pe teritoriul românesc, până am dat de un șanț în care ne-am ascuns. Abia ne culcaserăm în șanț, când grănicerii au tras o rachetă, dar cum eram ascunși n'au reușit să ne descopere. Când s'a stins racheta, am pornit din nou — eu cu familia spre Siret, unde aveam niște cunoștințe vechi, iar Leon Nimigeanu cu familia lui spre Rogojești, în județul Rădăuți, la 6 kilometri distanță, unde avea un cumnat — așa încât a trebuit să ne despărțim.

Cu ajutorul lui Dumnezeu Sfântul am ajuns cu bine la prietenii mei din Siret, unde am luat legătura cu mai mulți refugiați din Tereblecea, pe care nu-i mai văzusem de când fusesem deportat în Siberia. A doua zi am plecat în comuna Pătrăuțul Sucevei, unde mi-am scos buletine de identitate noi. Aici am aflat că pe Leon îl prinseseră în comuna Rogojești, de unde l-au dus îndată la Siret. In câteva ore a sosit duba rusească de la Comandamentul rus din Tereblecea, care i-a transportat înapoi ca pe cei mai mari tâlhari. Cel care mi-a spus această știre, a adăogat că pentru mine pregăteau o razie mare și că trebue să dispar numaidecât. Doar plecasem din Siret și ordinul de urmărire a și sosit la Poliție. Un comisar vechi în post,

care nu fusese încă dat afară, a spus unui consătean al meu, refugiat în Siret, că primise ordin dela Comandamentul rus să facă razie din casă în casă. Ordinul cuprindea, pe lângă semnalmentele fiecăruia, şi ale copilei, o notă că ştiam perfect rusește şi că evadasem din Siberia. Era la 11 Mai 1947.

A trebuit să mă hotărăsc repede. Am lăsat copila la nişte cunoştinţe din Bucovina, iar noi doi am scos două bilete din gara Iţcani până la Braşov, plătind 1.008.000 lei. A doua zi la prânz am fost în Ploeşti. Gara nu mai era cea de altădată: totul fusese distrus. Un accelerat a sosit dela Iaşi plin cu soldaţi ruşi. Zidurile gării, chiar aşa distruse cum se aflau, erau pline de portretele nespovediţilor din Moscova, care parcă se uitau după fiecare om! I le-am arătat şi nevestei, zicând că nici pe-aici nu scăpăm de călăii noştri.

Schimbând trenul, am ajuns cu bine la Braşov. Aici, în gară, am văzut acelaşi lucru şi pe deasupra, trenuri încărcate cu Moldoveni, care veneau din Ardeal cu saci de porumb şi alte cereale, în Moldova fiind foamete mare, deoarece nu plouase în vara anului 1946.

RĂTĂCIND PRIN ARDEAL ŞI BANAT

Din Braşov am plecat în comuna Herman, unde se aflau nişte consăteni refugiaţi şi colonizaţi aci. Am rămas la ei numai trei zile, căci mi-au spus să satul e plin de

agenţi comunişti, toţi pleava satelor din judeţul Buzău, care fuseseră băgaţi prin casele Saşilor. De bucurie că primiseră case şi vite pe nimic, se înscriseseră în partidul comunist, fără să ştie ce înseamnă comunismul. In schimb ştiau să denunţe pe oameni la poliţie şi să joace cartea roşie. Consătenii din Herman şi Prejmer m'au ţinut ascuns trei zile, în care timp mi-au strâns o sumă de bani de drum, pentru a putea pleca în Banat. De aici am plecat la Aradul Nou, unde aveam deasemenea nişte prieteni refugiaţi din Tereblecea, printre care mă puteam ascunde. Dar şi acolo, la toate primăriile, se aflau înştiinţări că niciun străin nu poate fi găzduit fără aprobarea şefului de post sau a şefului local al partidului.

Văzând cum stăteau lucrurile, am plecat în judeţul Timiş-Torontal, comuna Grabaţi, unde se găseau 39 cunoscuţi din Tereblecea, refugiaţi şi colonizaţi acolo. Mare parte din ei erau fără familii, fugind cum au putut, sau întorcându-se din război deadreptul în România, ca să nu cadă în mâinile Rusilor; care, cum prindeau pe demobilizaţii din Bucovina şi Basarabia, îi înşfăcau, îi închideau în vagoane, ca pe vite, şi Dumnezeu ştie unde-i duceau. Aceşti stingheri s'au alipit de cei cu familii şi trăiau cu toţii, în speranţa că într'un viitor cât mai apropiat lucrurile se vor schimba.

Ajungând şi eu printre aceşti consăteni, îndată m'au înconjurat, cu toate că doream să nu se afle că sunt acolo, fiecare voind să ştie ce s'a întâmplat cu familia lui şi care dintre foştii consăteni se aflau sub iarbă verde

în Siberia, încă din 1941. Așa era cazul lui Ioniță Holovate, a cărui soție, cinci băieți și o copilă muriseră în Siberia, iar el era pribeag în lume; sau cazul lui Gheorghe Nimigeanu al lui Ometi, a cărui soție cu trei copii și socrul Ometi muriseră toți în Siberia, și el era pribeag; și câți alții... Noutăți am avut, dar pentru toți numai triste...

Intr'o bună zi, un consătean, fiind în bune relații cu șeful de post, îmi spuse că a aflat dela plutonierul major că în curând va sosi din Timișoara un pluton de jandarmi, pentru a face o razie prin comunele Grabați și Bulgărușl, verificând actele tuturor, căci ar fi anumite persoane fugite din Bucovina și Basarabia, printre care și un anume... Dumitru Nimigeanu cu soția și o copilă, evadați din Siberia... Auzind acestea, am plecat în județul Caransebeș la o rudă, care se afla acolo de mai mulți ani. Am stat și acolo zece zile, până a trecut razia și după aceea m'am întors în comuna Grabați. Aci am găsit două scrisori din Brașov și Siret, în care mi se anunța că urmărirea mea, a familiei mele și a încă doi compatrioți fugiți din Siberia, fusese publicată într'o circulară pe întreaga țară.

Tot în Iunie 1947 a sosit un om din comuna mea, Tereblecea, — fugit și el cu mare primejdie — care mi-a spus să a văzut cu ochii lui suferințele îndurate de Leon Nimigeanu. Indată ce a sosit din Siret cu duba, a fost băgat în beciul Comandamentului Grănicerilor de la gara Tereblecea, împreună cu familia sa. Acolo au fost chemate

rudele lui și mai multe femei care se aflau pe câmp. După ce au fost adunați toți, copiii au fost scoși din beci și încredințați uneia din surorile lui Leon Nimigeanu. Pe el l-au arătat doar în fața beciului: se afla într'un hal îngrozitor! Părul părea smuls, urechile negre de parcă ar fi fost arse, și fața plină de sânge. După aceea, l-au aruncat înapoi în beci, lovindu-l cu pistoalele. A doua zi, au fost adunați toți oamenii din comună la primărie, unde au fost aduși și Leon și soția lui, Veronica, el fiind înhămat alături de un cal, la o căruță, iar soția legată cu mâinile la spate, lângă el, și legată de el. Inaintea lor mergeau doi grăniceri călări cu pistoalele automate în mână, în părți și în spatele carului, deasemenea câte doi grăniceri. Leon a fost pus să spună în fața lumii — după instrucțiile primite mai înainte — cum era viața în România, unde stătuse doar două zile:

«Fraților, să nu încercați să fugiți în România, că veți păți ca mine. In România, tot armata sovietică e stăpână, și foamea e mult mai mare. Un ou costă 5.000 lei, un kilogram de pâine 40.000 lei; lumea trăește greu. Mâine îl veți vedea și pe Dumitru Nimigeanu, căci și el este prins!»

Lumea credea într'adevăr că și eu eram prins. Biata soacră-mea, Elena Socaciu, auzind așa, a pregătit ceva de mâncare și s'a dus la Comandamentul rus, unde credea că suntem noi, cerând voie santinelei să vorbească cu unul din șefi. A venit un subofițer, care, auzind ce dorește bătrâna, a început să înjure, spunând:

«El e acum în Banat și tu vii să-ți bați joc de noi?»

Sergentul nu era la curent cu minciunile călăilor lui Leon! Leon și soția lui au fost purtați în mai multe sate, arătându-se astfel lumii cum știu comuniștii ruși să-și schingiuiască prinșii. Pe urmă au fost transportați în raionul Adâncata, apoi la Cernăuți, la centrul N.K.V.D.-ului, unde schingiuirile au urmat timp de trei luni, până a fost condamnat la 10 ani închisoare. Soției sale i-au dat drumul acasă.

Trăind în Grabați, eram mulțumiți că aveam ce mânca, dar nu aveam libertate. Am mers la primărie și ne-am înscris, cu noile buletine false, că locuim acolo. Multă vreme am fost nevoiți să dormim noaptea într'o cocină de porci la marginea satului, iar ziua munceam pe la unii consăteni de-ai mei. Mai târziu, un consătean mi-a făcut rost de-am intrat la mașina de treier, unde am putut câștiga puțin grâu pentru iarnă.

In timpul iernii, șeful de post cel vechi a fost dat afară și înlocuit cu un pandur din Divizia Tudor Vladimirescu. Acesta, luând serviciul în primire, a început să cerceteze dosarele — având poate și ordine în această privință — căci a chemat de două ori la post pe un colonist pe care-l chema tot Dumitru Nimigeanu și care era deasemenea din Tereblecea, întrebându-l de când e în Grabați, când a fugit din Bucovina și dacă are diploma de colonizare. Omul fiind cu toate în regulă, a arătat hârtiile și a scăpat liber. Mai târziu a fost chemat din nou, fiind întrebat dacă nu mai există o altă familie cu același nume în Grabați.

Astfel, cu tot felul de greutăți, am ieșit din iarnă. Mă bucuram când primeam câte o scrisoare din Bucovina, dela prieteni, unde se afla Lenuța. Imi scriau că mult timp, din cauza raziilor care se făceau, au trebuit s'o țină ascunsă pe la alți oameni. Intre timp o pregătisera pentru un examen de trei clase primare, luând lecții particulare la un învățător, rudă cu noi. Alfabetul românesc îl știa dela mine, încă din Siberia. Astfel a reușit să treacă în clasa IV-a primară. Bucuria noastră a fost nemărginită văzând că copila e în rândul lumii și că puteam duce de-acuma corespondență directă cu ea.

In primăvara anului 1948 ajunsesem o adevărată slugă: mereu căutam de lucru pe la alții! Totodată stam prost atât cu hrana, cât și cu îmbrăcămintea și încălțămintea. Tot ce cumpărasem în Moscova, se rupsese. De lucru pe la întreprinderi și păduri nu puteam primi, deoarece n'aveam carnet de membru al partidului comunist. Primăvara eram omul nimănui: trebuia să tac și să sufăr, mulțumit că sunt în viață! Prin Iunie am plecat la Brașov, sperând că voi căpăta acolo ceva de lucru. Pe la fabricile la care am întrebat, mi s'au cerut acte, câte și mai câte, în timp ce eu n'aveam decât unul de identitate, și acela fals. Intre altele îmi cereau certificatul de naționalitate dela primăria satului în care m'am născut. La biroul de plasare am spus că am toate actele în Bucovina și că le voi aduce mai târziu și m'au trimis la I.A.R., la fabrica de tractoare, dar la oficiul fabricii mi-au spus că fără acte n'am ce căuta la ei.

In cele din urmă am ajuns la un triaj de lângă Brașov, unde se primeau lucrători numai cu buletinul de identitate. Am lucrat o lună de zile, după care am obținut o foaie de drum până la Rădăuți, unde aveam un văr, șef-controlor la Administrația Financiară, care speram să mă ajute cu ceva, pentru a-mi procura actele necesare. Acolo am aflat însă că bietul om nu putea răsufla de comuniști, fiind încadrat la biroul lui de doi membri de partid, foști agenți de percepție, care atunci făceau școala de controlori-șefi și care urmau să ia în curând locul vărului meu. M'am întors la Brașov, unde am mai lucrat o lună de zile. Ziua lucram și seara mergeam la Herman, la consătenii mei din Tereblecea. Unul din ei avea un aparat de radio mic, la care am auzit că Tito a rupt relațiile cu Stalin.

Propagandiștii comuniști din România nu făceau toată ziua altceva decât să spună despre Tito că e un bandit și un hoț, trecând de partea «imperialiștilor americani». Atunci s'a născut în mine gândul de a trece în Iugoslavia, fără să spun nimănui nimic, bine înțeles. Am scris soției mele că în curând vom veni la Grabați, eu și Lenuța din Bucovina. Când am dus plicul la poșta centrală din Brașov, am văzut pe pereții poștei tablouri din... «romanticul» Kazakstan, unde petrecusem 3 ani de zile cu groaza morții!...

Dar pe hârtie, viața se schimbase de tot, arătând diferite colhozuri cercheze cu grajduri moderne, cu turme de oi, cai și vaci grase, bărbați voinici, fete frumoase și

toți bine îmbrăcați! Eu, care cutreerasem Kazakstanul în lung și lat, nu văzusem o casă sau un grajd așa de frumos ca pe acele afișe, ci numai bordeie în pământ și grajduri la fel, făcute din brazde de pământ și acoperite tot cu pământ... Și zdrențele pe oameni se țineau șir și puțea după ei mai rău ca după Țiganii cei mai necăjiți din România. Dar... propaganda menține comunismul!

FUGA ÎN IUGOSLAVIA

După încă o lună de zile de lucru, am primit alta foaie de drum până în Bucovina, de unde mi-am luat copila, aducând-o la Grabați. Dar în Grabați, în cotețul unde ne aflam, nu aveam loc decât pentru un pat, astfel că a trebuit să doarmă unul pe jos timp de o lună. In vremea aceasta am scris unui cumnat al meu, Vasile Socaciu, fost comisar de poliție, care se găsea undeva prin pădurile Maramureșului, fugar ca și mine. I-am scris că nu mai pot sta și că voi trece cu orice preț în Iugoslavia.

In urma acestei scrisori, cumnatul Vasile a venit la mine. Eu am cercetat posibilitățile de trecere între Jimbolia și Comușul-Mic, care se găsea la 3,2 kilometri depărtare de graniță. După ce-a venit cumnatul din Maramureș, s'a făcut o razie după două persoane: Mihai Acodrence și Bejuscă, fără să prindă pe vreunul. Acodrence, pe care-l cunoșteam bine, mi-a spus că va

fugi și ne-am înțeles să mă aștepte, că în curând voi trece și eu în Iugoslavia, urmând deci să plecăm împreună.

După un timp, miliția a «descoperit» pe un alt Bejuscă, colonist în Grabați, pe care l-au dus la Timișoara și l-au ținut timp de 14 zile la Siguranță, schingiuindu-l în diferite chipuri, pentru a spune unde se află vărul lui și alții, printre care și eu. Revenit la Grabați, omul ne-a povestit ce-a pătimit, precum și că a văzut o listă de persoane căutate.

In curând am fixat trecerea, împreună cu cumnatul meu și Acodrence. Cumnatul avea și el familie, ca și mine. Trecerea a fost condusă de mine, care urmărisem pas cu pas mișcările grănicerilor români. Zile întregi stătusem pe câmpurile de porumb. Nu era ușor să te apropii de graniță prin porumbul copt: când te atingeai de frunzele lui, parcă atingeai toaca. Cutreerând noaptea acele lanuri de porumb, am dat de un punct în care se găseau opt drumuri, la câte 400 metri unul de altul.

Porumbul era semănat la rând și, cum era timpul culesului, — aceasta se petrecea pe data de 13 Septembrie 1948 — oamenii tăiaseră câte două rânduri de tuleie pentru drumul de car. Pe aceste drumuri am putut să mă apropii de graniță, observând înfățișarea terenului și întocmind o schiță. Cunoscând împrejurimile și având toate pregătirile terminate, am fixat trecerea pentru seara zilei de 13 Septembrie. La ora hotărîtă am plecat cu toții cu o căruță pe șoseaua Jimbolia-Comușul Mic. La o

răscruce am dat drumul căruței, iar noi am continuat drumul după schița întocmită de mine. Pasul peste graniță a fost periculos, având și femei cu noi, dar cu ajutorul lui Dumenezeu Sfântul am trecut cu bine dincolo, în Iugoslavia «imperialistului» Tito.

Ajunși pe teritoriul iugoslav, am mers la primul canton de cale ferată și am întrebat în rusește dacă acolo era teritoriu... românesc. Răspunsul a fost: «Nu, aici e Iugoslavia!» Era pe la ora 10 seara. Le-am spus că suntem fugiți din România și că am vrea să știm dacă există pericolul de a fi trimiși înapoi. O femeie ne-a răspuns: «Nu, fiindcă țara noastră are nevoie de lucrători». Totodată ne-a îndemnat să mergem înainte, la gara care se afla la doi kilometri de acolo.

In gara aceea — nu-i mai știu numele — am ajuns odată cu un tren, care mergea în direcția Kikinda. Toată lumea care se urca în tren era legitimată. Am întrebat deci pe unul din acei civili înarmați, care făceau controlul, unde e primul post de poliție. Ei și-au dat seama că suntem străini și m'au întrebat ce naționalitate avem. Când au auzit că suntem Români, ne-au spus că suntem «fugiți», trântindu-ne și o înjurătură zdravănă de bun sosit în Iugoslavia lui Tito...

Apoi am fost conduși de un paznic înarmat, într'o vilă în care se găseau o mulțime de Bosnieci. Se vede că acolo se afla cancelaria colectivului, căci acea comună fusese locuită înainte de Șvabi, iar după ce Șvabii au fost băgați în lagăre, au fost aduși Bosnieci și Sârbi de

prin munți, în locul lor. Stând între acești Bosnieci, parcă eram de râsul lor. Se uitau la noi de parcă nu mai văzuseră oameni în viața lor. Intre timp a sosit un interpret, care ne-a întrebat despre situația țării noastre. Văzând tablourile lui Stalin și Lenin, care atârnau încă pe pereți, ne-am dat seama că acești oameni nu știau încă de ruptura din Cominform, așa încât le-am spus ceeace am crezut că se potrivește mai bine. După interogatoriu, am fost duși într'un grajd și lăsați să ne culcăm jos, pe paie. O santinelă cu arma în mână a rămas toată noaptea la ușă.

Dimineața am plecat cu santinela la primăria satului. Așteptând pe sală să ne vină rândul și vorbind românește, femeia care mătura sala, și care era Românca, s'a grăbit să ajungă cu măturatul la noi și ne-a spus să fim foarte atenți la ce vorbim, fiindcă toți acești oameni sunt comuniști, partizani de-ai lui Tito, din munți, cărora acum li s'au dat case șvăbești și pământ cât au vrut; dar în curând li s'a luat totul și s'a făcut o colectivă, deoarece partizanii nu se pricepeau la munca pământului. De altfel erau mai toți șchiopi, ciungi... Şi femeia s'a despărțit de noi, spunându-ne încă odată să fim cu băgare de seamă: «Ați fugit de Satana și ați dat de Dracu!»...

Indată a venit un ofițer de grăniceri, care ne-a luat interogatoriul, întrebându-ne pe unde și cum am trecut și mirându-se că soldații lui nu ne-au văzut. După aceea am fost dați în primirea a doi milițieni cu o căruță, care ne-au dus în altă comună: bagajul și copii în căruță,

iar noi pe jos. După 7 kilometri de drum, am intrat pe mâna altor milițieni, în noua localitate. Aceștia ne-au dus, pentru o noapte, tot într'o casă șvăbească, dormind și aici tot pe jos. In ziua următoare am fost transportați la «Udba» (Miliția) din Kikinda, unde am stat toată ziua în curte, aceasta fiind a treia zi fără mâncare, dar mereu sub pază.

Către seară, am fost chemați pe rând la interogatoriu, în fața unui milițian care știa românește. Noi ne sfătuisem dinainte ce să spunem: am plecat din România, fiindcă nu aveam de lucru. Vrem să mergem în America, unde avem rude, dar dacă nu se poate, rămânem aici... Așa s'a întâmplat, căci mereu ne întrebau de ce vrem să mergem în America, dacă nu ne place comunismul, etc. Văzând gazdele noastre că copilele începuseră a plânge de foame, au adus pâine și cam 300 grame de slănină.

Seara pe la șapte, ni s'a făcut inspecția la bagaje, notându-se tot ce aveam asupra noastră, după care ne-au dus la gară, pentru a ne transporta la închisoarea din Panciova. Aceasta a fost la 15 Septembrie 1948. In Panciova am văzut numai închisori și ici-colo câte un om care se uita prin gratii. Ne-au băgat într'o cameră în care mai fuseseră Români, căci pe pereți era scris românește. Am rămas aci vreo trei ore, apoi ne-au scos în curtea închisorii, care părea a fi fost cazarma unui regiment, căci avea trei etaje. Ni s'au luat semnalmentele și am fost transportați din nou la gară. A doua zi după amiază am sosit în Covacița, într'un lagăr în care se aflau 240

de Români. Văzând că mai sunt și alții în situația noastră, ne-am mai liniștit puțin. In acel lagăr am dat peste doi foști consuli.

LA MUNCĂ ÎN FABRICILE IUGOSLAVE

Viața în lagăr nu era bună: mereu persecutați și ținuți sub lacăt. Doar câteva ore pe zi ni se da drumul la aer liber. In camere dormeam pe jos, pe paiele goale, care se făcuseră pleavă, și înghesuiți ca chibritele în cutie. Mâncarea, față de Rusia, mergea pentru noi, dar ne prăpădea asprimea regimului ca și vederea pereților închisorii, ciuruiți de gloanțe în urma executării a mii de oameni. De adus, aduceau zilnic oameni noi, dar de ieșit, ieșeau foarte greu.

La 7 Octombrie 1948 s'a făcut un lot de 80 de persoane, așa zișI muncitori simpli și calificați, printre care s'au strecurat și mulți cărturari. Care n'au avut actele din Țară cu ei, au spus o meserie oarecare, așa că au intrat în acel lot câțiva ingineri, un doctor, câțiva foști căpitani și mai mulți subofițeri. Aici m'am despărțit de cumnatul V. Socaciu, fiindcă avea actele cu el și a trebuit să rămână în lagăr împreună cu mai mulți foști ofițeri, printre care doi generali și patru colonei. La intrarea în lagăr, li se luau actele tuturora și tot ce aveau de preț la ei: bijuterii, ceas, brățări, bani românești, etc....

Grupul celor 80 a fost încadrat de miliție și dus la gară, pentru a fi transportat în Serbia. Miliția ne-a predat la Udba în orașul Rașca, oraș de munte, unde am fost împărțiți în două grupe: prima, în care mă aflam și eu, de 45 de persoane, am fost trimiși la o mină de asbest la Corlaci, iar restul la o mare mină de plumb și aluminiu, la Trepcea (Mitrovița). La fabrică, sus în munte, unde se afla o colonie întreagă cu case pentru lucrători, am primit și eu cu familia mea o cameră separată, prin intervenția domnului inginer Chirilă. După ce ne-am găsit locuința, am stat de vorbă cu cei trei Români, care lucrau acolo de zece zile. Inginerul Chirilă ne-a spus că mâncarea e bună, dar munca e grea.

A doua zi am fost repartizați la lucru, unii în fabrică, alții în mină. Printre aceștia am fost și eu. Repartizarea a făcut-o tovarășul Anton, comisar politic și șef al fabricii. In fabrică, munca era ușoară, dar respiram foarte mult praf; în mină, muncă grea, dar aerul era curat, mina fiind deschisă. Bine înțeles că lucrul cel mai greu și periculos îl primeam noi. A treia zi au dispărut un fost căpitan de marină cu doi camarazi, iar după zece zile alți trei. Din cauza aceasta situația noastră se îngreuna pe zi ce trecea, paza devenind tot mai mare.

Pe adresa Sârbilor localnici primeam scrisori dela alți Români de prin minele iugoslave. Așa am aflat că mulți Români, vinovați sau nevinovați, erau trimiși înapoi în Țară, de pildă cumnatul Vasile Socaciu, care muncea în mina de marmoră dela Sopot (Mladinovat) cu soția și

copilul: au fost ridicați toți trei în timpul nopții și duși la închisoarea din Vârșeț, de unde au fost trimiși apoi cu un lot întreg în România. Dar ei au reușit să se întoarcă din nou în Iugoslavia, fiindcă miliția iugoslavă nu-i preda grănicerilor români, ci-i ducea până la graniță, spunându-le să treacă dincolo, și urmărindu-i un timp cu armele încărcate. Nefericiții se depărtau 100-200 metri și, când vedeau că grănicerii iugoslavi nu-i mai urmăresc, se înturnau prin altă parte tot în Iugoslavia. Din nefericire, în apropiere de Vârșeț au fost prinși și închiși din nou pentru încă o lună de zile. După aceea au fost trimiși cu un alt lot de 25 de Români, în Ungaria. De acolo au fugit din nou în Iugoslavia, unde iarăși au fost prinși și duși la închisoarea din Kikinda, unde au stat șase săptămâni. Intr'o noapte au fost scoși opt bărbați și soția lui Socaciu cu fetița de șapte ani.I-au legat pe toți unul de altul cu sârmă răsucită cu cleștele și duși — unde, nu se știe: ori în România, ori poate executați, cum au mai executat și alți mulți Români, căci din cei zece inși nu s'a mai întors niciunul în Iugoslavia. (Aceste amănunte le-am auzit dela domnul inginer Della Scalla, care avusese aceeași soartă până la închisoarea din Kikinda, fiind transportat de acolo, împreună cu alții, a doua zi, la lagărul din Zdreneanin).

La Banovici — în Bosnia — făcuseră din colonia minei de cărbuni o adevărată pușcărie: nu le dau voie Românilor să se depărteze nici 20 de pași. Odată doi Români s'au depărtat 200 de metri și au fost împușcați pe loc de miliția

minei: studentul Horeanu și un om mai în vârstă din Târgul Ocna, tată a șapte copii. Orice mică greșală din partea Românilor era considerată ca «sabotaj românesc». Viața devenise un iad. Astfel în Aprilie 1949 au fugit încă trei Români. Din această cauză, au fost chemați toți Românii în sala de mese și după mai multe mustrări și înjurături, șeful fabricii, maistorul Anton, ne făcu cunoscut că dacă va mai fugi vreun Român, ne va împușca pe toți, dând totodată ordin miliției de la fabrică să tragă, «ca într'un câine», în orice Român care se va depărta mai mult de zece metri de colonie.

Ca răspuns la acest tratament, Românii s'au hotărît să nu se mai ducă la lucru, și nici la mâncare, în fruntea greviștilor fiind M.O., A.M. și B.I. Eu nu m'am putut alătura lor, având răspunderea unei familii. A doua zi a și sosit șeful milițienilor dela Stepa Voinovița împreună cu maistorul Anton, care au scos afară pe cei trei capi de grevă, ținându-i în zăpadă, sub paza a doi milițieni. Pe ceilalți șapte i-au scos deasemenea din camere și i-au băgat într'un beci cu apă de 20 cm., ținându-i dela 10 dimineața până la 9 seara. Când i-au scos de acolo, le-au spus să meargă la lucru, căci după două zile vor pleca unde vor. A treia zi au venit câțiva milițieni și i-au luat pe toți, afară de M.O., care era un om voinic și puternic, muncind cât patru Sârbi. El a declarat că va munci oriunde, numai sub conducerea maistorului Anton nu, și atunci l-au trecut la centrala fabricii din Stepa Voinovița.

La început însă cei trei capi au fost duși toți la

centrala fabricii. Pe drum, pe potecile munților, au fost bătuți cu patul armei până i-au făcut vineți. M.O. a rămas într'adevăr acolo, dar pe ceilalți doi i-au transportat mai departe, la închisoarea din Rașca, de unde apoi au fost duși la Belgrad împreună cu ceilalți șapte, pentru a fi extrădați. Mai târziu s'a primit o scrisoare din Țară, dela un cunoscut al lui Acodrence Mihai, care se aflase printre cei nouă și care ajunsese la canalul Dunăre-Marea Neagră, condamnat la 20 ani.

Mihai Acodrence era singurul om care reușise să fugă dintr'un lagăr de prizonieri cu ofițeri și subofițeri din ținutul Arhangelsk și ne povestea, cu călduri și nădușeli pe frunte, cum se chinuiau bieții ofițeri în mijlocul pădurilor pustii, departe de lumea liberă. Adăpostul îl aveau în colibe în pământ, sub pază mare. Munceau câte 10 ore pe zi la pădure, cu hrană slabă, din care cauză mulți și-au dat repede sfârșitul. Acodrence a avut norocul de a fi plăcut de doctorița lagărului, care l-a trimis la un spital din Moscova. Aci a vândut o cămașă pe care i-o dăduse doctorița, cumpărând bilet de tren până la Kiev, în Ucraina. Strecurându-se printre controale, care în 1947 deveniseră mai rare, a ajuns cu bine în Kiev, iar de aici a venit pe jos, într'o lună, până în comuna sa natală Mihoreni, din fostul județ Dorohoi. Ajuns acasă, a făcut ca și mine, trecând în România și apoi în Iugoslavia.

In Iugoslavia am avut ocazia să văd cum o mulțime de Români s'au îmbolnăvit de tuberculoză, fiind ținuți

luni de zile prin beciuri, flămânzi, goi și desculți. La muncă erau luați tot goi, cum era cazul la noi, în Corlaci. Bieții oameni trecuseră Dunărea înnot, având numai ismenele pe ei, și aici primeau doar câte o haină ruptă sau cămașă și astfel lucrau, cu capul gol, pe vârf de munte sau în minele deschise, pe panta muntelui și în bătaia vântului de iarnă.

După greva celor zece Români, situația mea și a lui Mircea Prichici s'a înrăutățit simțitor. Pentru cea mai mică mișcare, eram amenințați cu biciul. Am făcut o cerere să fiu mutat din mină, fiind suferind și trecut de vârsta muncii grele, dar n'am primit niciun răspuns. Apoi m'am dus personal la Udba din Rașca, cerând să fiu repartizat la o gospodărie de Stat, unde se muncește mai ușor, dar am fost dat afară din cancelarie... Inapoindu-mă la mină, primul lucru pe care l-am făcut a fost să fac rost de o hartă a Iugoslaviei.

PLECAREA DIN IUGOSLAVIA

Astfel am început să studiem, punct cu punct, toate liniile care duc spre Italia și Austria. Ne hotărîsem să găsim o cărare de scăpare și de-aici, căci într'o bună zi ne-am fi văzut și noi la canal, la Marea Neagră. Am aflat deci mersul trenurilor în direcția dorită și costul drumului. Cunoșteam cotiturile și înălțimile munților Dinarici. Când era vorba de fugă, pericolele deveniseră

pentru noi ceva obișnuit. Dupa câte pățisem și auzisem, nu ni se mai părea nimic cu neputință.

De multe ori, seara, în nopțile cu lună, ieșeam afară să privesc bolta cerului, senină și curată, ca să uit de zdrențuita noastră viață și de amarele timpuri din urmă, de când se năpustiseră peste noi nelegiuiții din Răsărit. Mă gândeam și parcă simțeam că până nu mă vă lovi un glonte ca să închid ochii, nu voi înceta, ori unde m'așî afla, de a căuta un drum catre lumea liberă, pentru a-mi salva cel puțin copila din iadul Satanei, ca să crească într'o lume liberă și creștină. Mă gândeam că dacă voi scăpa cu bine și de-aici, să povestesc și altora, care vor avea urechi să audă, ce înseamnă comunismul și «aliații» din Răsărit.

In răstimp am primit o scrisoare din Salzburg, cu lămuriri despre felul cum ne putem apropia de granița Austriei; dar eu făcusem și o cerere la Belgrad, pentru a ne da drumul să plecăm în Italia. Așteptând rezultatul acestei cereri, venise luna Noembrie și se făcuse frig. Munții Dinarici se acoperiseră de zăpadă. Pe de altă parte, un tânăr Sârb, care făcea armata în Maribor și venise într'o permisie, ne-a informat că munții Alpi de lângă granița Austriei erau încă acoperiți de zăpadă și că în tren n'a întâmpinat niciun control.

Fiind deci hotărîți să pornim la drum, spre a fi mai ușurați, am vândut Sârbilor niște haine pe care le aveam din România. După aceea am hotărît noaptea în care urma să plecăm. Prietenul meu Mircea Prichici, îndemnat de

soția sa, șovăia să facă acest pas și nici pe mine nu mă lăsa să plec, spunând că din cauza mea vor suferi ei. Astfel s'a iscat o mică neînțelegere între noi. Eu i-am spus verde că nu mai stau în mină. El poate să rămână, dacă vrea, încă șapte ani de aici înainte, dar eu voi pleca. După această ciorovăială, am plecat a doua zi la Udba din Rașca, pentru a afla rezultatul la cererea mea: să facă cu mine ce știu, căci eu nu mai stau în Corlaci la mină. Prietenul Prichici, văzându-mă hotărît, m'a urmat.

Auzind de hotărîrea noastră, șeful Udbei, un tânăr locotenent, fost partizan al lui Tito, s'a făcut foc. Ne-a întrebat care sunt motivele ce ne îndeamnă să plecăm din mină. Pentru mine, a fost ușor să-i spun:

«Nu mai pot suferi munca de mină, fiind trecut de 44 de ani; am făcut două cereri de mutare la o fermă, dat fiind că eu sunt agricultor de meserie; trebuia să fac trei luni de lagăr ca pedeapsă pentru trecerea clandestină a graniței și eu am făcut șase, nouă luni, un an chiar și acum sunt 14 luni și tot nu mi se dă drumul... Cât am lucrat la mină, maistorul Anton nu și-a luat gura de pe noi, dar când se aduce ceva stofă sau încălțăminte la cooperativa minei, nouă nu ne dă nimic, cu toate că și noi avem «taşchițe» (cupoane) și totul s'a rupt pe noi... Noi vrem să plecăm cu orice preț de-aici — ori ne duceți ori ne ducem!...»

Văzând că sunt sincer și hotărît, locotenentul partizan a telefonat îndată la mină și, cu mâna pe creion și hârtie, ne-a'ntrebat de ce avem nevoie.

«Avem nevoie să plecăm din mină, de altceva nimic!» i-am răspuns. După o scurtă tăcere, partizanul ne spuse să ne gândim bine și după trei zile să venim să-i spunem hotărîrea definitivă: lucrăm, sau vrem să plecăm? A treia zi am venit din nou, spunându-i că «noi nu mai stăm». In urma acestui răspuns, ne-a dat o zi, când să venim cu toții pentru a ne trimite la lagăr.

Pe toți ne-a cuprins bucuria, cu toate că o vorbă a locotenentului ne da încă de gândit. Acesta spusese doamnei Prichici că dacă vrea să rămână în Rașca, îi va da un post de profesoară de muzică la un liceu. Din cauza acestei făgăduieli, doamna Prichici nu era încă hotărîtă și mă ruga să mai stau și eu cu familia până în primăvară. Dar în mine se împlântase hotărîrea ca un «zis și făcut»: orice s'ar întâmpla, eu nu mai stau! Am primit totuși să mai aștept până vor fi și ei gata de drum, în cazul când vor să plece repede.

In acea zi ne-am furișat din colonie cu geamantanele până la funicular, după ce unul din noi plecase mai înainte ca să aștepte bagajele jos, la centrala din Stepa. Astfel am scăpat cu bagajele necontrolate de maistorul Anton. Nu ne era teamă decât pentru kilogramul de slănină, pentru cele câteva pâini și pentru zahărul pe care le luasem cu noi ca provizii de drum. Altceva n'ar fi avut să ne ia.

Am ajuns la Udba pe data de 20 Decembrie 1949, unde ni s'au dresat acte de părăsirea lucrului, trebuind să așteptăm dela 10 dimineața până la 11 seara, când am

fost însoțiți de milițian la gara Rașca. Aici am găsit un tren care tocmai sosise din direcția Scoplie plin de bărbați și femei din Macedonia, care mergeau la lucru în Belgradul-Nou, fiind mobilizați pe trei luni. Trenul era încărcat până la ultima scară, dar pentru noi miliția a golit un compartiment, unde nimeni nu mai avea voie să intre, afară de noi și milițianul care ne escorta. Mă întrebam până când oare ne va mai urmări steaua comunistă? Nici la umblătoare nu puteam merge fără milițian!

In gara Belgrad am fost conduși la trenul de Kikinda, fiind urcați într'un vagon în care mai erau și alți călători din partea locului, printre care și niște țărani români. Aceștia ne-au spus în șoaptă că, din lagărul din apropiere de Zdreneanin, multe loturi de oameni fuseseră întorși în România. Acum o nouă frică își făcuse loc în noi. Totuși ne ziceam: «Speranță și credință în Dumnezeu Sfântul!» In Zdreneanin am luat bagajul în spate, pentru a fi conduși de miliție la Udba centrală, unde, arătând actele, nu am fost primiți. Am plecat la o moară, afară din oraș, fostă proprietate șvăbească și care acum fusese transformată în lagăr-închisoare pentru refugiați.

Aci ne-au luat în primire doi milițieni, care ne-au dus mai întâi la cancelarie. După vreo oră de așteptare, am fost chemați înăuntru, fiecare familie în parte, fiind perchiziționați până și în pâinea pe care o aveam cu noi, în căutare de bani și scrisori. Mie mi-au luat cărțile de școală românești ale Lenuții, o fotografie a fetei cu

soacră-mea, țigările și chibriturile. Comandantul lagărului era un Sârb din Vârșeț, care știa bine românește și care ne-a întrebat:

— «De ce nu vreți să lucrați la noi și vreți să vă duceți la «imperialiști»? I-am răspuns că «am muncit 14 luni în mină». — «Bine», a răspuns el, «o să mai stați și aici 14 luni!»...

Ne-a condus într'una din camerele morii, unde am dat peste mai multe Romînce: soția consulului Popa cu două fetițe, doamna Economu cu o fetiță și soția agronomului Nociuvan cu doi copilași. Când am intrat în cameră după comandantul lagărului, am văzut cum toate doamnele au trebuit să se ridice în picioare în fața lui. Doamna Prichici și soția mea au rămas în această cameră, înghesuindu-se toate într'un singur pat, iar pe Prichici și pe mine ne-au dus în altă cameră, în care se găseau nu mai puțin de 32 Români. Ne-au îngrămădit și pe noi printre ei. Păduchii forfoteau ca într'un furnicar.

Aci se aflau oameni închiși de 8 luni și chiar de un an și mai mult, cum era cazul domnului consul Popa, care se găsea acolo de 15 luni. Erau și dintre aceia care mai stătuseră câte 3-4 luni prin închisorile din Vârșeț și Belgrad, prin beciuri, nespălați, neprimeniți și bolnavi. In această moară erau aduși refugiații, pentru a fi extrădați în România, Bulgaria sau Ungaria. Din când în când trimeteau câte un lot și la Triest.

Rămânând mai mult timp cu acești frați de suferință,

am aflat cum unii oameni erau scoși în timpul nopții și duși în cancelarie, unde erau chinuiți, bătuți și aruncați afară, într'un beci, în care dormeau pe cimentul gol. Chiar atunci, în luna Decembrie, se aflau șapte Români în acel beci întunecos, cu trei ferestre mici, cu gratii puternice dar fără geamuri. Aceiași camarazi mi-au spus că în Iulie 1949 l-au scos dintre ei pe căpitanul Neagoe, pe care, după mai multe chinuri în cancelarie, l-au dus afară și l-au împușcat, sub motiv că a vrut să fugă.

Cât am stat eu acolo, au adus-o pe doamna Bota, mică de statură și slabă ca o umbră, escortată de trei milițieni, parcă ar fi fost cine știe ce criminală. Mai târziu, doamna Bota ne-a povestit cum, cu două luni înainte, îi răpiseră soțul, care lucra la o fabrică, pe motiv că a făcut cerere să plece în Franța pentru a-și împrospăta cunoștințele de inginer chimist.

Pe mulți dintre Românii care lucrau la fabrici sau prin birouri, i-au strâns într'o bună zi, și anume pe toți cei care erau bănuiți că nu colaborează sincer cu ei și au gând de fugă. Se știa că fiecare Român avea mai mulți agenți, care-l observau și spionau ce gânduri are. Pe la sfârșitul lui Decembrie au adus la noi pe Dr. I., Dr. B., Dr. G., și Dr. Emil Rațiu, pe care mai târziu l-au împușcat, și mulți alți cărturari.

Indată ce s'au înmulțit refugiații, ne-au mutat într'altă parte a morii, la etajul II, unde făcuseră paturi comune de scânduri, îngrămădindu-ne pe toți acolo ca pe niște saci. Eram cam 170 de Români, 140 de Unguri și 35 de

Albanezi, dar efectivul se mărea pe zi ce trecea. Nimeni nu știa ce se va întâmpla, dar nimeni nu se aștepta la bine. Intr'o zi au format un lot de 8 Români și 4 Unguri, pe care i-au dus de nu s'a mai auzit de urma lor.

La 16 Ianuarie 1950 a venit un ofițer dela Udba centrală din Belgrad, care a stat doua zile. In urma acestei vizite, au fost chemați câțiva Români în cancelarie, punându-i să dea în scris din ce cauză au fugit, cu cine au legături în Apus, de unde au primit adresele, etc. Printre ei au fost și inginerul Economu, inginerul silvic Cristofovici și Dr. B. Toți așteptam ordine noi, ca de obicei în urma oricărei inspecții a ubdei centrale. Din când în când se făceau loturi pentru plecare din lagăr, în direcții necunoscute: spre «raiul» din Răsărit sau spre Apusul «imperialist».

N'a durat mult și ordinul a venit și pentru noi. Romîncele și Unguroaicele au fost aduse în camera bărbaților și acolo, comandantul închisorii a început să strige pe fiecare de pe o listă: 34 de Români și 69 de Unguri. Intre Români se aflau Dr. I., Dr. B., Dr. G., inginer Cristofovici, mai mulți foști ofițeri și subofițeri, precum și câțiva grăniceri fugiți în timpul serviciului, dela pichetele românești. Odată terminate strigările, ni s'a dat timp de cinci minute să ne pregătim pentru a pleca din lagăr.

Ne-am strâns bagajele într'o liniște de mormânt. Pe-ale mele le-am strâns eu singur, fiindcă soția mea nu se mai putea ține pe picioare, neștiind unde vom fi duși:

în România sau în Bulgaria, cum ni se șoptise mai înainte. Totuși, cu Dumnezeu Sfântul în suflet, am ieșit afară, trecând pe rând printr'o cameră, unde ni s'a făcut un nou control. Mi-au luat 135 de dinari, pe care-i aveam într'un colț de buzunar. Cei ce ieșeau dela control mergeau în fața cancelariei, așezându-se pe două rânduri dealungul unui zid.

Așteptând acolo, oarecum între viață și moarte, pentrucă nu știam ce se va întâmpla cu noi, am văzut la un moment dat cum au scos din beci încă cinci Români, între care doi studenți: Dan Dinescu și Bădulescu, apoi Căpățină Iosif, Pruteanu Aurel și Mutu Constantin. Toți erau frați cu moartea: uscați și goi de-ți era greu să-i privești. Murdari, neîmbrăcați, supți de foame și de gerul de afară și de cimentul din beci.

După ce au adus și pe acești nefericiți în rândurile noastre, deodată văzurăm intrând pe poarta închisorii un grup de milițieni înarmați dela Udba din Zdreneanin, care veneau să ne ia. Auzisem că dacă vine miliție multă, atunci lotul pleacă spre România, Bulgaria sau Ungaria, dar dacă e puțină, lotul e îndrumat spre Triest. Lotul nostru fiind de 108 persoane, însemna că cei 12 milițieni nu erau în număr prea mare, așa încât în inimile noastre și-a făcut loc o rază de speranță.

Mai știam că dacă dau pentru drum numai o porție de pâine, e semn că lotul respectiv pleacă în România, iar dacă dau pâine mai multă, aceasta e pentru Triest, care era mai departe. N'am apucat să ne facem bine

aceste socoteli, că deodată vedem că visul nostru de porții multe de pâine se și împlinește: ni s'au împărțit într'adevăr câte patru porții de pâine de cap. Asta era ce așteptam de mult. Cu pâinea în traistă, parcă ne simțeam mai ușori pe pământ și cu un picior în Apus, la frații liberi.

După aceea au început să ne numere. Porțile închisorii s'au deschis și, punându-ne câte patru în rând, ne-au pornit spre gară, încadrați deoparte și de alta de milițieni, care ne despărțeau de trecători, făcându-ne să ocolim pe la marginea orașului. La gară ne așteptau două vagoane de marfă pe linia moartă, în care am fost băgați și încuiați pe dinafară. Noi însă, prin gratiile ferestrelor, puteam observa tot ce se petrecea. Vagoanele au fost atașate la personalul care sosise dela Kikinda, care fără întârziere și-a luat viteză spre Belgrad.

Intr'o gară, nod de cale ferată, ne-au cuprins fiorii când, tamponându-se vagoanele, ni s'a părut că vor să ne detașeze, spre a ne îndruma spre Vârșeț. Din fericire am rămas numai cu spaima, căci trenul și-a continuat drumul cu noi spre Belgrad. In Belgrad ni s'au deschis vagoanele și am fost conduși la acceleratul cu direcția Liubliana. Eram voioși cu toții văzând că suferințele se apropie de sfârșit. Milițianul nu lipsea dela ușa vagonului, însă nu dădea mare atenție serviciului, știind prea bine că nimeni nu se mai gândește acum să fugă. Aceasta era la 19 Ianuarie 1950, seara.

Am călătorit deci o noapte și o zi întreagă. A doua

zi seara, la ora 8, am ajuns în Liubliana, vagonele noastre fiind atașate îndată trenului de Triest. Acum fiecare vorbea numai de LIBERTATE, unde mergem, etc. Plecând din Liubliana, trenul se depărta parcă mai grăbit decât noi, oprind din când în când la câte o stație pentru câteva minute. Pe la ora 10 seara, pe când ne aflam în gara Sân-Petru, observăm că ne detașaseră vagoanele și că trenul libertății noastre își continua drumul spre Triest fără noi. Toți ne-am gândit că trebuie să vină poate un nou interogator și am stat cu frică până dimineața, când, din fericire, în loc de interogator, a venit un nou tren cu direcția Bistrița, căruia i-a fost atașat unul din vagoane și după o jumătate de oră un al doilea tren cu direcția Sejana și la acest tren a fost atașat vagonul în care mă aflam și eu cu familia mea. Ne gândeam că pe noi ne vor duce la Triest, iar pe ceilalți la granița italiană, dar, ajunși în Sejana, mare ne-a fost mirarea când am văzut că acolo suntem debarcați și că în gară ne așteaptă miliția închisorii.

Am fost dați jos, numărați și încadrați câte patru și... *davai bârzo!* către închisoarea locală, care era numai la 300 de metri de gară. Era o închisoare mare, cu două etaje, cu porți mari de fier și cu paznici pe la toate colțurile. In curtea închisorii am fost despărțiți în două grupe, femei și bărbați: femeile au fost duse într'o cameră, iar pe noi bărbații ne-au dus în dosul închisorii...

Stând acolo, a fost adus la noi și un Turc din Constanța, pe nume Gafor, căruia îi daseră drumul din

închisoare. Turcul purta o mână legată la piept. Ne-a spus că se găsea acolo de 16 zile și că la 10 Decembrie 1949 fusese luat, împreună cu un lot de 40 de Români și dus la Bistrița, la o fabrică de cărămidă. Aci au fost atrași într'o cursă de un agent al miliției, care le-a propus să-i conducă până la granița italiană, dându-le putința să fugă, dacă... îi dau lucruri de valoare, ceasuri, inele, haine, etc. Fără să bănuiască ceva, oamenii s'au învoit și i-au dat tot ce mai aveau ca lucruri de preț asupra lor, în valoare de vreo 20.000 de dinari.

Potrivit înțelegerii, călăuza a venit într'o seară cu un camion, încărcându-i pe toți pentru a-i duce la graniță... Aproape de graniță, i-a dat jos și i-a băgat într'o groapă, spunându-le să aștepte puțin, căci el se duce să cerceteze locul de trecere. Nu după multă vreme au fost însă înconjurați de grăniceri, care fuseseră înștiințați de călăuza-bandit. Grănicerii au început să tragă rafale de pistoale automate asupra celor din groapă, omorînd pe loc 23 dintre ei. Turcul nostru, Gafor, a fost împușcat în umăr și în mâna stângă, dar a stat în nemișcare în timp ce grănicerii și călăuza controlau și numărau morții. Celor care mai mișcau le trăgeau un glonte în cap, spre a fi siguri că nu va scăpa niciunul.

Trecând pericolul, Gafor s'a ridicat și a luat-o la fugă, însă n'a nimerit granița italiană, ci a ajuns într'o comună de Sloveni, unde sătenii, văzându-l plin de sânge, au anunțat miliția locală. Milițienii l-au întrebat cum s'au întâmplat lucrurile, și după ce i-au auzit povestea, în loc

să întocmească vreun act și să înceapă vreo urmărire, au râs cu poftă... Gafor a stat în spital timp de 20 de zile, după care a fost mutat în închisoarea din Sejana, unde l-am găsit noi.

In timp ce Gafor ne povestea calvarul lui, doi civili se apropiară de noi aducându-ne un cazan cu ciorbă și poftind la masă pe cei care aveau castroane. Dar cui îi mai ardea de mâncare, după ce auzise dela Gafor cum se petrec lucrurile la graniță...

SPRE LUMEA LIBERĂ

După masă, comandantul închisorii însoțit de șapte milițieni, toți Sloveni, ne încolonară pe trei rânduri și numărară dintre noi 20 de inși la întâmplare, pe care îi despărțiră de noi. Trei milițieni luară în primire grupul și-l scoaseră afară din curtea închisorii. Acum nu mai așteptam decât împușcăturile. După vreo 20 de minute, un nou grup de 20 de inși a luat drumul celui dintâi. După un alt sfert de oră, au fost scoase afară și femeile, soția inginerului Della Scalla, soția lui Mircea cu un copil și soția mea cu fetița, formând cu ei și cu încă alții, un al treilea grup de vreo 20 de persoane.

Mânați de milițieni, am ieșit din închisoare, ajungând pe un drum neumblat de multă vreme, care, după toate semnele, părea că se îndreaptă spre graniță. La un moment dat am fost opriți, ordonându-ni-se să stăm jos.

Apoi milițienii ne dădură ordinul să intrăm într'o groapă, un fel de surpătură în pământ. Eu eram cap de coloană și, aducându-mi aminte de spusele lui Gafor, mă gândeam că acum s'a terminat cu viața... Am luat-o pe Lenuța de mână și am coborît în groapă. Ajunși acolo, ni s'a comandat din nou să ne așezăm jos. Acum nu mai așteptam decât gloanțele. Din fericire, femeile nu auziseră povestea lui Gafor, altfel ar fi leșinat toate în groapă!

De pe malul gropii, banditii, cu pistoalele întinse, ne comandară să ne urcăm unul câte unul spre ei. Primul am înaintat eu cu familia mea. Apropiindu-ne de ei, credeam că ne trăim ultima clipă și așteptam să auzim pârâitul pistoalelor. Dar, spre uimirea tuturora, ne-au lăsat să ne urcăm pe mal, unde au început a ne căuta de bani, ceasuri, cercei... Mie nu mai aveau ce să-mi ia...

După ce goleau buzunarele fiecăruia, îi arătau direcția spre graniță, până unde mai erau vreo 250 de metri. Am trecut peste zece garduri de piatră, înalte de un metru și jumătate, sărindu-le ca niște fiare sălbatice. Aceste ultime salturi spre libertate le-am făcut pe ziua de 21 Ianuarie 1950, ajungând astfel pe teritoriul liber, Triest.

Pe pământul italian ne-am strâns cu toții la marginea șoselei, unde ne aștepta un carabinier tânăr, frumos și bine îmbrăcat, o adevărată întruchipare a libertății. Ne-a salutat pe fiecare strângându-ne mâna de bun sosit. Soția domnului inginer Della Scalla l-a îmbrățișat și l-a sărutat cu lacrimi în ochi, de bucurie că păsise pe pământ liber; sărutul mult așteptatei LIBERTĂȚI.

Tânărul polițist ne-a condus la comisariatul de poliție, unde am fost înregistrați și unde ni s'a dat să mâncăm și să bem vin și unde am primit și țigări. Turcul Gafor, povestind cele ce pătimise și arătându-și rănile, a fost transportat cu o mașină la un spital din Triest. Șeful poliției ne-a povestit că pe la ei trecuseră încă patru Români din lotul dela Bistrița și anume: Stoica Ionel, A. Crafcenco, Nicolae Marin și Said, un alt Turc din Constanța.

După câtva timp a venit un camion care ne-a dus în Campo Opcina-Triest, unde se aflau mulți Români, cunoscuți și necunoscuți, și unde eram așteptați cu mâncare, cafea cu lapte și pâine albă. Le-am povestit cele ce lăsasem în urma noastră și cele ce se întâmplaseră cu ceilalți Români. Am găsit acolo și pe cei patru supraviețuitori din grupul dela Bistrița, singurii scăpați dintr'un lot de 40 de inși, în afară de Gafor.

A treia zi am plecat cu toții la Triest, unde am umblat pe străzi fără ca cineva să ne legitimeze, și fără să fim întrebați cine suntem și de unde venim. Dimpotrivă, noi eram acei care întrebam pe polițiști unde se găsește piața centrală, ori portul, ori muzeele din oraș. Cum noi nu știam italienește, polițiștii ne lămureau cu prietenie, arătându-ne direcția în care trebuia să mergem. De legitimație, nici vorbă...

Dacă ai fi pus asemenea întrebări unui milițian din țările comuniste, dela primele cuvinte ți-ar fi cerut legitimația și dacă ar fi văzut pe deasupra că mai ești și străin, te-ar fi arestat pe loc!

A patra zi a sosit și grosul lotului dela Bistrița, adică grupul din vagonul detașat în gara Sân-Petru. Ne-au povestit că și ei au fost duși la fabrica de cărămizi, unde același agent le-a făcut propunerea să-i treacă granița dacă îl vor plăti, dându-i lucrurile de valoare pe care le mai aveau asupra lor. Din fericire s'au găsit în acest grup oameni prevăzători, care au bănuit că ar putea fi vorba de o cursă a Udbei. Cei ce au fost împotriva acestui târg, au fost S. Calancea, fost sergent de jandarmi, și un fost locotenent ungur. Viclenia banditului nereușind, oamenii au fost duși la Sejana, de unde și-au urmat drumul, fiind jefuiți și ei, ca și noi, de ultimele lucruri de preț pe care le mai aveau.

La 29 Ianuarie 1950 a sosit și un grup de Bulgari, care trecuseră prin aceeași groapă, ca și grupul nostru. Sus pe mal, milițienii i-au scos unuia trei dinți din gură, văzând că sunt de aur... Zilnic soseau refugiați din Iugoslavia, cu vești noi din «raiul» comunist. Din când în când eram vizitați de ziariști din Triest și dela Roma care stau de vorbă cu noi și fotografiau pe cei noi sosiți, ce nu mai aveau o haină sau o încălțăminte ca lumea pe ei. Totul era distrus, ca și viața omului!

După un an și mai bine de ședere în lagărul de refugiați din Opcina-Triest, mi-a venit și mie rândul să emigrez, părăsind bătrânul continent. In ziua de 19 Martie 1951 m'am îmbarcat, cu alți 11 Români, în portul Bremerhaven pentru Australia. Am pornit pe calea apelor la un drum lung, în care am văzut multe lucruri

necunoscute și neînchipuit de frumoase. Mergeam înainte cu trupul, dar sufletul îmi fugea înapoi, cu dorul după Țară, cu gândul la casa părintească, cu amintirile din copilărie și tinerețe, care mă duceau din nou pe câmpiile întinse și prin pădurile dese de brad, fag și stejar, pe la isvoarele cristaline ale Bucovinei noastre sfinte...

Pe zi ce trecea, mă depărtam de acele locuri neuitate, neștiind prin ce lume voi ajunge, când și dacă mă voi mai întoarce vreodată pe ogorul părintesc. Nici nu ajunsesem bine la locul sorocit, și doream să mă întorc, înfiorându-mă de depărtarea la care mă aruncase soarta...

ANEXE

ANEXA 1

EXTRAS DIN SCRISOAREA UNUI ROMÂN, REFUGIAT ÎN IUGOSLAVIA, DE UNDE A REUŞIT SĂ SCAPE ÎN GRECIA.

Salonic, 28 Decembrie 1948

Situația Românilor din Iugoslavia este dintre cele mai nenorocite. Ei sunt considerați ca agenți ai Puterilor Apusene, sunt ținuți în cele mai umilitoare condițiuni și întrebuințați la munci istovitoare. Printre ei se găsesc doctori, profesori, ofițeri, un general, studenți, țărani, muncitori. Toți umblă în zdrențe și sunt hrăniți numai să nu moară, cât pot munci. Supuși la muncile cele mai grele, în condițiunile cele mai neomenești, ei sunt exterminați în mod sistematic.

Luna trecută, într'o zi, doi refugiați au încercat să evadeze. Unul dintre ei era student dela Politehnica din Timișoara. El era din Cernăuți, din Bucovina. Au fost

prinși și împușcați în fața colibei în care locuiseră, și au fost îngropați pe locul unde au fost executați (1).

Iată un alt caz cunoscut mie: într'o noapte autoritățile închisorii au intrat în colibe, au luat la întâmplare 20 de refugiați și i-au transportat într'un camion până la frontiera românească. Aici ei au fost forțați cu focuri de armă să treacă frontiera în România, după ce grănicerii români fuseseră alarmați de împușcături. Nenorociții refugiați au fost prinși între două focuri. Unii au fost uciși, alții au fost răniți și capturați de grănicerii români. Trei au scăpat cu viață și au ajuns în București.

Mulți intelectuali români, înșelați de politica lui Tito, au încercat să scape din România înspre Apus. Intre aceștia este și Dr. Anton Ciornei, pe care îl cunoașteți. Românii refugiați în Iugoslavia sunt considerați de autoritățile iugoslave sau ca agenți comuniști trimiși din România, sau ca agenți ai Apusului, care au scăpat din România.

In România, înainte de a scăpa în Iugoslavia, am trecut prin multe primejdii și numai Dumnezeu m'a scăpat de două ori din mâinile călăilor. Prima dată a fost când am ajutat pe Brindescu și pe Bălănescu să scape din închisoare (întâia lor evadare în 11 Dec. 1947); a doua oară în August 1948. Voiam să evadez cu Viorel, dar el n'a avut curaj. Își punea viața în joc, parcă viața ar avea vreo valoare în mâinile călăului.

(1) Vezi Anexa 2, pasagiul al doilea.

In ziua de 1 August 1948, am fost luat la biroul procurorului public. Singurul prizonier împreună cu mine era Viorel. Acolo am fost puși în celule ca să așteptăm judecata. Dar Dumnezeu a vrut altfel. La ora 3,30 dimineața, eu am forțat ușa celului mele și am mers la celula lui Viorel. El n'a avut curaj să vie cu mine. Eu am apucat-o la fugă cu hotărîrea și cu disperarea ce-ți dă dragostea de viață. Gloanțele gardienilor nu m'au lovit.

In ziua de 12 Septembrie m'a ajutat să trec frontiera scumpul nostru bătrân B. Prin acelaș punct au reușit să treacă în Serbia Dr. Ionescu și avocatul Bălan. Dar mulți alții au fost prinși la frontieră.

Inainte de a scăpa din România, s'a întâmplat la Oravița un accident neobicinuit. Era în Iulie 1948. Agentul de poliție Doran a fost descoperit că lucrează cu noi. El a avut însă timp să informeze pe câțiva prieteni că este în pericol să fie arestat și s'a ascuns. Dar într'o zi a ieșit pe străzile Oraviței împreună cu Brindescu. Au fost recunoscuți. Doran a scăpat, dar Brindescu a fost prins de un maior din miliție. El a explodat o grenadă ce avea asupra lui, a aruncat pe maior în bucăți și a fost și el grav rănit. Poliția a dat ordin să fie salvat pentru a scoate dela el numele altor complici, dar în spital el a refuzat să fie salvat.

Eu am văzut cum extrag ei mărturisiri dela prizonieri. Am văzut cum inginerul Critiana din Timișoara a fost bătut până la moarte. Am văzut pe mulți înnebunind când erau torturați. Am auzit cu urechile mele urletele a peste

150 de torturați. Am văzut cu ochii mei cum erau aruncați morții în celule după ce fuseseră torturați.

Am ajuns în Serbia cu Indrieș și cu Alexandru Calmiceanu. Am fost internați într'un lagăr în Kovacița, unde se aflau peste 600 de Români. Am rămas acolo până în 8 Octombrie. După aceasta am muncit în minele de asbest dela Korlace-Brucminka Obra, până la 16 Noembrie. Am găsit acolo un număr mare de Români. Intre ei era Calmiceanu, Iosif Miu, Nicolae Mirescu, Aurel Bozdoc și mulți alții. Ei toți, săracii, așteaptă salvarea dela Românii din Apus.

Ei sunt forțați să muncească în mină dela 8-10 ore pe zi, flămânzi și goi, și să taie, să separe, să încarce și să transporte 10-12 tone de minereu pe zi. Acest fel de lucru ucide încet, dar sigur.

Deaceea, în dimineața zilei de 16 Noembrie 1948, am fugit de acolo. Am apucat-o în direcția Greciei împreună cu profesorul Lucaci din Timișoara. In Skoplie el a fost prins. Eu am continuat fuga pe jos încă 250 de kilometri până am ajuns în Ghevgheli. Aici am luat-o în munți. Am urcat cam 39 de kilometri. M'am amestecat cu partizani și, căzând de istoveală, am ajuns la trupele regulate, cărora m'am predat. Mă găsesc acum în lagăr la Salonic. N'am nici o carte, nici un ziar, nimic decât foame și frig. Sunt gol, port încă zdrențele în care am evadat astă vară. N'am un singur ban să cumpăr un timbru. Dacă mi-ai putea trimite un ziar sau o carte și câțiva bani, mi-ai salva sufletul și trupul.

In Iugoslavia am fost împreună cu Amiralul Dumitrescu, fostul atașat naval la Londra, a cărui soție se găsește în Anglia.

Te rog pe tine și pe toți Românii, cu toată insistența, nu încetați de a stărui să ajutați pe nenorociții de refugiați din Iugoslavia. Informează Crucea Roșie și autoritățile! Fă tot ce poți pentru numele lui Dumnezeu, ajută să ușurezi suferința lor! Ei sunt flămânzi, ei îs goi, ei îs bolnavi, ei muncesc până cad morți.

Iată centrele principale unde se găsesc refugiați politici români în Iugoslavia:

1. Rudnik Ugoli lângă Tuzla în Bosnia. La vreo 200 de Români muncesc în mine. Intre ei se găsește inginerul Victor Chirilă.

2. Rudnik Ugoli Mitrovitsa. Acolo sunt cam 140 de Români. Printre ei se găsesc inginerul Hristu și Alexandru Samuilă.

3. Şapte kilometri dela Mitrovița est un alt grup de Români, cam 80. Cu ei se găsesc inginerii Colea și Toma Nicodim.

4. In minele de asbest dela Korlace-Brucminka, Obra, se găsește alt grup de Români. Printre ei sunt: Calmiceanu, Iosif Miu, N. Mirescu, Aurel Bozdoc.

5. In Rudnik Ugoli Tito, la Litva, Bosna, Banovici sunt întrebuințați la munca forțată mulți refugiați politici români. Intre aceștia se găsesc: Dr. Brânduș, inginerul Biraiescu, doamna Timofte (avocat), bătrânul pictor Tudor Tațe, studentul Ilarie Tudose, Iacob Sezonov,

institutorul N. Cimpoeru [1]), studentul Claudiu Renoiu [2]), Cristescu, contabilul M. Bolacu [1]), căpitanul Mușat [1]), căpitanul Dumitrescu (și-a pierdut memoria), Dr. Olaru [3]), Dr. Miclea [2]), Pârvulescu [2]), cântărețul dela opera din Timișoara [1]), locotenentul Minciunescu din Turnu Severin [1]), institutorul Basarabeanu [1]).

Al tău X. Z.

[1]) Au fost predați grănicerilor români.
[2]) Au reușit să evadeze în Franța.
[3]) A emigrat în Canada.

ANEXA 2

O SCRISOARE A STUDENTULUI ILARIE TUDOSE, OMORÎT ÎN NOEMBRIE-DECEMBRIE 1949, ÎMPREUNĂ CU DR. RAȚIU ŞI VASILE DIMITRIUC, PE CÂND ÎNCERCAU SĂ TREACĂ ÎN GRECIA.

9 Aprilie 1949
Bosna Banovici, Iugoslavia

Domnule .....

După lungi zile de nu știu cum să vă spun... am văzut aproape celălalt mal al mării furtunoase [1]).

Dintre noi, doi s'au bucurat de soarta lui Duca [2]) și ceeace pentru mine e și mai dureros, este că unul era Bucovinean din Cernăuți și student la Politehnica din Timișoara [3]). Văd că azi evenimentele internaționale au

[1]) Aluzie la o încercare de a evada.
[2]) Au fost omorîți, precum a fost omorît I. G. Duca, fost prim-ministru.
[3]) Vezi Anexa 1, p. 231.

schimbat brusc atitudinea față de noi a «tovarășilor», care sunt foarte drăguți cu noi, dar ne țin tot la «colivie».

Zilele frumoase de primăvară ne îndeamnă la multe, mai ales la muncă, pe care am îndrăgit-o... Azi, la data de 9 Aprilie, am primit plicul dela D-Voastră, și el ne-a încălzit ciolanele. Eu m'am ținut destul de bine. Sunt călit de închisorile și lagărele din țară, dar tare sufeream văzând cum nu pot suporta acei, care crezuseră că vin direct în rai, și s'au trezit colea, în purgatoriu.

Am primit vestea că s'a făcut o lege pentru a se permite tranzitul tuturor refugiaților politici din toate țările. Poate D-Voastră știți mai mult în legătură cu aceasta. Vă rugăm comunicați-ne.

Aici sunt cu mine: Dr. Brânduș, inginer Birăiescu, d-na avocat Timofte, pictorul bătrân Tudor Tațe și o mulțime de ofițeri, studenți și plugari, care toți au avut o purtare frumoasă pe aceste meleaguri străine.

Din grupul care a fost adus aici în lagăr câțiva au fost repartizați în servicii corespunzătoare studiilor pe la Zagreb și prin alte orașe ale Iugoslaviei. Unii din ei au pornit în excursie și nu știm nici un rezultat, pe unde se găsesc [4]). Așteptăm și noi să fim schimbați. Poate vom da de noroc...Am stat în lagăr cu amiralul Dumitrescu, fost atașat la Londra, unde în prezent are soția. Sperăm în bine și, cu ajutorul lui Dumnezeu, cred că

[4]) Aluzie la unii care au evadat.

vom vedea odată Invierea cea mare, când Sf. Paști aduc învoire și pace între oameni. Toți acei care mai suntem aici, vă trimitem urări de bine și vă zicem: Hristos a înviat!

Ilarie Tudose

Vă trimit strămoșescul: Hristos a înviat, Kristesku. Din depărtări vă trimit un cald salut și «Hristos a înviat», Claudiu Renoiu. Distinse și respectuoase salutări, învățător N. Cimpoeru. Domnule... vă mulțumim pentru salutările trimise și la rândul nostru vă trimitem cordiale salutări, M. Bolacu. Mulțumirile mele sincere pentru cuvintele D-Voastre de îmbărbătare, Jakob Sezonov.

P. S. Imi scrieți pe adresa de pe plic, pentru că noi nu primim scrisori. Domnul ne servește, fiind liber.

ANEXA 3

ULTIMA SCRISOARE PRIMITĂ DELA STUDENTUL ILARIE TUDOSE CÂND ÎŞI PREGĂTEA EVADAREA, ÎN CURSUL CĂREIA A FOST OMORÎT.

Domnule .....

Se deşiră lung firul zilelor şi n'am mai putut da nici un semn de viaţă.

Mă simt foarte bine, sunt la un loc cu colegul D-Voastre, d-l Dimitriuc. Singura bucurie este că în curând vom fi fericiţi [1]). Deocamdată ne mângâiem cu gândul, în colivia noastră, gândindu-ne la toţi cei dragi.

Cea mai mare parte din colegi şi camarazi, azi sunt foarte fericiţi, făcându-şi studiile la Paris sau Roma, unde s'au înscris anul acesta.

Cred cu tărie în Dumnezeu, că-mi va ajuta să pot şi eu ajunge, ca să nu-mi pierd timpul. Mi-a scris din Paris

---

[1]) Aluzie la planul evadării, în care şi-a aflat moartea.

inginerul diplomat Nagelschmidt că a făcut intervenție pentru primirea mea în Franța.

Din țară nu mai am nici o veste, nu știu în ce suferință au ajuns azi miile de intelectuali rămași fără ocupație.

Toți acei care vă cunosc și cei care nu vă cunosc vă trimit gândurile lor bune.

Azi, în zi sfântă de Duminică, îngenunchiem și ne rugăm lui Dumnezeu pentru țara noastră.

Cu urări de bine și cu toată dragostea,

Ilarie

Fabrika Koze «Svedezar Markovic»
Ul. Gundulicevo Br. 8
Zrenianin
Voivodina

ANEXA 4

SCRISOAREA UNUI ȚĂRAN ROMÂN DIN BUCOVINA DE NORD, CARE A FOST DEPORTAT LA A DOUA INVAZIE A RUȘILOR, ÎN 1944.

Carte scrisă în ziua de Sân Petru 1946
în satul X.

Mai întâi de toate mă închin de sănătate, și vei afla despre mine că sunt sănătos și bine până acum cu toată familia mea și rog pe bunul Dumnezeu să-ți dăruiască și ție, unde ești, să dea Dumnezeu să te întorci acasă cât mai curând, și tu și Dochița și copiii tăi la cuibul tău, că amar este când îți lepezi cuibul tău și o rupi la fugă, cum a rămas timpul azi.

Această carte este scrisă dela prietenul tău S. a lui M. și îți spun că prind a veni deportații acasă, că Domnica vine acasă cu copiii amândoi. Și îți spun că a venit Marița lui Trifu cu o copilă, dar o copilă și omul ei sânt morți. Și a venit Pavel, care mâna cireada, și au venit doi băieți

a lui Mihai a lui Toader, ceilalți ai lui sânt morți. Şi a dat o scrisoare Mihăiasa că vine acasă.

Ştii cum noi grăiam odată, că dacă mai vine rândul să fie cum a fost în 1940 [1]), n'are să rămâie norod în sat la noi. Asta s'a întâmplat.

Amu să-ți spun eu pe unde am ajuns dacă m'au prins acasă, eu și care au mai rămas. A venit deodată ordin să ne iee la front, dar noi ne-am dat înapoi că sântem Români. Am arătat actele și adevărat nu ne-o luat la front, dară când ne-au înșfăcat, ne-au trântit pe noi toți Românii, care ne-am dat înapoi dela front, tocmai în Finlanda, în lagăr, într'o pustietate, într'o pădure tot piatră, pe unde a fost frontul, între rățele de sârmă și locuri minate.

Şi acolo a fost capătul norodului nostru. Mulți dintre ai noștri zac săracii acolo. N'au să mai vie pe veci. Amu să-ți spun cine sânt morți. Cumnată-tu Mihai îi mort acolo; Petru lui Iluță a lui Petru, mort, Frunză, mort, Fănucă de pe vale, mort, flăcăul lui Mihalcea, mort, Gheorghe Mihu, mort, Petruță care cânta la joc, mort, Todirică a lui Ştefănică, mort. Şi așa că mai mult de jumătate din oamenii dela noi au rămas acolo. Care au fost bolnavi, le-au dat drumul acasă, dar au slăbit pe drum și n'au ajuns acasă. Așa au murit Niculaie de lângă pârâu și Todirică a lui Onișor.

[1]) Prima invazie rusească.

Şi acum s'a mai liniștit norodu, dară munca nu-ți ține picioarele. Te scoli la 4 dimineața și începi lucru la colhoz. Nu șede nime acasă cât îi un pic, pân' nu seceră și îmblătește și dă totul la dârjavă [2]); și pătrunjelu îl săpăm și îl dăm, că țara aceasta este mare și are nevoie de multe.

Te rog, prietene, să-mi dai răspuns. Tu știi ce vrem și ce așteptăm. Calancea e sănătos și muncește. Crivu a murit. Bădică-tu a murit; dar de Gheorghe nu știi nimic? N'ai dat peste el? Că nu se aude nimic de el. Rog dă răspuns înapoi. Poate a da Dumnezeu să treacă și pacostea asta.

[2]) Stat.

CUPRINSUL

Pag.:

Inchinare 7
Să nu-i uităm!, de Gr. Nandriș 11
Cuvânt de introducere, de Gr. Nandriș 17

I. — *Drumul în robie*

O graniță nouă care desparte două lumi 23
Călăuză pe graniță 28
Răzbunarea unui nemernic 32
«Vrem să mergem în România!» 36
Foame și mizerie 42
Planuri, norme, cote, corvezi 47
Colhozurile 50
Deportările 54
Un «Congres al poporului» 58
Ultima deportare, la 13 Iunie 1941 60
Incepe războiul 75
In Regiunea Autonomă germană 79
Regiunea Orenburg, odinioară și astăzi 80
In oblastul Aktiubinsk 84
Debarcarea 87
Noua locuință 89
Cerchezii 92
«Banditii de Români» 93
Calvarul Românilor 98
Munca de primăvară 101
Viața în sovhozuri 104
Români colonizați în Kazakstan 105
Mai departe, spre Răsărit 111
La lucru, în Kartalî 114

Pag.:
Soarta Românilor de peste Nistru, refugiați în România 118
Românii deportați în oblastul Sverdlovsk 121
Legătura cu Tereblecea, în 1944 123
Viața pe șantier 126
Viața la sate 130
Soarta unei învățătoare 132
Foamea, grija de toate zilele 134
Din șantier în șantier. 136
Alte locuri, aceeași mizerie 141
Propaganda politrucului 144
«Casă» proprie 151

II — *Zori de libertate*

Veşti de-acasă 159
Gânduri de fugă 162
Drumul spre Țară 166
Sosirea în Cernăuți 174
In satu'n care m'am născut 178
«Oamenii din pădure» 184
Planuri de fugă în România 187
Rătăcind prin Ardeal şi Banat 194
Fuga în Iugoslavia 201
La muncă în fabricile iugoslave 206
Plecarea din Iugoslavia 211
Spre lumea liberă 223

ANEXE

Anexa 1-4 231

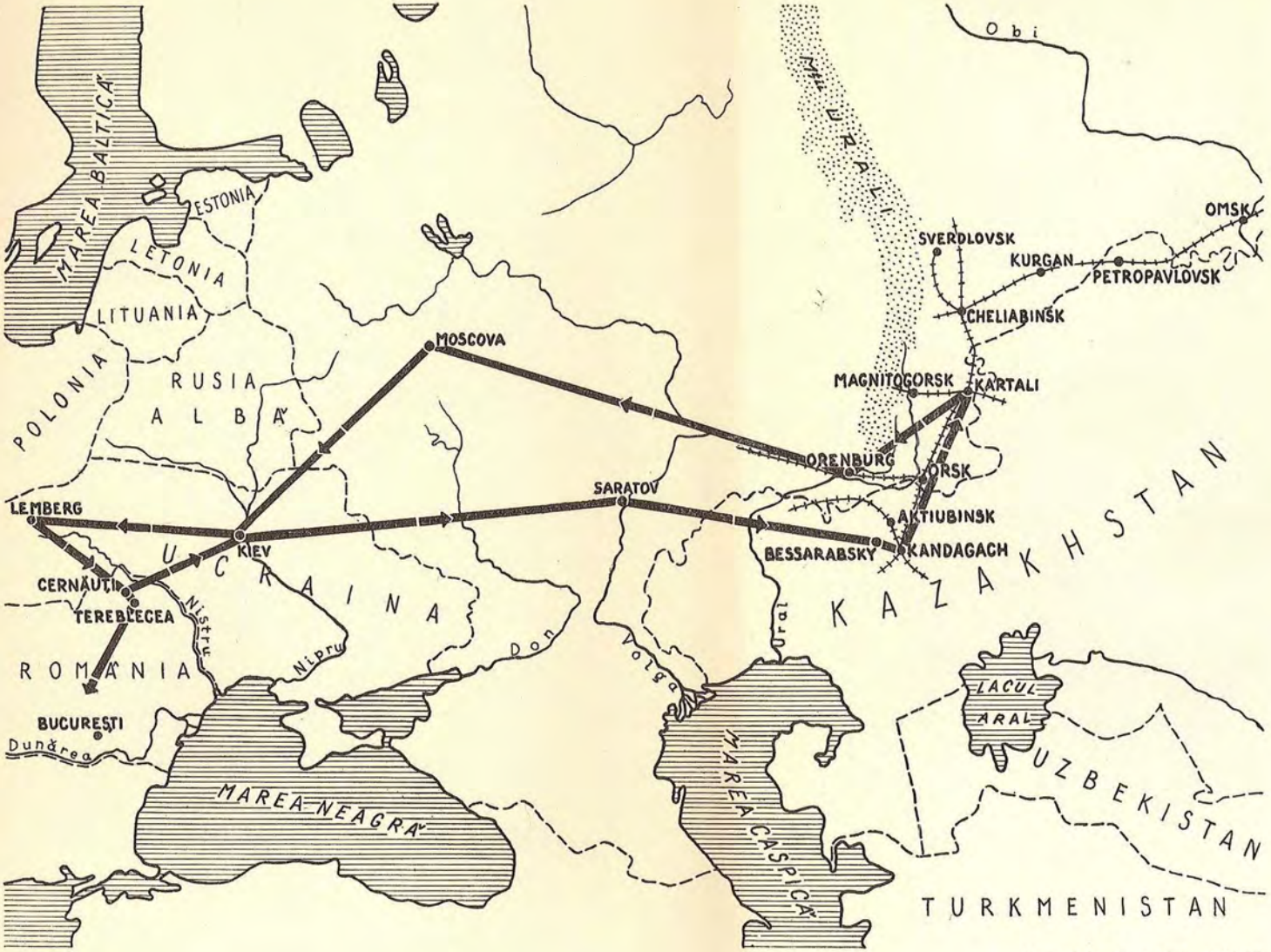

Această hartă a fost alcătuită de Domnii I. G. N. și R. B.